

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Uplatnenie systémovej teórie pri integrácii imigrantov

Jana Bajusová, Dušan Šlosár

Filozofická fakulta

Košice 2019
Vydavateľstvo ŠafárikPress

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIÁLNEJ PRÁCE

Uplatnenie systémovej teórie pri integrácii imigrantov

Jana Bajusová, Dušan Šlosár

Košice 2019

UPLATNENIE SYSTÉMOVEJ TEÓRIE PRI INTEGRÁCII IMIGRANTOV

Vedecká monografia

©2019 Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Mgr. Jana Bajusová,

Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

doc. JUDr. Mgr. Dušan Šlosár, PhD.,

Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Vedecká redaktorka:

prof. PhDr. Eva Žiaková, CSc.,

Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Recenzenti:

prof. PaedDr. Peter Jusko, PhD.

Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

doc. PhDr. Eva Mydlíková, PhD.

Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Trnavská univerzita v Trnave

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú stránku tejto publikácie zodpovedajú autori. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Umiestnenie:<https://unibook.upjs.sk>

Dostupné od: 11.09.2019

ISBN 978-80-8152-760-9 (e-publikácia)

Obsah

ÚVOD	5
1. TEORETICKÉ ASPEKTY SOCIÁLNEJ PRÁCE S IMIGRANTMI V	
INTEGRAČNOM PROCESE.....	6
Systémová teória v sociálnej práci s imigrantmi.....	6
Terminologický aparát	7
Charakteristika systémovej sociálnej práce v procese integrácie imigrantov.....	10
Špecifiká sociálnej práce v integračnom procese.....	13
Imigranti a sociálne služby	17
2. SOCIÁLNA INTEGRÁCIA IMIGRANTOV AKO VIACROZMERNÝ KONCEPT..	26
Štrukturálna dimenzia.....	35
Pracovný trh	36
Bývanie	37
Vzdelávanie	38
Zdravotná a sociálna starostlivosť	40
Kultúrna dimenzia.....	40
Jazyk	42
Interakčná dimenzia	43
Identifikačná dimenzia	44
Modely integrácie.....	45
3. SÚČASNÝ STAV INTEGRÁCIE IMIGRANTOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE...	50
Integračná politika a jej obsah.....	50
Aktuálne štatistiky	55
Vybrané oblasti života imigrantov v Slovenskej republike.....	56
Prístup k zamestnaniu	60
Prístup k bývaniu	65
Prístup k vzdelávaniu a jazyková integrácia	70
Prístup k sociálnej a zdravotnej starostlivosti	74
Sociálne interakcie a kultúra	78
ZÁVER	82
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	90

Úvod

Začlenenie imigrantov do spoločnosti je v súčasnosti predmetom záujmu mnohých odborníkov, ale aj širokej verejnosti. Imigrácia je dôsledkom rôznorodých faktorov, pričom dôvodmi sú zväčša politické, sociálne, ekonomické či bezpečnostné podmienky v krajinách pôvodu. S imigráciou sa následne spája aj proces začlenenia imigrujúcich osôb do prijímajúcej krajiny. Začlenenie imigrantov do spoločnosti alebo integrácia ako je tento proces v monografii nazývaný, je komplexným javom, ktorý zasahuje do mnohých sfér každodenného života občanov prijímajúcej krajiny a ktorý je zároveň často obtiažnym pre imigrantov. Do procesu sociálnej integrácie imigrantov je zapojených mnoho vládnych a mimovládnych organizácií, ktoré vytvárajú rôzne stratégie a mechanizmy smerujúce k zefektívneniu výsledku tohto procesu. Slovenská republika je vo vzťahu k imigrantom viazaná k zabezpečeniu sociálnoprávnej ochrany a preto je potrebné sa v rámci nej zaoberať problematikou sociálnych služieb, ktoré by potenciálne mohli významne prispieť k ich sociálnej integrácii do slovenskej spoločnosti. Z hľadiska legislatívneho sú však tieto služby unifikované a nezohľadňujú odlišnosti imigrantov vyplývajúce z ich kultúry, náboženstva, sociálnych, etických či iných charakteristík.

Cieľom tejto monografie je v teoretickej rovine analýza pripravenosti systému poskytovania sociálnych služieb imigrantom, ako cieľovej skupine na základe platnej legislatívy a charakterizovanie systémovej teórie ako základného východiska pre skúmanie integračného procesu imigrantov. Osobitná pozornosť je venovaná vymedzeniu sociálnej integrácie imigrantov ako viacrozmerného konceptu prostredníctvom štyroch základných dimenzií, a to štrukturálnej, kultúrnej, interakčnej a identifikačnej a objasneniu súčasného stavu integrácie imigrantov v Slovenskej republike. V súvislosti so sociálnou integráciou v jej jednotlivých dimenziách sú charakterizované ciele, úlohy, činnosti a postavenie sociálneho pracovníka pri práci s touto klientskou skupinou v rámci integračných procesov. Monografia je súhrnom výskumných zistení realizovaného výskumu, zameraného na mapovanie úrovne sociálnej integrácie imigrantov a identifikovanie súvislostí medzi touto úrovňou a spokojnosťou s využitými sociálnymi službami. Za hlavné teoretické východisko považujeme systémovú sociálnu prácu. Okrem toho sú v monografii rozoberané aj možnosti sociálnej práce v rámci integračných procesov imigrantov.

Teoretické aspekty sociálnej práce s imigrantmi v integračnom procese

Pre pochopenie a formulovanie intervenčných stratégií v problematike integrácie imigrantov v jej jednotlivých oblastiach sú vedecké teórie významným teoretickým východiskom. Teoretický koncept predstavovanej problematiky možno definovať v kontexte systémovej teórie, na charakteristiku ktorej je prvá kapitola zameraná. Nakoľko poznanie a rozpracovanie konceptu integračných procesov zameraných na imigrantov je nevyhnutné aj pre samotnú prax sociálnej práce¹, je záver kapitoly venovaný špecifikám sociálnej práce v integračnom procese imigrantov.

Systémová teória v sociálnej práci s imigrantmi

Systémový prístup je považovaný za základný prístup v sociálnej činnosti, nakoľko tvorí hlavné metodologické východisko v sociálnej práci², pretože upozorňuje na presadzujúcu sa myšlienku vo vzťahu k chápaniu rôznych problémov ako problémov viacdimeziálnych³. Teoretický základ systémovej teórie tvorí všeobecná systémová teória⁴, ktorú možno považovať za prvý prúd systémovej teórie. Druhý prúd predstavujú ekosystémové perspektívy a tretí teória komplexných systémov.⁵

Vo všeobecnosti je predmetom záujmu systémovej teórie formulovanie i dedukcia všeobecných princípov platných v systémoch, pričom nie je zohľadňovaná povaha prvkov existujúcich v systéme, vzťahov medzi nimi či ich intenzita⁶. Berúc do úvahy toto vymedzenie všeobecnej systémovej teórie, možno konštatovať, že ide o formálnu teóriu využiteľnú v rôznych oblastiach, nakoľko sa nejedná o teóriu uzavretú⁷. Hlavnými témami teórie systémov „sú poznanie, opis a vysvetlenie fungovania jedincov v ich ekologickom, sociálnom a kultúrnom prostredí, ich potreby, obmedzenia, sociálno-štruktúrne bariéry“⁸.

¹ PENKAVA, P. Vzdělávání, teorie a praxe jsou neoddělitelné součásti sociální práce.

² STRIEŽENEC, Š. Teória a metodológia sociálnej práce.

³ BRNULA, P. et al. Úvod do teórií sociálnej práce.

⁴ BERTALANFFY, L. General Systems Theory: Foundations, Development, Applications.

⁵ HEALY, K. Social work theories in context. Creating frameworks for practice.

⁶ BERTALANFFY, L. General Systems Theory: Foundations, Development, Applications.

⁷ ANSARI, S. Teaching Note Systems Theory and Management Control.

⁸ ŠLOSÁR, D. Teória sociálnej práce. s. 30.

Systemový prístup je charakteristický rešpektovaním väzieb medzi prvkami tej oblasti, ktorú skúma, pričom ju vníma ako jednotný celok skladajúci sa z viacerých častí⁹. Zaoberá sa jednotlivcami nachádzajúcimi sa v ekologicko-sociálno-kultúrnom prostredí, ktorých potreby biologické, sociálne, psychické i kultúrne zostali v tomto prostredí nenaplnené, čo vedie k eskalácii rôznych sociálnych problémov¹⁰. Aj napriek tomu, že v rámci sociálnej práce možno hovoriť o rôznych systémových teóriách, je nevyhnutné zachovať základné princípy tejto teórie, ktorými sú systém, komplexnosť, hierarchia, vzťah časti a celku, okolie systému, rovnováha atď.¹¹

Základ systémovej teórie tvoria nasledujúce subsystemy, ktoré obsahujú psychologické, sociálne, kultúrne i fyzické súvislosti. Subsystem behaviorálny koordinujúci správanie jednotlivcov na základe podmienok prostredia (moment zážitku, aktuálne vnímanie či výkonnosť a pod.). Subsystem psychický, ktorý sa vzťahuje na jednotlivca ako na prvok systému, a ktorý zároveň svojim konaním i rozhodovaním ovplyvňuje celok i systém. Dôraz je preto kladený na motiváciu, rozhodovanie, konanie a pod. Subsystem sociálny je zameraný na konanie v sieti vzájomných vzťahov nachádzajúcich sa v skupinách, ktoré patria do systému. Nakoniec subsystem kultúrny zahŕňa kultúrne a hodnotové vzorce, normy, ktoré sú v systéme zakotvené a zároveň vychádzajú z vývoja a tradície systému.¹²

Terminologický aparát

Pre objasnenie systémovej teórie je potrebné zdefinovanie niekoľkých pojmov, s ktorými teória pracuje. Ako už bolo načrtnuté, centrálnym pojmom v systémovej teórii je pojem systém. Systémom je možné rozumieť súbor prvkov ako aj súbor medzi nimi existujúcich väzieb vykazujúcich určité správanie a vlastnosti, ktoré systémový prístup nielen, že rešpektuje, ale na oblasť skúmania nazerá ako na celok skladajúci sa z častí¹³. V kontexte uvedenej charakteristiky Schilling¹⁴ konštatuje, že ten ktorý jednotlivec je systémovou teóriou vnímaný ako systém, ale spájanie viacerých jednotlivcov sa podieľa na kreovaní ďalšieho nového systému. Práve preto je predmetom skúmania systémovej teórie fungovanie jednotlivých častí systému, ale i systému ako celku, nakoľko

⁹ SMUTEK, M. Systemová teórie.

¹⁰ ŠLOSÁR, D. Teórie sociálnej práce.

¹¹ LEVICKÁ, J. Teoretické aspekty sociálnej práce.

¹² HOLLSTEIN-BRINKMANN, H. Sociálna práca a systémové teórie.

¹³ MALÝ, J. a M. VÍTEK 2000, In SMUTEK, M. Systemová teórie.

¹⁴ SCHILLING, J. 1999, In Levická, J. Teoretické aspekty sociálnej práce.

jednotlivé prvky vzájomne interakčne pôsobia a ich organizácia tvorí celok. Zároveň sú jednotlivé prvky na sebe závislé, čo prakticky znamená, že ak sa zmení jeden prvok v systéme, zmenia sa aj všetky jeho ostatné prvky¹⁵.

K ďalším kľúčovým pojmom, východiskám a charakteristikám analyzovanej teórie možno zaradiť interakciu, vzájomnú závislosť, diferenciaciu i hierarchiu, progresívnu segregáciu, teleológiu, reguláciu, ekvifinalitu, entropiu, transformačné procesy atď.¹⁶.

Existuje šesť základných prvkov, ktoré je možné vo vnútri systémov rozpoznať¹⁷. Ústredným je **holistické myslenie** zachycujúce diverzitu v ľudskom živote, ktoré možno vidieť už v samotnej definícii pojmu systém. Holizmus prezentuje, že na základe štúdia jednotlivých vlastností prvkov systému nie je možné zistiť vlastnosti systému samotného, nakoľko zmeny v každom prvku sú závislé na zmenách ostatných. Preto je dôležité zamerať sa na skúmanie vzťahov medzi nimi.¹⁸

Druhým prvkom sú práve **ľudské systémy**, na ktoré je systémová teória orientovaná, pričom každý systém je tvorený jeho vlastným prostredím a najdôležitejšie je, aké je vnútorné prežívanie jednotlivca vo vzťahu k vnímaniu sveta¹⁹. Systémová teória chápe jednotlivca nie len v kontexte autonómneho bio-psycho-sociálneho systému, ale aj v kontexte multisystémovosti²⁰. Systémy je možné vidieť aj z iného pohľadu, kedy ich možno rozdeliť na menšie subsystémy, ktoré sa vzájomne ovplyvňujú.²¹ Rozdelenie komplexných systémov na menšie subsystémy sa nazýva hierarchiou²².

Tretím prvkom sú **hranice**, ktoré umožňujú definovať čo možno za systém považovať a čo nie. Hranice sú identifikované interakciami uskutočňovanými v systéme. V ľudských systémoch nie sú hranice nikdy úplne uzavreté. Nakoľko je systém centrálnym pojmom, potreba hraníc je nesporná.²³ V systémoch tvoria hranice funkcie, ktoré oddeľujú, ale zároveň aj spájajú či regulujú systém a jeho prostredie²⁴.

¹⁵ ŠLOSÁR, D. Teórie sociálnej práce.

¹⁶ FRIEDMAN, B. and K. ALLEN. In BRANDELL, J. Essentials of Clinical Social Work Edition. HEALY, K. Social work theories in context. Creating frameworks for practice.

¹⁷ HUTCHINSON, G. and S. OLTEDAL. Five Theories in Social Work.

¹⁸ BERTALANFFY, L. 2001, In HRUŠKOVÁ, A. Školská sociálna práca v prostredí vysokých škôl.

¹⁹ HUTCHINSON, G. and S. OLTEDAL. Five Theories in Social Work.

²⁰ GREEN, T. H. 2008, In GABURA, J. Teória a proces sociálneho poradenstva.

²¹ HUTCHINSON, G. and S. OLTEDAL. Five Theories in Social Work.

²² BERTALANFFY, L. 2001, In HRUŠKOVÁ, A. Školská sociálna práca v prostredí vysokých škôl.

²³ HUTCHINSON, G. and S. OLTEDAL. Five Theories in Social Work.

²⁴ LUDEWIG, K. Základy systemickej terapie.

Štvrtý prvok poukazuje na fakt, že **procesy zmeny a rovnováhy** sú v systémovom myslení rozhodujúce. Je vyjadrením skutočnosti, že žiadny systém nie je nikdy úplne statický a že pokiaľ nedokážeme identifikovať normy, ktoré sú pripisované stavu homeostázy, budeme mať problém s deskripciou daného systému. V neposlednom rade je potrebné brať ohľad na fakt, že ľudské systémy majú komplikovaný a problematický vzťah k zmene.²⁵ Na skutočnosť, že jednotlivé prvky systému musia byť určitým spôsobom riadené poukazuje Bertalanffy²⁶, pričom nástrojom efektívnej kontroly riadenia je spätná väzba. Teória systémov má dva druhy spätnej väzby. Prvá predstavuje informácie prichádzajúce do systému s cieľom jeho udržania a druhá predstavuje zmeny a tvorbu nových noriem, pravidiel a seba-identity systému.²⁷

Piaty prvok systémovej teórie predstavuje **cirkulárnu kauzalitu** a efekt spôsobu myslenia. Zmeny odohrávajúce sa v niektorej časti systému nie sú jednosmerné, ale prebiehajú v zmysle cirkulárnej kauzality. Výsledok týchto zmien môže teda spätne pôsobiť na ich príčinu a taktiež vyvolať ďalšie zmeny.²⁸

Posledný prvok sa týka napĺňania **cieľov systému**²⁹. Interakcie prebiehajúce v systémoch musia vždy smerovať k dosiahnutiu určitého cieľa, resp. k dosiahnutiu rovnováhy³⁰. V rámci napĺňania svojho cieľa, systémy menia vstupy (teda energiu a materiál, ktoré získali z prostredia) na výstupy (predstavujúce energiu a materiál, ktorý je po transformovaní znova vysielaný späť do prostredia)³¹. Otvorené systémy disponujú rovnakými alternatívami dosahovania cieľov pri rôznych začiatočných podmienkach alebo pri určenom začiatočnom stave dosahujú rôzne ciele, ktoré sa vzájomne vylučujú³².

Na základe uvedených znakov je možné konštatovať, že medzi jednotlivými elementmi tvoriacimi systém existujú vnútorné i vonkajšie vzťahy, ktoré sú zároveň usporiadané hierarchicky a na základe ktorých je možné pochopiť význam týchto elementov i systému ako celku. Systém možno považovať za usporiadaný, ak spĺňa tieto

²⁵HUTCHINSON, G. and S. OLTEDAL. Five Theories in Social Work.

²⁶ BERTALANFFY, L. 2001, In HRUŠKOVÁ, A. Školská sociálna práca v prostredí vysokých škôl.

²⁷HUTCHINSON, G. and S. OLTEDAL. Five Theories in Social Work.

²⁸ BARKER, R. L. 2012, In Brnula, P. et al. Úvod do teórií sociálnej práce.

²⁹HUTCHINSON, G. and S. OLTEDAL. Five Theories in Social Work.

³⁰ BERTALANFFY, L. 2001, In HRUŠKOVÁ, A. Školská sociálna práca v prostredí vysokých škôl.

³¹ ANSARI, S. Teaching Note Systems Theory and Management Control.

³² BERTALANFFY, L. 2001, In HRUŠKOVÁ, A. Školská sociálna práca v prostredí vysokých škôl.

podmienky: ak reflektuje vzťahy existujúce medzi atribútmi, ak obsahuje usporiadané subsystémy prostredníctvom relácií a ak je ohraničený od svojho prostredia³³.

Charakteristika systémovej sociálnej práce v procese integrácie imigrantov

V rámci uvažovania o integračnom procese imigrantov ako o súčasťi systémovej teórie, možno vychádzať z predpokladu, že integrácia je vnímaná ako prvok systému, nakoľko sama tvorí systém. Systém integračnej politiky je orientovaný na efektívne začlenenie imigrantov do spoločnosti, a to prostredníctvom niekoľkých oblastí (jazyková integrácia, prístup k zamestnaniu, bývaniu, vzdelávaniu, zdravotnej a sociálnej starostlivosti)³⁴. Jednotlivé oblasti možno v kontexte systémovej teórie vnímať ako prvky systému, ktoré sú spojené vnútornou štruktúrou a medzi ktorými existujú vzťahy. Adekvátnym príkladom demonštrujúcim vzájomný vzťah i závislosť medzi prvkami systému, kedy zmena jedného prvku ovplyvní ostatné, je situácia, kedy si imigranti bez osvojenia si slovenského jazyka nedokážu nájsť vhodné zamestnanie, následne na to vhodné bývanie a pod. Hranice a kontrolu procesov v tomto systéme predstavuje platná legislatíva určujúca nie len cieľovú skupinu integračnej politiky, ale aj opatrenia smerujúce len k určitým skupinám imigrantov a pod. Na základe uvedených skutočností je možné predpokladať, že integrácia imigrantov je plnohodnotnou časťou systému, čím ju možno začleniť do terminologického aparátu analyzovanej teórie.

Systémovo orientovaná sociálna práca sa orientuje na skúmanie významu a miesta sociálnej práce, jej klientelou, pracovnými poľami a kompetenciami sociálnych pracovníkov, etikou, úlohami a pod.³⁵. Zároveň zdôrazňuje úlohu systémov vo vzťahu k prispievaniu k blahobytu samotných imigrantov, či komunit imigrantov na jednej strane a pri poskytovaní cieľov vo vzťahu k intervencii v sociálnej práci na strane druhej. Cieľom je zlepšenie spôsobilosti medzi imigrantmi a ich sociálnym prostredím³⁶. Medzi sociálnymi pracovníkmi a klientmi možno v rámci systémovej interakcie definovať tri dimenzie:

- pole klientovho systému, ktoré môže tvoriť napríklad rodina imigranta,

³³ ROPOHL, G. 1978, In HOLLSTEIN-BRINKMANN, H. Sociálna práca a systémove teórie.

³⁴ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

³⁵ ŠLOSÁR, D. Teórie sociálnej práce.

³⁶ HEALY, K. Social work theories in context. Creating frameworks for practice.

-
- pole priameho vzťahu medzi imigrantom a týmto pomáhajúcim profesionálom,
 - širšie prostredie sociálnej práce s ostatnými inštitúciami či inými pomáhajúcimi profesionálmi³⁷.

Trojuholník predstavujúci vzťah spoločnosť – sociálny pracovník a imigrant, ohraničuje pole sociálnej práce. Zároveň vymedzuje tri základné role sociálneho pracovníka, ktoré predpokladajú vyváženosť lojality sociálneho pracovníka ku klientom a k spoločnosti, resp. k štátu. Prvou z nich je rola reprezentanta spoločnosti, teda štátu, druhá je rola obhajcu klientov voči spoločnosti a tretia predstavuje rolu sprostredkovateľa medzi majoritnou spoločnosťou a imigrantmi. Je nutné, aby si sociálni pracovníci uvedomovali akou veľkou mocou vo vzťahu k svojim klientom disponujú a ako intenzívne ich moc vnímajú samotní klienti.³⁸ Je dôležité, aby nedochádzalo k preceňovaniu možností sociálnych pracovníkov zo strany klientov, ktorí inklinujú k prenášaniam plnej zodpovednosti za riešenie ich problémov na týchto pomáhajúcich profesionálov a na ich obviňovanie za prípadné neúspechy. Z tohto dôvodu je nutné, aby pri kontakte s touto klientskou skupinou sociálny pracovník vytýčil svoju rolu a čo je v jeho možnostiach, resp. čo už presahuje jeho možnosti.³⁹

Systémovo orientovaná sociálna práca poukazuje na niekoľko skutočností. V prvom rade pre individuálne prežívanie jednotlivcov ako aj pre napĺňanie ich vlastných potrieb sú potrební iní. Tieto potreby sú odlišné i pružné a k ich uspokojovaniu nemajú rovnaký prístup. Potrebnosť spolužitia s inými poukazuje na skutočnosť, že i naša sloboda má svoje hranice, ktorých nerešpektovanie môže viesť k poškodeniu nie len našich vlastných záujmov. Jednotlivci sú schopní rozoznať medzi správnym a nesprávnym konaním, pravdivým či nepravdivým atď., ale zároveň sú kompetentní sami rozhodnúť, či ich vlastné konanie bude orientované na pomoc, kooperáciu alebo bude príčinou útrap iných. Táto individuálna rovina je začlenená do mikroroviny sociálnej práce. Mezorovina je tvorená subsystémami ako rodiny, komunity, inštitúcie, podnikateľské subjekty atď. a makrorovinu tvorí sociálna politika, systém sociálneho zabezpečenia a pod.⁴⁰

³⁷ MÁTEL, A. Systémové a systemické teórie.

³⁸ KURIC, A. 1997, In TROUSIL, M. Úloha a úskalí sociálnej práce s imigranty.

³⁹ GÜNTEROVÁ, T. Sociálna práca s uprchlíkmi.

⁴⁰ HOLLSTEIN-BRINKMANN, H. Sociálna práca a systémové teórie.

Pre systémovú sociálnu prácu je nevyhnutné poznať roviny, v ktorých systémy operujú. V makrorovine operujú systémy, ktoré s jednotlivcami síce spojené nie sú, ale vplyvajú na nich (integračná politika, jej koncept, stratégie, základné princípy, ktoré s imigrantmi nie sú priamo spojené, ale ovplyvňujú ich život v slovenskej spoločnosti). Mezorovina predstavuje systémy zamerané na interakčné, organizačné a pomocné aktivity (konkrétne opatrenia a aktivity integračnej politiky realizovanej buď prostredníctvom štátnych orgánov, samosprávy alebo mimovládnych organizácií). Mikrorovina predstavuje systémy, ktoré sú orientované na individuálne aktivity ľudí (samostatné aktivity zamerané na zvyšovanie sociálnych zručností, pracovnej kvalifikácie, znalostí slovenského jazyka, sociokultúrnej či politickej orientácie v našej krajine a pod.).⁴¹

Systémy operujú aj s hierarchiou vyjadrujúcou usporiadanosť a závislosť vzťahov vo vnútri systému a s okolím, resp. prostredím systému. Na hraniciach medzi systémom a jeho okolím dochádza k sociálnej výmene a prípadné uzavretie procesu výmeny môže spôsobiť dysfunkčný vývoj systému⁴². V prípade opatrení integračnej politiky, ktoré nezodpovedajú potrebám imigrantov môže dôjsť k strate dôvery k inštitúciám kompetentným pomôcť a následne k sociálnej izolácii nie len vo vzťahu k týmto inštitúciám, ale aj v celkovom vzťahu k majoritnej spoločnosti. To predstavuje dysfunkciu v kontexte integrácie týchto osôb do spoločnosti. Uzavretie systému môže naopak nastať aj na strane majoritnej spoločnosti, ktorá sa vplyvom predsudkov a stereotypov môže voči imigrantom dopustiť diskriminačných či xenofóbnych prejavov a pod.

V súvislosti s prostredím systému prax systémovej sociálnej práce vyžaduje efektívne posúdenie situácie klienta a intervencie s dôrazom na dynamiku a zmeny v sociálnom prostredí, v ktorom žijú⁴³. Nakoľko klienti sociálnej práce sú súčasťou systému, ich problémy je možné riešiť len v rámci tohto systému⁴⁴. Existujú tri druhy systémov, od ktorých možno očakávať pomoc. Neformálne systémy zahŕňajú vlastnú rodinu imigrantov, priateľov, s ktorými prišli do hostiteľskej krajiny, prípadne komunity imigrantov a pod. Formálne systémy zahŕňajú rôzne združenia, verejné skupiny, a preto imigranti môžu očakávať pomoc napríklad od mimovládnych organizácií. Posledným

⁴¹ ŠLOSÁR, D. Teórie sociálnej práce.

⁴² ŠLOSÁR, D. Všeobecná teória systémov.

⁴³ COMPTON, B. and B. GALAWAY. Social Work Processes.

⁴⁴ CHYTIL, O. K problematice využívání terminologie ve výuce sociální práce.

druhom sú sociálne systémy, v rámci ktorých sa vo vzťahu k imigrantom jedná o systém sociálnej starostlivosti, sociálnej pomoci, sociálnoprávnej ochrany, systém sociálnych služieb atď.⁴⁵ Aj napriek existencii a prístupu k využitiu týchto systémov sociálnej opory a pomoci, tieto zväčša nie sú imigrantmi využívané, nakoľko o nich nie sú informovaní, nevyskytujú sa v ich okolí alebo nie sú ochotní ich využiť pretože im nedôverujú.

Špecifiká sociálnej práce v integračnom procese

Výsledkom činnosti sociálnej práce s imigrantmi v rámci integračného procesu je ich začlenenie do prijímajúcej spoločnosti⁴⁶. Sociálna práca s imigrantmi vyžaduje holistický prístup zahrňujúci pozornosť sociálnych pracovníkov na ich biologické, psychologické, sociálne i spirituálne potreby. Tento prístup pomáha klientom riešiť mnohé ich problémy súvisiace s integráciou, napríklad pomoc vo vzťahu k zaisťovaniu bývania či zamestnania a pod.⁴⁷ Cieľom sociálnej práce s imigrantmi je riešenie ich aktuálnej sociálnej situácie a prevencia konfliktných situácií, pričom najdôležitejšia činnosť sociálnych pracovníkov je v ich podiele na ich integrácii do prijímajúcej spoločnosti. Ide teda o špecifický typ činnosti sociálnej práce, ktorá sa orientuje na klienta zatiaľ čo imigranti zároveň potrebujú komunitný prístup v sociálnej práci. Možno teda konštatovať, že sociálna práca v oblasti integrácie imigrantov, je nielen veľmi širokou, ale aj komplexnou a rôznorodou.⁴⁸

Špecifickosť sociálnej práce v integračnom procese imigrantov spočíva na jednej strane v konfrontácii sociálneho pracovníka a imigranta s novou kultúrou a návykmi líšiacimi sa od kultúry prijímajúcej spoločnosti⁴⁹. Na strane druhej toto špecifikum súvisí so skutočnosťou, že sociálny pracovník je často krát jediným kontaktom medzi imigrantmi a novou spoločnosťou⁵⁰. Z tohto dôvodu musí sociálny pracovník dobre poznať prostredie prijímajúcej spoločnosti, príslušné právne predpisy i zákony, mal by ovládať jeden zo svetových jazykov a musí byť oboznámený s kultúrnym rámcom, ktorý mohol formovať klientovu osobnosť a jeho správanie. Taktiež je poskytovateľom informácií a materiálnej pomoci, sprevádza imigranta, je

⁴⁵ ŠLOSÁR, D. Teórie sociálnej práce.

⁴⁶ BRNULA, P. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

⁴⁷ HENDRICKS, O. and E. CONGRESS. Culturally Competent Social Work Practice With Immigrant Populations

⁴⁸ TROUSIL, M. Úloha a úskalí sociálnej práce s imigranty.

⁴⁹ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky.

⁵⁰ BRNULA, P. a J. MASLEN. Sociálna práca s utečencami.

sprostredkovateľom a vyjednávačom, advokátom klientových práv, načúvajúcim terapeutom i právnym poradcom⁵¹.

Sociálna práca v procese integrácie imigrantov realizovaná v dvoch etapách. Nakoľko je v monografii akcentovaný holistický prístup, jednotlivé fázy sú opisované prostredníctvom zabezpečovania bio-psycho-socio-spirituálnych potrieb imigrantov, ktoré zahŕňajú súhrn všetkých fyzických (biologických, telesných), psychických (ľudske prežívanie), sociálnych (spoločenských) a spirituálnych (duchovných) potrieb⁵².

Prvá etapa integračného procesu prebieha do dvoch rokov od priznania azylu a sociálny pracovník zastáva rolu asistenta, teda poskytuje konkrétnu pomoc vo vzťahu k vybaveniu najnutnejších úkonov, ktoré sa spájajú s niekoľkými oblasťami života v prijímajúcej krajine⁵³. Ide o oblasť jazykovej integrácie, prístup k vzdelávaniu, ubytovaniu, zamestnaniu, prístup k sociálnej a zdravotnej starostlivosti, čím sú na jednej strane zabezpečované sociálne potreby a zároveň začlenenie do týchto oblastí umožňuje napĺňanie biologických potrieb napríklad práve prostredníctvom sociálnych služieb, ktoré zabezpečujú lekársku starostlivosť. Sociálny pracovník zároveň participuje aj na napĺňaní psychických potrieb imigrantov prostredníctvom poskytovania právneho a psychosociálneho poradenstva a ponuky využívania voľného času.⁵⁴ Psychické potreby sú sociálnym pracovníkom zabezpečované aj prostredníctvom jeho participácie na zvyšovaní povedomia, na objektivizácii informácií a medializácii problematiky integrácie imigrantov⁵⁵, čím buduje pozitívne postoje a vzťahy majoritnej spoločnosti vo vzťahu k imigrantom. Nadväzujúc na uvedené skutočnosti je nutné povedať, že jednou z úloh sociálnej práce je aj vytváranie vzťahu medzi imigrantmi a členmi majoritnej spoločnosti prostredníctvom multikultúrnych aktivít, pričom sa vychádza z predpokladu, že najlepšou je priama nesprostredkovaná skúsenosť, ktorá umožňuje konfrontáciou s členmi iných kultúr⁵⁶

Druhá etapa prebieha od troch do piatich rokov od priznania azylu a je charakteristická procesom postupného odlučovania klienta od sociálneho pracovníka a služieb, ktoré poskytuje, ako aj jeho osamostatnením sa, čím dochádza k napĺňaniu psychických potrieb imigrantov. Po ukončení pracovného vzťahu dochádza iba ku

⁵¹ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky.

⁵² NOVOSAD, L. a M. NOVOSADOVÁ. Ucelená rehabilitace lidí se zdravotním, zejména somatickým postižením.

⁵³ BRNULA, P. Sociální práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

⁵⁴ SOTONIAKOVÁ, E. Situace uprchlíků v ČR (1999–2003).

⁵⁵ BRNULA, P. a L. SLOBODOVÁ. Základy sociálnej práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

⁵⁶ ŠULOVÁ, L. et al. Interkulturní psychologie: Rozvoj interkulturní senzitivity.

katamnestickým rozhovorom⁵⁷. Práca na integračnom procese imigranta v tejto etape má byť zaradzovaná k terénnej sociálnej práci⁵⁸.

Uvedeným fázam sociálnej práce v procese integrácie imigrantov predchádza práca sociálneho pracovníka na adaptačnom procese imigrantov, ktorí čakajú na udelenie azylu, čím sú zabezpečované ich psychické potreby. V tomto prípade je využívaný psychologický koncept adaptácie, ktorá zahŕňa oblasť psychickej, jazykovej, kultúrnej a sociálnej adaptácie⁵⁹. Ide o fázu predprípravy na skutočný integračný proces, v ktorej sociálny pracovník pomáha imigrantom zblížovať sa s kultúrou, zvykmi a tradíciami prijímajúcej spoločnosti, pomáha tiež v pochopení života jej obyvateľov a tým zabezpečuje napĺňanie sociálnych a spirituálnych potrieb imigrantov⁶⁰.

V ideálnom prípade by sociálna práca s imigrantmi v integračnom procese mala smerovať k ich integrácii do prijímajúcej spoločnosti, čo znamená, že na konci tohto procesu by imigranti mali mať zamestnanie, bývanie, mali by ovládať príslušný jazyk, poznať a byť schopní zapojiť sa do spoločnosti. Mali by byť vyrovnaní so svojou minulosťou bez toho, aby zabudli na svoj pôvod či kultúru⁶¹. Výsledok integračného procesu je charakteristický identifikovaním sa s jednou z nasledujúcich alternatív integrácie, ktoré sformuloval Diamant⁶². Prvou z nich je hyperintegrácia, ktorá predstavuje absolútnu identifikáciu s kultúrou prijímajúcej spoločnosti, a to s takými dôsledkami, že dochádza k popieraniu pôvodu, kultúry, jazyka atď. zo strany imigrantov. Ďalšou alternatívou je hypointegrácia, ktorá je charakteristická nadmerným zvýrazňovaním svojich odlišností, čím sa imigranti dostávajú do konfliktov, resp. izolácie. Poslednou je normálna integrácia, ktorá je popisovaná v druhej kapitole. V neposlednom rade je nutné zdôrazniť, že integrácia je proces dlhodobý, pričom mnoho krát prebieha ďalej aj po naturalizácii alebo v druhej, prípadne tretej generácii⁶³.

Opatrenia sociálnej práce vzťahujúce sa k imigrantom je možné rozdeliť na všeobecné a konkrétne. Konkrétne opatrenia sú určené priamo imigrantom a ich cieľom je poskytnutie zručností a nástrojov, ktoré napomáhajú v ich integrácii do spoločnosti. Na rozdiel od týchto sú všeobecné opatrenia určené občanom prijímajúcej krajiny, ktorí

⁵⁷ BRNULA, P. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

⁵⁸ BRNULA, P. a L. SLOBODOVÁ. Základy sociálnej práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

⁵⁹ ANTOLOVÁ, V. Utečenci v dnešnom svete. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl, azylantmi, maloletými bez sprievodu.

⁶⁰ BRNULA, P. a L. SLOBODOVÁ. Základy sociálnej práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

⁶¹ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky.

⁶² DIAMANT, A. 1995, In BRNULA, P. a L. SLOBODOVÁ. Základy sociálnej práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

⁶³ NIESSEN J. a Y. SCHIBEL. Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe.

spĺňajú určité kritériá (napríklad výška príjmu) a ich cieľom je pomôcť všetkým ekonomicky, či sociálne znevýhodneným jednotlivcom, a to bez ohľadu na ich ďalšie charakteristiky.⁶⁴

Práca sociálneho pracovníka v integračnom procese imigrantov by mala byť primárne orientovaná na podporovanie interkultúrneho vzdelávania majoritnej spoločnosti, pomáhajúcich profesií a kultúrnej orientácie imigrantov. V tomto kontexte stojí pred sociálnou prácou ako profesiou úloha participovať na kreovaní obsahov kurzov sociokultúrnej orientácie pre imigrantov a v neposlednom rade spolupracovať s mimovládnyimi organizáciami, ktoré predstavujú dôležitý prvok práce s touto klientskou skupinou.⁶⁵ K uvedeným skutočnostiam možno pridať aj poskytovanie kvalitného poradenstva, sprostredkovanie politickej i sociálnej orientácie v prijímajúcej krajine, psychosociálnu pomoc či komunitnú prácu a sprostredkovanie informácií súvisiacich s ich právami a povinnosťami⁶⁶. Stratégia výberu a distribúcie informácií musí byť orientovaná na konkrétnu komunitu imigrantov, čomu podlieha napríklad aj voľba vhodného jazyka. Sociálny pracovník si musí byť vedomý skutočnosti, že jeho rola bude rozšírená o nové zložky, nakoľko táto klientska skupina pochádza z odlišného kultúrneho prostredia a komunikuje odlišným jazykom.⁶⁷ V tomto kontexte je dôležitý kvalifikačný aj osobnostný potenciál sociálneho pracovníka⁶⁸.

Sociálny pracovník by mal prednostne plniť aktivity zamerané na zlepšovanie kvality sociálnych vzťahov imigrantov, na pomoc žiť plnohodnotným životom v spravodlivom prostredí, na pomoc vytvárať rovnováhu medzi požiadavkami i možnosťami sociálneho prostredia, ale aj medzi ich potrebami a schopnosťami ich napĺňania. Intervencia sociálneho pracovníka musí vychádzať z predpokladu pochopenia reálnych potrieb imigrantov⁶⁹. Je dôležité pritom smerovať od riešenia čiastkových problémov k vyriešeniu hlavných problémov za aktívnej participácie samotných klientov. Kvalitný výkon sociálnej práce vyžaduje rešpektovanie nielen sociokultúrnych, ale aj psychologických špecifík imigrantov.⁷⁰ Sociálny pracovník by mal byť taktiež zameraný na pomoc pri formovaní správnych postojov, hodnôt,

⁶⁴ NIESSEN, J. Rozmanitosť a soudržnosť: nové úkoly v oblasti integrácie imigrantů a menšin.

⁶⁵ TROUSIL, M. Úloha a úskalí sociální práce s imigranty.

⁶⁶ KOČIŠOVÁ A., V. KRÁLIKOVÁ a K. ŠIŇANSKÁ. Hľadanie potenciálov sociálnej práce v problematike migrácie v Slovenskej republike.

⁶⁷ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky.

⁶⁸ MYDLÍKOVÁ, E. Kontext sociálního poradenstva.

⁶⁹ JANIGOVÁ, E. Integrácia ako jedna zo stratégií integrácie migrantov.

⁷⁰ GÜNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky.

spôsobov správania, na elimináciu porúch sociálneho prostredia, na výchovné pôsobenie s cieľom vytvorenia pocitu vlastnej zodpovednosti za sociálnu situáciu, v ktorej sa imigranti ocitli⁷¹.

V Slovenskej republike sa na integrácii imigrantov vo výraznej miere podieľajú mimovládne organizácie, ktoré v neposlednom rade zaisťujú priamy kontakt imigrantov s občanmi. Taktiež vyplňajú medzery sociálneho systému a snažia sa o uplatňovanie prístupu, ktorý nemusí byť vždy svojim obsahom, či rozsahom totožný s Koncepciou integračnej politiky Slovenskej republiky. Sociálna práca v tejto sfére je orientovaná na poskytovanie rôznych foriem služieb a pomoci rôznym kategóriám imigrantov v jednotlivých oblastiach integrácie do slovenskej spoločnosti. Je však dôležité zdôrazniť, že rozvoju a špecializácii týchto organizácií bráni na jednej strane finančná tieseň a na strane druhej nedostatočná dobrovoľnícka sieť.⁷² V praxi neziskových organizácií je zrejmé, že sociálna práca v procese integrácie imigrantov má charakter terénnej sociálnej práce⁷³.

Imigranti a sociálne služby

Nakoľko sociálna integrácia imigrantov predstavuje zaradenie týchto osôb do existujúceho sociálneho systému, prístup k jednotlivým oblastiam života na Slovensku, ktoré predstavujú dimenzie sociálnej integrácie, vykazuje značné obmedzenia. Je preto potrebné hľadať odpoveď na otázku, ktoré nástroje možno vo vzťahu k efektívnej integrácii imigrantov použiť. Z tohto dôvodu sa táto podkapitola orientuje na sociálne služby ako nástroj sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Poskytovanie sociálnych služieb predstavuje jeden zo systémov sociálnej ochrany imigrantov. V Slovenskej republike sú súčasťou štátneho systému sociálneho zabezpečenia, pričom sú zaradované do oblasti sociálnej pomoci, ktorá okrem sociálnych služieb zahŕňa aj finančné a vecné dávky. Tie sú poskytované jednotlivcom, ktorí sa ocitli v hmotnej núdzi.⁷⁴ Sociálna služba je zákonom č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách⁷⁵ definovaná ako odborná, obslužná, či ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na:

⁷¹JANIGOVÁ, E. Integrácia ako jedna zo stratégií integrácie migrantov.

⁷² NIESSEN J. a Y. SCHIBEL. Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe.

⁷³MALIŇÁKOVÁ, L. a J. TŮMA. Terénní sociální práce s cizinci.

⁷⁴ MATOUŠEK, O. et al. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení.

⁷⁵Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálních službách.

-
- prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, na jej riešenie, resp. zmiernenie vo vzťahu k fyzickým osobám, rodinám a komunitám,
 - zachovanie, obnovu a rozvoj schopností fyzickej osoby viesť samostatný život, ale aj na podporu začlenenia tejto osoby do spoločnosti,
 - zabezpečenie nevyhnutných podmienok vo vzťahu k uspokojovaniu základných životných potrieb fyzickej osoby,
 - riešenie krízovej sociálnej situácie rodiny alebo fyzickej osoby,
 - prevenciu ich sociálneho vylúčenia.

Nepriaznivú sociálnu situáciu zákon o sociálnych službách vníma ako ohrozenie osoby sociálnym vylúčením, obmedzenie schopnosti tejto osoby spoločensky sa začleniť a riešiť svoje problémy samostatne z niekoľkých dôvodov. Prvým dôvodom je ten, že nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb. K ďalším sú zaraďované dôvody vyplývajúce zo životných návykov a spôsobu života, dôvod ťažkého zdravotného postihnutia, či nepriaznivého zdravotného stavu, dovŕšenie dôchodkového veku, výkonu opatrovania osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, ale aj dôvod ohrozenia správaním iných osôb. Alebo sa táto osoba stala obeťou obchodovania s ľuďmi. Posledným dôvodom je, že zotrávajú v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby.⁷⁶ Na základe uvedeného možno konštatovať, že prekážky v jednotlivých oblastiach integračnej politiky môžu u imigrantov zapríčiniť vznik nepriaznivej sociálnej situácie vedúcej k ich sociálnemu vylúčeniu. Práve preto sú sociálne služby poskytované spoločensky znevýhodneným jednotlivcom s cieľom zlepšenia kvality ich života, začlenenia do spoločnosti, ochrany pred rizikami a pod.⁷⁷

Podľa zákona o sociálnych službách má nárok na poskytovanie sociálnych služieb pomerne úzky okruh imigrantov, pričom v prípade imigrantov z tretích krajín túto oblasť upravujú aj medzinárodné zmluvy⁷⁸. Vo vzťahu k štátnym príslušníkom tretej krajiny to znamená, že nárok na poskytnutie sociálnej služby im vzniká iba v tom prípade, že to vyplýva z medzinárodnej zmluvy uzavretej medzi jeho krajinou pôvodu

⁷⁶Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

⁷⁷ MATOUŠEK, O. et al. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení.

⁷⁸Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

a Slovenskou republikou⁷⁹. Prijímateľom sociálnej služby môže teda byť imigrant, ktorý:

- nie je občanom štátu Európskeho hospodárskeho priestoru, ktorého práva vyplývajúce zo zákona o sociálnych službách zaručuje aj medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná,
- imigrant, ktorému bol udelený azyl,
- imigrant, ktorý je občanom štátu Európskeho hospodárskeho priestoru, ktorý má registrovaný trvalý pobyt na Slovensku,
- imigrant, ktorý síce nie je občanom štátu Európskeho hospodárskeho priestoru, ale má povolenie na prechodný alebo trvalý pobyt,
- imigrant, ktorému bola poskytnutá doplnková ochrana alebo dočasné útočisko⁸⁰.

Sociálne služby sú zabezpečované obcami, či vyšším územným celkom, a to na základe žiadosti odkázanej osoby u poskytovateľa sociálnej služby. Sociálne služby môžu byť poskytované aj mimo štátnu sociálnu pomoc a môžu byť hradené príjemcom na základe kontraktu ako akákoľvek iná služba. Ich poskytovateľom môže byť aj neštátny subjekt, ktorý užívateľom poskytuje sociálne služby bezplatne.⁸¹ Prijímanie malého počtu imigrantov Slovenskou republikou v porovnaní s inými krajinami Európskej únie, je reflektované v nedostatočnej pripravenosti systému sociálnych služieb vo vzťahu k tejto skupine. Nie je zriedkavým javom, že poskytovatelia sociálnych služieb nedokážu imigrantom pomôcť, nakoľko ani nie sú informovaní o tom, že ich zákon zaväzuje tieto sociálne služby poskytovať.⁸²

Tab. 1 - Prehľad sociálnych služieb

Druh sociálnej služby	Názov sociálnej služby
Sociálne služby krízovej intervencie	Terénna sociálna služba krízovej intervencie
	Nízkoprahové denné centrum
	Integračné centrum
	Komunitné centrum
	Útulok
	Domov na polceste
	Nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu
	Zariadenie núdzového bývania
	Pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa a podpora zosúladovania rodinného a pracovného života

⁷⁹ BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1.

⁸⁰ Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

⁸¹ MATOUŠEK, O. et al. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení.

⁸² KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi	Zariadenie dočasnej starostlivosti o deti
	Služba včasnej intervencie
Sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku	Zariadenie podporovaného bývania
	Zariadenie pre seniorov
	Zariadenie opatrovateľskej služby
	Rehabilitačné stredisko
	Domov sociálnych služieb
	Špecializované zariadenie
	Denný stacionár
Sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií	Monitorovanie a signalizácia potreby pomoci
	Krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií
Podporné služby	Odľahčovacia služba
	Pomoc pri výkone opatrovníckych práv a povinností
	Denné centrum
	Podpora samostatného bývania
	Jedáleň
	Práčovňa
	Stredisko osobnej hygieny

Zdroj: Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách

Sociálne služby sú kategorizované do niekoľkých skupín, a to v závislosti od povahy nepriaznivej sociálnej situácie alebo od cieľovej skupiny, ktorej sú tieto služby určené. Ich prehľad na základe druhu a názvu uvádza Tab. 1.

System sociálnych služieb na Slovensku je nastavený tak, že niektoré služby nemožno poskytnúť tým imigrantom, ktorí sa ocitli v hmotnej alebo sociálnej núdzi. Niektoré podporné služby, ktoré sú imigrantom poskytované, je možné považovať za sociálne služby poskytované v integračnom stredisku. Problémom však je, že do skupiny imigrantov, ktorí by potenciálne potrebovali tieto služby využívať, by imigranti s prechodným pobytom alebo imigranti, ktorí práve na Slovensko prišli nespádali, nakoľko ich zákon o sociálnych službách nepovažuje za ich prijímateľov.⁸³ O absencii mechanizmov zabezpečovania primeranej, akreditovanej i rovnakej podoby integračných služieb na Slovensku hovorí Hlinčíková a Sekulová⁸⁴, a to v súvislosti s jazykovými kurzami, vzdelávaním, kultúrnou a sociálnou integráciou, či v súvislosti s právnym poradenstvom. Nakoľko štát relokuje pomerne veľkú časť svojich úloh na mimovládne organizácie, sú ich finančné, ale i personálne kapacity nedostatočné a chýbajú adekvátne doplnujúce opatrenia na zvyšovanie kvality poskytovaných služieb.

⁸³ BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1.

⁸⁴ HLINČIKOVÁ, M. a M. SEKULOVÁ. Hľadanie domova v labyrinte: integračné služby pre ľudí s medzinárodnou ochranou na Slovensku. Menšinová politika na Slovensku.

Potreby imigrantov v sociálnej oblasti nie sú vo vzťahu k poskytovaniu bežných služieb či sociálnej starostlivosti vôbec zohľadňované, a to aj napriek tomu, že mnoho z nich sa nachádza v špecifickej situácii. Príkladom môžu byť imigranti pochádzajúci z tretích krajín, ktorým bol udelený tolerovaný pobyt, pretože majú uzavretý prístup na slovenský pracovný trh. Táto kategória imigrantov nemá de facto žiadnu možnosť zabezpečiť si svoje základné životné potreby a je najzraniteľnejšia vo vzťahu k ohrozeniu chudobou.⁸⁵ V rámci podporných služieb, ktoré sú poskytované imigrantom s cieľom pomoci v zložitých životných situáciách alebo s cieľom prevenčného pôsobenia, aby tieto situácie nevznikli zohrávajú významnú úlohu komunity imigrantov. Tie im mnohokrát pomáhajú poskytovať dôležité informácie, pomoc pri vybavovaní všetkých potrebných dokladov, dokumentov a pod. Väčšinou fungujú dobrovoľnícky a svojpomocne, pričom nie sú financované z verejných zdrojov. V neposlednom rade je potrebné zdôrazniť, že na Slovensku absentujú štátom financované inštitúcie poskytujúce imigrantom pomoc pri zisťovaní informácií o dostupných podporných službách.⁸⁶

Poskytovanie sociálnych služieb imigrantom s trvalým pobytom, ak sa ocitnú v hmotnej núdzi, vzniká nárok na tie isté služby ako občanom Slovenskej republiky. Práve táto oblasť nie je u nás nijakým spôsobom sledovaná. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny síce monitoruje a zverejňuje mesačné štatistiky o imigrantoch poberajúcich dávky v hmotnej núdzi, lenže tieto údaje nie sú kategorizované či už z hľadiska krajiny pôvodu, rodu, miesta bydliska atď. V porovnaní s občanmi Slovenskej republiky čerpajú imigranti rôzne dávky sociálneho zabezpečenia v oveľa nižšej miere, čo okrem prísnej migračnej politiky súvisí s ich nedostatočnou informovanosťou a predovšetkým jazykovou bariérou. Z tohto dôvodu sa v krízovej situácii ocitajú oveľa ľahšie.⁸⁷ V prípadoch, kedy imigranti stratia na Slovensku zamestnanie alebo im zanikne povolenie na pobyt, ktoré je viazané na prácu, vzdelávanie, podnikanie, či zlúčenie rodín, musia obvykle opustiť krajinu. Aj napriek tomu, že počas výkonu zamestnania si imigranti s prechodným pobytom plnili všetky odvodové povinnosti, nevzniká im nárok na čerpanie napríklad podpory

⁸⁵ HLINČÍKOVÁ, M. et al. Migranti v meste prítomní a (ne)viditeľní.

⁸⁶ BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni I.

⁸⁷ HLINČÍKOVÁ, M. et al. Migranti v meste prítomní a (ne)viditeľní.

v nezamestnanosti, nakoľko vo chvíli straty zamestnania dochádza k zrušeniu povolenia na pobyt.⁸⁸

V konečnom dôsledku inštitúcie, ktoré by boli financované zo strany štátu a zároveň poskytovali imigrantom pomoc v oblasti sprostredkovania informácií o dostupných sociálnych službách, v našich podmienkach absentujú. Práve sociálne služby predstavujú dôležitú súčasť integračného procesu⁸⁹. Na nevhodne implementované systémy poskytovania sociálnych služieb ovplyvňujúce úroveň integrácie imigrantov upozorňuje Guo⁹⁰. Autor dospel k záveru, že v rámci procesu začleňovania sa imigrantov do prijímajúcej spoločnosti významnú úlohu zohráva miera využitia dôležitých sociálnych, ale aj zdravotníckych služieb.

Výskum realizovaný v roku 2019 prepája koncept sociálnej integrácie a koncept využívania sociálnych služieb. Z tohto dôvodu boli zisťované rozdiely v úrovni sociálnej integrácie v jednotlivých oblastiach štrukturálnej dimenzie medzi respondentmi, ktorým bola poskytovaná niektorá zo sociálnych služieb a respondentmi, ktorým poskytovaná nebola. Výsledky sú uvádzané v Tab. 2.

Tab. 2 - Rozdiely v oblastiach štrukturálnej dimenzie z hľadiska poskytovania sociálnych služieb

Štrukturálna dimenzia	Sociálne služby	N	X	Z	p_{α}
Zamestnanie	poskytované	21	35,285	-2,179	0,029*
	neposkytované	173	31,554		
Bývanie	poskytované	21	23,087	-0,882	0,378
	neposkytované	173	23,977		
Vzdelávanie	poskytované	21	32,304	-1,767	0,077
	neposkytované	173	30,109		
Zdravotná a sociálna starostlivosť	poskytované	21	25,541	-1,046	0,295
	neposkytované	173	25,284		

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 93)

Okrem oblasti zamestnania ($p_{\alpha}=0,029^*$) výsledky výskumu nepreukázali štatisticky významné rozdiely v oblastiach štrukturálnej dimenzie sociálnej integrácie medzi respondentmi, ktorým boli a ktorým neboli poskytované sociálne služby. Berúc do úvahy legislatívne hľadisko upravujúce poskytovanie sociálnych služieb je možné

⁸⁸ BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1.

⁸⁹ MUNDAY, B. 2007, In REPKOVÁ, K. Dlhodobá starostlivosť v kontexte integrovanej sociálnej práce.

⁹⁰ GUO, S. Bridging the Gap in Social Services for Immigrants: A Community-Based Holistic Approach.

povedať, že sociálne služby sú unifikované, pričom nezohľadňujú jednak odlišnosti imigrantov a jednak ich potreby, čo považujeme za významnú skutočnosť, na základe ktorej je možné vysvetliť dané výsledky. V tomto kontexte je preto nutné hľadať odpovede na otázku, aké sociálne služby budú riešením pre situácie, v ktorých sa imigranti nachádzajú.⁹¹

V oblasti zamestnania sú preukázané signifikantné rozdiely, pričom vyššie skóre vykazovali tí respondenti, ktorým bola poskytnutá niektorá zo sociálnych služieb. Možno teda konštatovať, že táto skupina respondentov vykazuje vyššiu úroveň sociálnej integrácie v oblasti zamestnania. Prostredníctvom služieb krízovej intervencie je možné integrovať jej prijímateľov do oblasti zamestnania, pretože sú poskytované z dôvodu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, ktorej jednou z príčin môže byť aj strata zamestnania, prípadne problém dlhodobého udržania zamestnania. Aj napriek tomu, že v autorskom výskume boli tieto služby poskytované iba 6,7% respondentov, predpokladáme, že táto skutočnosť ovplyvnila preukázané signifikantné rozdiely.⁹²

S cieľom návrhu adekvátnych praktických odporúčaní sa empirické zisťovanie zameriavalo na mapovanie konkrétnych subjektov, ktoré respondentom poskytovali sociálne služby. Výsledky preukázali, že 6,7% respondentov využívalo sociálne služby v integračnom centre, 5,3% respondentov v cirkevnej organizácii, 0,4% respondentov v neziskovej organizácii, 0,9% respondentov v občianskom združení a 0,9% respondentov v inej neuvedenej organizácii.⁹³

Zámerom empirického zisťovania bolo zmapovanie absencie konkrétnych integračných služieb z pohľadu respondentov. Najviac uvádzanou absentujúcou integračnou službou bolo zabezpečenie finančného príspevku na základné životné potreby, čo vykazovalo 41,3% respondentov. Poskytovanie právnej pomoci absentovalo v 40,9% prípadov, zabezpečenie finančného príspevku na stravu v 31,6% prípadov, pracovné poradenstvo v 35,6% prípadov a zabezpečenie finančného príspevku na ubytovanie v 27,6% prípadov. Respondentom absentuje aj administratívne poradenstvo, čo uvádzalo 27,6% respondentov, informačné služby absentujú 27,1% respondentom, kultúrne poradenstvo absentuje 26,2% respondentom a doplnková zdravotná pomoc 21,8% respondentom. Rekvalifikačné a tlmočnicke služby absentujú 13,3% respondentom, kurz slovenského jazyka 11,6% respondentom a sociálne poradenstvo

⁹¹ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

⁹² BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

⁹³ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

10,2% respondentom. Podľa 4,9% respondentov na Slovensku neabsentujú žiadne integračné služby.⁹⁴

Nakoľko je integrácia imigrantov procesom zložitým a dlhodobým, je potrebné pristupovať k službám určeným na jej podporu holisticky, avšak v praxi je ich koordinácia veľmi zložitá⁹⁵. Integračné služby sú imigrantom poskytované mimovládnyimi organizáciami pod koordináciou Migračného úradu Slovenskej republiky. Sociálni pracovníci pracujúci v servisných organizáciách poskytujú imigrantom integračné služby administráciou finančných príspevkov a zabezpečením rôznych druhov poradenstva a služieb (sociálne poradenstvo, pracovné poradenstvo, voľnočasové aktivity, jazykové kurzy atď.).⁹⁶

Vládne orgány, ale aj mimovládne organizácie poskytujú aj osobitné ciele služby, ktoré sú však navrhnuté s cieľom poskytovať služby imigrantom potrebujúcim medzinárodnú ochranu. Tieto osobitné služby nielen, že komplexne pokrývajú jednotlivé aspekty sociálnej ochrany a pomoci, ale ich poskytovatelia vnímajú citlivejšie problémy imigrantov. Problémom sú však vzťahy a vzájomná spolupráca poskytovateľov služieb a inštitúcií hlavného systému, pretože nakoľko ide o menšie decentralizované štruktúry, dochádza k prekryvaniu jednotlivých služieb na úkor ich efektivity.⁹⁷ Dôvodom je prenesená zodpovednosť za integráciu imigrantov zo strany štátu na mimovládne organizácie. To okrem efektivity služieb vplýva aj na ich kvalitu a profesionalitu. „Servisné organizácie okrem potrebnej sociálnej práce zabezpečujú utečencom aj asistenciu pri komunikácii s úradmi alebo inými inštitúciami. Súčasne sú zodpovedné za vyplácanie finančného integračného príspevku a jeho administráciu, čím sa často dostávajú do ambivalentnej úlohy vo vzťahu ku klientom. Na jednej strane sa tak v kontexte sociálnej práce snažia s klientmi vytvoriť vzájomnú dôveru, na druhej strane sú však zodpovední za vyplácanie finančného príspevku a prípadné udeľovanie sankcií, čo túto dôveru a vzťah narúša.“⁹⁸

Na základe uvedeného možno konštatovať, že v aktuálnom nastavení integračných služieb absentuje mechanizmus, ktorý by zabezpečoval primeranú, akreditovanú a na celom území Slovenskej republiky jednotnú podobu týchto služieb,

⁹⁴ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

⁹⁵ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

⁹⁶ HLINČÍKOVÁ, M. a M. SEKULOVÁ. Hľadanie domova v labyrinte: integračné služby pre ľudí s medzinárodnou ochranou na Slovensku. Menšinová politika na Slovensku.

⁹⁷ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

⁹⁸ HLINČÍKOVÁ, M. a M. SEKULOVÁ. Hľadanie domova v labyrinte: integračné služby pre ľudí s medzinárodnou ochranou na Slovensku. Menšinová politika na Slovensku. s. 2.

a to tak v jazykových kurzoch, vo vzdelávaní, právnom poradenstve, tak aj v kultúrnej, či sociálnej integrácii. Tento problém je možné vyriešiť zaradením integračných služieb do hlavného systému, v ktorom budú jednotlivé prípady imigrantov prevzaté väčšími poskytovateľmi služieb. Sociálna integrácia imigrantov je dlhodobým a zložitým procesom, preto je dôležité, aby sa k sociálnym službám ako nástrojom podporujúcim tento proces pristupovalo holisticky. Význam holistického prístupu spočíva v jeho komplexnosti vo vzťahu k bio-psycho-socio-spirituálnym potrebám imigrantov. Tieto potreby nie je možné určiť len prostredníctvom úkonov jedného druhu sociálnych služieb, ale celok, teda možnosti systému poskytovania sociálnych služieb, ovplyvňuje fungovanie a podobu jeho častí, teda konkrétnych sociálnych služieb.

Sociálna integrácia imigrantov ako viacrozmerný koncept

Pojem integrácia je vo všeobecnosti využívaný viacerými vednými odbormi, preto je nutné jeho definovanie v kontexte medzinárodnej migrácie. Ide o vágny pojem rozlične vnímaný z aspektu historických, spoločenských, politických či iných súvislostí. Integráciu možno definovať ako „dlhodobý, multidimenzionálny a dynamický obojstranný proces založený na recipročnom rešpektovaní práv a povinností imigrantov ako aj majoritnej spoločnosti“⁹⁹. Jednoduchá definícia zdôrazňujúca procesný a obojstranný charakter integrácie uvádza, že ide o proces v rámci ktorého sa imigrant stáva akceptovanou súčasťou spoločnosti. Uvedená definícia poukazuje na zodpovednosť výsledku integrácie, ktorá je závislá nielen na imigrantoch samotných, ale aj na prijímajúcej spoločnosti a jej inštitúciách.¹⁰⁰

Primeraná integrácia imigrantov je vnímaná ako výsledok realistického hodnotenia situácie samotnými imigrantmi a prijímajúcou spoločnosťou. Zároveň autor uvádza niekoľko podmienok úspešnej integrácie:

- prijímajúca spoločnosť musí integráciu podporovať,
- je nutné získanie súhlasu obyvateľov v miestach, kde sa imigranti usídľujú,
- imigranti musia mať prístup k zamestnaniu a bývaniu,
- v prvých fázach integrácie musia byť imigrantom vyčlenené finančné prostriedky potrebné na usadenie,
- imigranti musia mať možnosť získať štátne občianstvo¹⁰¹.

Európska rada pre utečencov a vyhnančov¹⁰² definuje integráciu imigrantov prostredníctvom troch charakteristík. Prvá zdôrazňuje multidimenzionálny charakter, ktorý súvisí s politickými, spoločenskými, hospodárskymi a kultúrnymi aspektmi života v prijímajúcej spoločnosti. Druhá predstavuje dynamický a dlhodobý charakter integrácie, ktorý de facto začína už príchodom imigranta do prijímajúcej krajiny. Posledná charakteristika poukazuje na obojsmernosť tohto procesu. Dokument Globálne

⁹⁹BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik. s. 14.

¹⁰⁰PENNINX, R. Integration of migrants: economic, social, cultural and political dimensions.

¹⁰¹MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce.

¹⁰²COM. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union.

konzultácie o medzinárodnej ochrane¹⁰³ Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov charakterizuje proces integrácie ako právny, ekonomický, kultúrny a sociálny. Integrácia ako právny proces je zameraná na pomoc vo vzťahu k zabezpečeniu širokého okruhu práv imigrantov ako je napríklad prístup k vzdelaniu, prístup na pracovný trh, sloboda pohybu atď. Integrácia ako proces ekonomický poukazuje na zvyšujúcu sa sebestačnosť imigrantov vo vzťahu k znižujúcej sa úrovni ich odkázanosti na pomoc štátu. Integrácia ako proces kultúrny i sociálny má aj nežiaduce formy, a to asimiláciu a akulturáciu imigrantov do hostiteľskej spoločnosti.

Hlavným cieľom integrácie je sebestačnosť imigrantov a ich prístup k všetkým verejným inštitúciám, zariadeniam a právam majoritnej spoločnosti¹⁰⁴. Úspešnú integráciu imigrantov do prijímajúcej spoločnosti však ovplyvňuje množstvo individuálnych i spoločenských faktorov, ktoré pôsobia na rôznej úrovni. Na mikrourovni pôsobia na efektivitu integrácie psychologické, sociálne a kultúrne charakteristiky imigrantov. Na makrourovni je integrácia ovplyvňovaná politickými, právnymi, ekonomickými, sociálnymi i kultúrnymi faktormi pôsobiacimi na strane prijímajúcej spoločnosti.¹⁰⁵ V tomto kontexte je možné hovoriť o mezoúrovni, v rámci ktorej je proces integrácie kreovaný vznikajúcimi inštitúciami, a to v podobe vzájomných vzťahov medzi imigrantmi a vzťahmi medzi prijímajúcou spoločnosťou a imigrantmi¹⁰⁶.

Vo všeobecnosti je teda integrácia začlenením jedincov do skupiny a ich akceptácia zo strany jej členov¹⁰⁷, pričom na tejto definícii je možné vystaviť charakteristiku sociálnej integrácie. Sociálna integrácia je vnímaná ako sociálna inklúzia a akceptácia imigrantov nielen v rámci systému inštitúcií, ale aj komplexne v rámci vzťahov prijímajúcej spoločnosti. Podľa autorov ide o proces charakteristický interaktívnosťou, ktorý zároveň vyžaduje učenie sa novej kultúre, získavanie konkrétneho statusu a budovanie vzťahov s členmi prijímajúcej spoločnosti. Zároveň od

¹⁰³ EC/GC/02/6. UNHCR: Global Consultations on International Protection: Local Integration. ECRE: 2002, Position on the Integration of Refugees in Europe.

¹⁰⁴ BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik

¹⁰⁵ DRBOHLAV, D. Mezinrodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů).

¹⁰⁶ ASSELIN O. et al. Social Integration of Immigrants with Special Reference to the Local and Spatial Dimension.

¹⁰⁷ JANDOUREK, J. Slovník sociologických pojmů.

prijímajúcej spoločnosti vyžaduje aj ponúknutie rovnocenných príležitostí imigrantom v jednotlivých oblastiach.¹⁰⁸

Existujú štyri základné dimenzie sociálnej integrácie imigrantov, ktorá je chápaná ako akulturácia, umiestnenie, interakcia a identifikácia. Toto vymedzenie je výsledkom kompilácie Esserovej¹⁰⁹ a Schunckovej¹¹⁰ typológie. Sociálna integrácia je definovaná ako zaradenie konkrétnych osôb do už existujúceho sociálneho systému.¹¹¹ Štrukturálna dimenzia predstavuje získanie práv, ale aj prístupu ku kľúčovým spoločenským inštitúciám (pracovný trh, zdravotná starostlivosť atď.). Kultúrna dimenzia zahŕňa získanie kľúčových kompetencií prijímajúcej spoločnosti (kognitívna, behaviorálna a postojová zmena imigrantov). Táto dimenzia je taktiež nazývaná ako kognitívna, nakoľko predstavuje získavanie zručností a vedomostí ako je jazyk, zvyky a normy, či životný štýl a pod.¹¹² Interaktívna dimenzia znamená na jednej strane prijatie a na strane druhej začlenenie imigrantov do primárnych vzťahov a sociálnych sietí prijímajúcej spoločnosti¹¹³. Ide o kontakt imigrantov s autochtónnou spoločnosťou prejavujúci sa priateľstvami, manželstvami a pod.¹¹⁴ Identifikačná dimenzia predstavuje subjektívny aspekt integrácie a je charakterizovaná pocitom spolunáležitosti imigrantov s prijímajúcou spoločnosťou a ich identifikovaním sa so sociálnymi skupinami (lokálnymi, etnickými, národnými)¹¹⁵. Táto dimenzia sa teda týka aspektov identity a príslušnosti imigrantov¹¹⁶.

Uvedené dimenzie sú navzájom prepojené, pričom výsledok v jednej oblasti ovplyvňuje výsledky v ostatných dimenziách¹¹⁷. Zároveň je nutné podotknúť, že niektoré verzie tohto modelu integrácie síce predpokladajú usporiadanie jednotlivých

¹⁰⁸BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹⁰⁹ ESSER, H. 2000, In BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹¹⁰ SCHUNCK, R. Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany. Concurrent or Competitive Processes?

¹¹¹ ESSER, H. 2000, In BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹¹² SCHUNCK, R. Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany. Concurrent or Competitive Processes?

¹¹³ ESSER, H. 2000, In BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹¹⁴SCHUNCK, R. Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany. Concurrent or Competitive Processes?

¹¹⁵¹¹⁵ ESSER, H. 2000, In BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹¹⁶SCHUNCK, R. Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany. Concurrent or Competitive Processes?

¹¹⁷ NIESSEN J. a Y. SCHIBEL. Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe.

dimenzií bez ich reštriktívneho usporiadania, to znamená, že kultúrna dimenzia predchádza štrukturálnej, tá predchádza interakčnej a tá identifikačnej. Avšak u iných verzií tento predpoklad absentuje¹¹⁸.

Štrukturálna dimenzia sociálnej integrácie je kľúčovou dimenziou, nakoľko zahŕňa tie oblasti každodenného života, do ktorých je potrebné sa integrovať v čo najkratšom čase. Výsledky realizovaného výskumu, ktoré prezentuje Tab. 3 potvrdzujú, že medzi jednotlivými oblasťami existuje veľmi vysoko štatisticky významná súvislosť. Na základe korelačných koeficientov je evidentný smer vzťahov, a preto zvyšujúca sa úroveň integrácie v jednej oblasti súvisí so zvyšovaním sa úrovne integrácie v ďalších oblastiach štrukturálnej dimenzie sociálnej integrácie.¹¹⁹

Tab. 3 - Vzájomné súvislosti jednotlivých oblastí štrukturálnej dimenzie

	Zamestnanie	Bývanie	Vzdelávanie	Zdravotná a sociálna starostlivosť		
Zamestnanie	r	0,654	r	0,358	r	0,508
	p _α	<0,001***	p _α	<0,001***	p _α	<0,001***
Bývanie			r	0,293	r	0,669
			p _α	<0,001***	p _α	<0,001***
Vzdelávanie					r	0,452
					p _α	<0,001***

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 84)

Výsledky výskumu taktiež preukázali existenciu predikcie medzi zvyšujúcou sa úrovňou sociálnej integrácie v štrukturálnej dimenzii a zvyšujúcou sa úrovňou sociálnej integrácie v kultúrnej, interakčnej a identifikačnej dimenzii¹²⁰.

¹¹⁸SCHUNCK, R. Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany. Concurrent or Competitive Processes?

¹¹⁹ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

¹²⁰ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Tab. 4 - Predikcia medzi úrovňou sociálnej integrácie v štrukturálnej a kultúrnej dimenzii

Úroveň sociálnej integrácie v kultúrnej dimenzii				
	R	F	r	p_{α}
skóre štrukturálnej dimenzie	0,154	34,458	0,392	<0,001***

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 84)

Z výsledkov prezentovaných v Tab. 4 možno pozorovať, že sociálna integrácia v štrukturálnej dimenzii predikuje sociálnu integráciu v kultúrnej dimenzii. Výsledok regresnej analýzy, ktorý je vyjadrený koeficientom evidentne indikuje smer predikcie, pričom preukázaný pozitívny stredne silný vzťah medzi týmito dimenziami naznačuje, že so zvyšujúcou sa úrovňou sociálnej integrácie v štrukturálnej dimenzii je zvyšovaná aj úroveň sociálnej integrácie v kultúrnej dimenzii. Nakoľko kultúrna dimenzia sociálnej integrácie zahŕňa aj jazykovú integráciu, ktorá je kľúčovou vzhľadom na to, že otvára cestu na pracovný trh, trh s nehnuteľnosťami a pod., je možné konštatovať, že štrukturálne integrovaní respondenti vyžadujú aj určitý stupeň kultúrnej integrácie.

Tab. 5 - Predikcia medzi úrovňou sociálnej integrácie v štrukturálnej a interakčnej dimenzii

Úroveň sociálnej integrácie v interakčnej dimenzii				
	R	F	r	p_{α}
skóre štrukturálnej dimenzie	0,268	65,931	0,518	<0,001***

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 85)

V Tab. 5 sú uvedené výsledky, ktoré preukazujú, že sociálna integrácia v štrukturálnej dimenzii je prediktorom sociálnej integrácie v interakčnej dimenzii. Pozitívny silný vzťah preukazuje, že so zvyšujúcou sa úrovňou integrácie v štrukturálnej dimenzii je zvyšovaná aj úroveň integrácie v dimenzii interakčnej. Interakčná dimenzia vyjadruje mieru nadväzovania kontaktov imigrantov s prijímajúcou spoločnosťou, preto možno predpokladať, že práve sociálne kontakty a sociálne siete sú významným činiteľom v sociálnej integrácii imigrantov v tejto dimenzii. Tento predpoklad možno prepojiť s ďalšími výsledkami výskumu, ktoré preukazujú, že

v hľadani zamestnania, bývania, vhodnej formy vzdelávania a v rámci informovanosti o systéme poskytovania sociálnej služieb využili respondenti aj neformálne zdroje pozostávajúce z priateľov, či známych. V tomto kontexte je preukázané zistenie možné interpretovať aj skutočnosťou, že sociálna integrácia v rámci štrukturálnej dimenzie predstavuje okrem zdrojov príjmu aj širšie začlenenie sa do spoločnosti. Príčinou je fakt, že práca, bývanie v určitej lokalite, vzdelávanie sa, využívanie zdravotnej a sociálnej starostlivosti predstavuje aj nadväzovanie nových sociálnych väzieb, sociálnych kontaktov a priateľstiev s kolegami, susedmi, účastníkmi vzdelávania, ale aj interakcie so sociálnymi inštitúciami.

Tab. 6 - Predikcia medzi úrovňou sociálnej integrácie v štrukturálnej a identifikačnej dimenzii

Úroveň sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii				
	R	F	r	p _a
skóre štrukturálnej dimenzie	0,234	58,255	0,483	<0,001***

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 85)

Tab. 6 prezentuje výsledky, ktoré indikujú, že sociálna integrácia v štrukturálnej dimenzii predikuje úroveň sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii. Výsledok regresnej analýzy vyjadrený koeficientom potvrdil existenciu pozitívnej stredne silnej súvislosti medzi úrovňou sociálnej integrácie v štrukturálnej a identifikačnej dimenzii. Identifikačná dimenzia reflektuje úroveň stotožnenia sa a identifikácie so slovenskou spoločnosťou, preto na základe výsledkov konštatujeme, že so zvyšujúcou sa úrovňou ich integrácie v štrukturálnej dimenzii sa zvyšuje aj úroveň integrácie v identifikačnej dimenzii. Oblasť zamestnania a bývania predstavujú sféru života, v ktorej sa respondenti po príchode na Slovensko musia čo najrýchlejšie zorientovať a integrovať, s čím súvisí aj orientácia a integrácia v systéme zdravotného a sociálneho zabezpečenia a v prípade nereflektovania požiadaviek trhu práce je oblasť vzdelávania ďalšou dôležitou sférou. Po zorientovaní sa v tomto systéme a v úspešnom nájdení zamestnania, bývania, vhodnej formy vzdelávania atď., s čím súvisí nadväzovanie sociálnych kontaktov a väzieb, sa respondenti cítia byť súčasťou slovenskej spoločnosti a posilňuje sa pocit spolupatričnosti s prijímajúcou spoločnosťou. Túto skutočnosť preto považujeme za vysvetlenie preukázanej predikcie.

Na základe uvedených výsledkov je možné povedať, že zvyšujúca sa úroveň sociálnej integrácie v štrukturálnej dimenzii je prediktorom zvyšujúcej sa úrovne sociálnej integrácie v dimenzii kultúrnej, interakčnej a identifikačnej. Aj napriek tomuto výsledku sme skúmali predikcie medzi ostatnými dimenziami sociálnej integrácie. Výsledky indikujúce predikciu medzi integráciou v kultúrnej a interakčnej dimenzii sociálnej integrácie prezentuje Tab. 7. Možno teda konštatovať, že sociálna integrácia v kultúrnej dimenzii predikuje úroveň sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii. Výsledok regresnej analýzy vyjadrený koeficientom potvrdil existenciu pozitívneho silného vzťahu, ktorý poukazuje na to, že so zvyšujúcou sa úrovňou sociálnej integrácie v kultúrnej dimenzii je zvyšovaná aj úroveň sociálnej integrácie v interakčnej dimenzii. Je možné sa domnievať, že predpokladom k získaniu informácií o prijímajúcej spoločnosti, jej kultúre, zvykoch, tradíciách, normách atď. a rovnako k efektívnej jazykovej integrácii je existujúca sieť sociálnych kontaktov a väzieb s členmi majoritnej spoločnosti. Pre sociálnu integráciu v kultúrnej dimenzii je dôležité vytvorenie a udržiavanie vzťahov s členmi majoritnej spoločnosti, pričom bez získania kultúrnych kompetencií, nie je možné zapájanie sa do kľúčových inštitúcií prijímajúcej spoločnosti a budovanie sociálneho kapitálu¹²¹.

Tab. 7 - Predikcia medzi úrovňou sociálnej integrácie v kultúrnej a interakčnej dimenzii

	Úroveň sociálnej integrácie v interakčnej dimenzii			
	R	F	r	p _α
skóre kultúrnej dimenzie	0,253	69,449	0,503	<0,001***

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 87)

V Tab. 8 sú prezentované výsledky preukazujúce, že sociálna integrácia v kultúrnej dimenzii je prediktorom úrovne sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii. Korelačný koeficient, ktorý je výsledkom regresnej analýzy potvrdil pozitívny silný vzťah. Na základe tohto výsledku je preto možné konštatovať, že so zvyšujúcou sa úrovňou sociálnej integrácie v kultúrnej dimenzii sa zvyšuje aj úroveň sociálnej integrácie v dimenzii identifikačnej. Tento výsledok je možné vysvetliť skutočnosťou,

¹²¹ NIMMERFELDT, G., J. SCHULZE and M. TARU. The Relationship between Integration Dimensions among Second Generation Russians in Estonia.

že so spoznaním slovenskej spoločnosti a kultúry, jej zvykov, tradícií, hodnôt, noriem, ale aj jazyka súvisí aj jej porozumenie, pocit spolupatričnosti, či pocit prijatia zo strany majoritnej spoločnosti, čo je reflektované v úrovni identifikácie respondentov so slovenskou spoločnosťou a jej kultúrou.

Tab. 8 - Predikcia medzi úrovňou sociálnej integrácie v kultúrnej a identifikačnej dimenzii

Úroveň sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii				
	R	F	r	p _α
skóre kultúrnej dimenzie	0,513	230,312	0,716	<0,001***

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 87)

Tab. 9 zobrazuje výsledky preukázanej predikcie medzi jednotlivými premennými, nakoľko výsledok regresnej analýzy naznačený koeficientom potvrdil pozitívny silný vzťah. Nadväzovanie sociálnych kontaktov s členmi majority, tvorba sociálneho kapitálu a sociálna interakcia s inštitúciami na Slovensku, ktoré prinášajú praktické skúsenosti s ich fungovaním, môže byť priamou príčinou vzniku pocitu spolupatričnosti a vytvorenia pocitu príslušnosti k prijímajúcej krajine ako výsledok účasti a prijatia, či už na miestnej, regionálnej alebo národnej úrovni.¹²²

Tab. 9 - Predikcia medzi úrovňou sociálnej integrácie v interakčnej a identifikačnej dimenzii

Úroveň sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii				
	R	F	r	p _α
skóre interakčnej dimenzie	0,491	198,451	0,700	<0,001***

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 88)

Rozdiely v sociálnej integrácii imigrantov súvisia s celkovou dĺžkou pobytu v prijímajúcej krajine¹²³. Preto jedným zo zámerov empirického zisťovania bolo overiť

¹²² BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

¹²³ MARTINOVIC, B., F. VAN TUBERGEN and I. MAAS. Changes in immigrants' social integration during the stay in the host country: The case of non-western immigrants in the Netherlands.

existenciu súvislosti medzi celkovou dĺžkou pobytu respondentov na Slovensku a úrovňou ich sociálnej integrácie v nielen v jednotlivých dimenziách, ale aj v ich jednotlivých oblastiach.

Tab. 10 - Súvislosť medzi dĺžkou pobytu a úrovňou sociálnej integrácie

		Dĺžka pobytu	
Štrukturálna dimenzia	Zamestnanie	r	-0,358
		p _α	<0,001***
	Bývanie	r	-0,290
		p _α	0,003*
	Vzdelávanie	r	-0,026
		p _α	0,800
Zdravotná a sociálna starostlivosť	r	-0,298	
	p _α	0,001**	
Kultúrna dimenzia	Kultúrna integrácia	r	-0,188
		p _α	0,041*
	Jazyková integrácia	r	-0,130
		p _α	0,161
Interakčná dimenzia	r	-0,434	
	p _α	<0,001***	
Identifikačná dimenzia	r	-0,027	
	p _α	0,769	

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 88)

Pri pohľade na výsledky, ktoré prezentuje Tab. 10 možno konštatovať, že bola preukázaná štatisticky významná súvislosť medzi dĺžkou pobytu respondentov na Slovensku a oblasťou zamestnania (-0,358), bývania (-0,290), zdravotnej a sociálnej starostlivosti (-0,298), ale aj medzi kultúrnou integráciou (-0,188) a interakčnou dimenziou (-0,434) sociálnej integrácie. Aj napriek preukázaným negatívnym slabým vzťahom môžeme povedať, že so zväčšujúcou sa dĺžkou pobytu respondentov na Slovensku sa zvyšuje aj ich úroveň sociálnej integrácie v jednotlivých dimenziách a sledovaných oblastiach. Táto skutočnosť predstavuje logický dôsledok dĺžky pobytu, nakoľko počas tejto doby dochádza k zvyšovaniu schopností a zručností vedúcich k efektívnejšiemu reagovaniu respondentov na požiadavky trhu práce, trhu s nehnuteľnosťami, orientácii sa v systéme zdravotného a sociálneho zabezpečenia, ale

KEENE, D., M. BADER and J. AILSHIRE. Length of residence and social integration: The contingent effects of neighborhood poverty.

dochádza aj k spoznávaní slovenskej spoločnosti, jej kultúry, k vytváraniu väčších sociálnych sietí a väzieb.¹²⁴

Prekvapivým je výsledok nepotvrdzujúci existenciu štatisticky významnej súvislosti medzi dĺžkou doby pobytu respondentov a jazykovou integráciou. Možno predpokladať niekoľko alternatív vysvetlenia tohto preukázaného výsledku:

- možnosť, že respondenti prišli do Slovenskej republiky so znalosťou slovenského jazyka na takej úrovni, ktorá im umožnila bezproblémové fungovanie, čím došlo k tomu, že sa nepotrebovali ďalej jazykovo integrovať,
- sféra zamestnania a pracovné prostredie, ktoré od respondentov vyžaduje komunikáciu v anglickom, prípadne v inom jazyku (napr. 9,8% respondentov pracujúcich v oblasti informačných technológií vyžadujúca komunikáciu v niektorom z cudzích jazykov), čo zapríčinilo, že sa respondenti nemuseli jazykovo integrovať,
- z kultúry vyplývajúci nezáujem a neprikladanie dôležitosti vzdelávania sa, čo zahŕňa aj osvojenie si slovenského jazyka, pričom túto alternatívu možno prepojiť s nepreukázanou štatisticky významnou súvislosťou medzi dĺžkou doby pobytu a sociálnou integráciou v oblasti vzdelávania (Tab. 10).

Taktiež nebola preukázaná existencia štatisticky významnej súvislosti medzi dĺžkou pobytu respondentov na Slovensku a ich úrovňou sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii.

Štrukturálna dimenzia

Štrukturálna dimenzia zahŕňa procesy získavania práv a prístupu ku kľúčovým inštitúciám spoločnosti. Cieľom integrácie imigrantov v štrukturálnej dimenzii je rovný prístup a participácia v dôležitých inštitúciách a získanie pozície v spoločnosti¹²⁵. Alternatívou k integrácii imigrantov do kľúčových inštitúcií hostiteľskej spoločnosti je integrácia do etnických subsystémov alebo nadnárodných systémov, ktoré sú založené na medzinárodne rozšírených právach¹²⁶. Táto alternatívna však znižuje sociálnu mobilitu¹²⁷.

¹²⁴ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

¹²⁵ TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. Lokální strategie integrace cizinců v ČR.

¹²⁶ HECKMANN, F. Integration and Integration Policies.

¹²⁷ PENNINX, R. and M. MARTINELLI. Integration processes and policies: State of the art and lessons.

V podmienkach Slovenskej republiky sa v súvislosti s touto dimenziou hovorí o prístupe na pracovný trh, k bývaniu, vzdelávaniu, k zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Spolupráca sociálneho pracovníka vo vyššie uvedených oblastiach predstavuje prvú fázu sociálnej práce s imigrantmi v rámci integračného procesu. Nakoľko sa integrácia týka všetkých oblastí života imigrantov a spoločnosti, je nutné, aby sa sociálny pracovník vždy zameriaval na imigranta, resp. na skupinu imigrantov, vnímal ich ako komplexný systém a neobmedzoval svoju stratégiu výlučne len na riešenie jednej z uvedených oblastí¹²⁸.

Pracovný trh

Pracovný trh je považovaný za jeden z kľúčových faktorov integrácie, vzhľadom k tomu, že je základom ekonomickej sebestačnosti imigrujúcich osôb v prijímajúcej krajine a zároveň vytvára priestor pre ich zapojenie do ekonomického trhu¹²⁹. Pokiaľ ide o podmienky získania zamestnania a o to, akú prácu môžu získať, sú imigranti často krát znevýhodnení¹³⁰, pričom nezamestnanosť a podzamestnanosť je pri tejto cieľovej skupine vykazovaná v oveľa vyššej miere ako pri domácom obyvateľstve¹³¹. Integráciu imigrantov na pracovnom trhu je možné posudzovať prostredníctvom ekonomických ukazovateľov. Ide o právo na prácu a podmienky za splnenia ktorých je udelené povolenie, resp. registrácia na prácu, informácie o tom, aká je miera participácie ekonomických imigrantov v rôznych sektoroch a odvetviach a aká je miera zamestnanosti hostiteľskej krajiny, aké sú podmienky podnikania pre imigrantov, posudzovanie zastúpenia imigrantov na tých pozíciách, ktoré vyžadujú vysokú odbornosť a aké sú možnosti uznania pôvodnej kvalifikácie v hostiteľskej krajine, aká je stratifikácia imigrantov na základe mzdy a intenzita pracovnej mobility, aká je úroveň nelegálneho zamestnávania imigrantov a počet i podiel imigrantov poberaajúcich dávky v nezamestnanosti atď.¹³².

V oblasti prístupu na pracovný trh sa sociálny pracovník orientuje predovšetkým na poskytovanie pracovného poradenstva, organizovanie individuálnych a skupinových aktivít, ktoré súvisia s auditmi zručností, ale pozornosť by mala byť sústredovaná aj na

¹²⁸ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹²⁹ VAVREČKOVÁ, J. a I. BAŠTÝŘ. Metodika sledování a hodnocení integrace cizinců z třetích zemí v České republice.

¹³⁰ JUSKO, P. Sociálne vylúčenie v kontinuu dlhodobej nezamestnanosti – chudoby – bezdomovectva.

¹³¹ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹³² BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

zavedenie postupov hľadania práce vo vzťahu k imigrantom¹³³. Aktívna pomoc sociálneho pracovníka spočíva nielen v pomoci nájsť si zamestnanie, ale predovšetkým aj v naučení spôsobu, ako si zamestnanie nájsť. To predstavuje činnosti vzťahujúce sa k naučeniu toho, ako písať životopis či motivačný list, vyhľadávať pracovné ponuky a pod. Nezávislosť a samostatnosť imigrantov sú budované práve prostredníctvom adekvátnej formy osvojovania si týchto schopností.¹³⁴ Práca sociálneho pracovníka smeruje k podpore tejto klientskej skupiny vo vzťahu k využívaniu služieb hlavného systému úradov práce, sociálnych vecí a rodiny a zapísaniu sa na odbornú prípravu. Vystupuje v roli sprostredkovateľa medzi imigrantmi a zamestnávateľmi a prostredníctvom riadených programov im zabezpečuje prístup k jazykovým kurzom, školeniam zvyšujúcim ich zručnosti a odbornej príprave vo vzťahu k zorientovaniu sa na pracovnom trhu, vrátane programov orientovaných na podnikanie. Sociálny pracovník by v neposlednom rade mal vystupovať ako poradca vo vzťahu k prehodnoteniu možností, ktoré imigranti majú pri vstupe na pracovný trh.¹³⁵

Bývanie

Imigranti budú plne integrovaní vtedy, ak budú bývať za tých istých podmienok ako občania prijímajúcej spoločnosti, a to z hľadiska kvality i lokalizácie¹³⁶. K indikátorom integrácie imigrantov v oblasti bývania patria tie, ktoré orientujú pozornosť na prístup imigrantov k bývaniu, aká je prípadná diskriminácia pri zabezpečovaní ubytovania, aký je rozsah vlastníctva nehnuteľností a ich kvalita, aká je intenzita dobrovoľnej i nútenej mobility, aká je percepcia imigrantov v štvrtiach s domácim obyvateľstvom¹³⁷.

Vo všeobecnosti možno povedať, že imigranti sú v oblasti bývania značne znevýhodnení, a to najmä z dôvodu predsudkov zo strany vlastníkov nehnuteľností a zo strany majoritnej spoločnosti. Tento problém je zvyčajne riešený prostredníctvom komunit a etnických sietí, čo však imigrantov stavia do závislej pozície, v ktorej možno predikovať riziko ich potenciálneho vydierania, vykorisťovania, sociálnej izolácie

¹³³ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹³⁴ BRNULA, P., 2008. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

¹³⁵ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹³⁶ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹³⁷ BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politík.

a pod.¹³⁸ Imigranti majú tendenciu odchádzať do miest s väčšími pracovnými príležitosťami, čo pre nich znamená pretrhnutie kontaktov, začať odznova na novom cudzom mieste. Imigranti zväčša nedisponujú možnosťou prístupu k sociálnemu bývaní. Za neustály stresor a hrozbu je z ich strany považovaná absencia primeranej ochrany pred ukončením nájomnej zmluvy zo strany prenajímateľa. Pri hľadaní ubytovania majú najväčšie problémy veľké rodiny s nezaopatrenými členmi a osamelí muži.¹³⁹ Pre imigrantov je dôležitý práve prístup na trh s ubytovaním a k sociálnym inštitúciám štátu, nakoľko úroveň dostupného ubytovania je úzko spojená s výškou príjmu a s možnosťou zaistenia adekvátnych sociálno-ekonomických prostriedkov¹⁴⁰.

Úlohou sociálneho pracovníka je poskytovanie poradenstva vo vzťahu k možnostiam ubytovania, pomoc a podpora vo vzťahu k jeho nájdeniu bezprostredne po tom, ako imigranti odídu z inštitucionálneho zariadenia. V prípade sporov medzi imigrantmi a prenajímateľmi sociálny pracovník vystupuje v roli sprostredkovateľa. Poskytuje pomoc imigrantom vo vzťahu k podaniu žiadosti o sociálne dávky, či v prípade prerokovania nájomnej zmluvy. Taktiež imigrantov zapája do kultúrnych i sociálnych programov, ktoré sa organizujú v ich okolí. V neposlednom rade by na úrovni spoločenstva sociálny pracovník mal lobovať za lepší prístup imigrantov k miestnym trhom ubytovania, nakoľko nemajú nárok na spomínané sociálne bývanie, ale ani na pôžičky s týmto účelom.¹⁴¹

Vzdelávanie

Vzdelávanie imigrantov predstavuje významný zdroj sociálneho kapitálu a sociálnych sietí, ale zohráva aj kľúčovú úlohu vo vzťahu k tvorbe ich občianskej identity¹⁴². Práve vzdelanie určuje výsledok procesu akultúracie¹⁴³. Proces vzdelávania imigrantov je považovaný za obojstranný, nakoľko zahŕňa nielen samotných imigrantov, ale aj prijímajúcu spoločnosť. Ich účasť na vzdelávacom procese je reflektovaná v osvojení si jazyka, oboznámení sa s kultúrou a informovanosťou

¹³⁸ VAVREČKOVÁ, J. a I. BAŠTÝŘ. Metodika sledování a hodnocení integrace cizinců z třetích zemí v České republice.

¹³⁹ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁴⁰ BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹⁴¹ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁴² BARŠOVÁ, A. a P. BARŠA. Přistěhovalectví a liberálnistát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.

¹⁴³ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

a pod.¹⁴⁴ Väčšina imigrantov disponuje nejakou formou vzdelania, nakoľko vo väčšine krajín sa deti imigrantov musia zúčastňovať verejného vzdelávania, čo je dôležitým zdrojom a nástrojom k posilneniu ich postavenia v prijímajúcej spoločnosti¹⁴⁵. K indikátorom, ktoré posudzujú integráciu imigrantov v oblasti vzdelania sú zaraďované ukazovatele súvisiace s dostupnosťou vzdelávania, mierou plnenia školskej dochádzky a školskými výsledkami detí imigrantov, podielom imigrantov s dosiahnutým vysokoškolským vzdelaním, ale aj s výskytom negramotných imigrantov, prístupom k rekvalifikačným kurzom a pod.¹⁴⁶

Sociálny pracovník by mal imigrantom pomôcť nájsť najadekvátnejšiu formu vzdelávania či školenia, a to podľa veku, skúseností, schopností a najmä vzdelania¹⁴⁷. Vystupuje v roli sprostredkovateľa v prípade sporov medzi školami či školiacimi inštitúciami a imigrantmi. Sociálny pracovník by mal spolupracovať s pedagogickými pracovníkmi s cieľom vypracovania plánu osobného rozvoja detí imigrantov v školskom prostredí.¹⁴⁸ Sociálny pracovník musí spolupracovať nielen s deťmi imigrantov, ale predovšetkým aj s ich rodičmi, a to z dôvodu ich skúsenosti z krajiny pôvodu, ktoré nemusia súhlasiť s potrebnosťou vzdelania pre ich deti. Úlohou sociálneho pracovníka je preto otvorenie priestoru pre vzájomnú komunikáciu o význame vzdelania pre lepšie získanie práce a pod. Na úrovni učiteľov pracujúcich s deťmi imigrantov, by sociálny pracovník mal zvyšovať ich uvedomenosť vo vzťahu k ich právam, potrebám a problémom. Na úrovni spoločenstva by mal lobovať za citlivosť školských osnov, za technickú i metodickú podporu vo vzťahu k osobitným potrebám imigrantov v súvislosti s ich prispôbovaním sa.¹⁴⁹ Mal by podporovať tvorbu schém odbornej prípravy v súvislosti so súčasnými a očakávanými potrebami pracovného trhu a podporovať čo najrýchlejšie zaraďovanie imigrantov do schém odbornej prípravy v rámci hlavného systému pre občanov.¹⁵⁰

¹⁴⁴ TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. Sociální integrace přistěhovalců v České republice.

¹⁴⁵ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁴⁶ BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

¹⁴⁷ BRNULA, P. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azyľantmi.

¹⁴⁸ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁴⁹ BRNULA, P. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azyľantmi.

¹⁵⁰ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

Zdravotná a sociálna starostlivosť

Imigranti s oprávneným pobytom na Slovensku musia mať zdravotné a sociálne poistenie, nakoľko majú prístup k poskytovaniu zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Poskytovanie tejto starostlivosti je však mnohokrát komplikované jazykovou bariérou a nedostatkom informácií o systéme ich poskytovania.¹⁵¹ Predpokladom efektívnej integrácie je dobrý zdravotný stav, ktorý sa vo výraznej miere nelíši od zdravotného stavu obyvateľov prijímajúcej spoločnosti. V tejto oblasti je preto nesmierne dôležité, aby boli imigranti vždy správne informovaní o dostupnosti zdravotníckych služieb, avšak informovať je potrebné aj poskytovateľov zdravotnej starostlivosti o právach a nárokoch imigrantov.¹⁵² K indikátorom posudzujúcim integráciu v tejto oblasti patria postoje imigrantov k normám a hodnotám hostiteľskej spoločnosti a aká je úroveň ich identifikácie sa s nimi. Patrí tu aj miera chudoby, sociálnej exklúzie imigrantov, ich prístup k zdravotnému poisteniu i zdravotnej starostlivosti, miera natality, mortality, chorobnosti atď.¹⁵³

Úlohou sociálneho pracovníka je pomôcť imigrantom pri úkonoch registrácie na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny a v Sociálnej poisťovni, avšak túto registráciu nesmie vykonávať za neho. Taktiež je dôležitá jeho pomoc v oblasti naučenia a zvládnutia byrokratického procesu, ktorý je dôležitý vo vzťahu k sebestačnosti imigrantov¹⁵⁴. Sociálny pracovník vystupuje ako sprostredkovateľ medzi imigrantmi a poskytovateľmi služieb či zdravotníckymi organizáciami. Mal by zabezpečiť nediskriminačný prístup a riešiť prípady odmietnutia prístupu k zdravotnej či sociálnej starostlivosti. Tiež by mal prenášať postupy starostlivosti a prevencie na úrovni jednotlivcov i spoločnosti.¹⁵⁵ V neposlednom rade si sociálny pracovník musí byť vedomí kultúrnych modelov vyhľadávania pomoci zo strany imigrantov.

Kultúrna dimenzia

Integrácia v kultúrnej dimenzii sa vzťahuje na procesy behaviorálnych, kognitívnych a postojoyých zmien, ku ktorým dochádza pri strete rôznych kultúr¹⁵⁶.

¹⁵¹ BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1.

¹⁵² KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁵³ BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

¹⁵⁴ BRNULA, P. a L. SLOBODOVÁ. Základy sociálnej práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

¹⁵⁵ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁵⁶ GIBSON, M. A. Immigrant adaptation and patterns of acculturation.

Podstata kultúrnej dimenzie integrácie imigrantov spočíva v poznaní a získaní kľúčových znalostí, hodnôt, vzorcov správania a kompetencií prijímajúcej spoločnosti, a to súčasne pri zachovaní pôvodných kompetencií. Integrácia v tejto dimenzii teda spočíva v tom, že si imigrant osvojí rolu, ktorá sa môže stať súčasťou rolí rešpektovaných prijímajúcou spoločnosťou, čím sa stane súčasťou danej kultúry.¹⁵⁷ Imigranti by mali byť oboznámení s kultúrnym, ale aj náboženským pozadím Slovenska, pričom je dôležité ich oboznámenie sa so spôsobmi správania sa, komunikácie v našej krajine, a to prostredníctvom neformálneho vzdelávania. Imigrantom prichádzajúcim na Slovensko sú poskytnuté informácie o dostupnosti rôznych služieb v mestách, v ktorých sa nachádzajú, informácie z oblasti právneho minima, či financií, avšak diskutované sú s nimi aj také témy ako manželstvo, rodičovstvo a materstvo. Aj napriek tomu, že sú nabádaní k poznaniu našich zvykov, tradícií a spôsobu života na Slovensku, je dôležité, aby si imigranti zachovali prvky pôvodnej kultúry s cieľom zabránenia ich asimilácie.¹⁵⁸

Integrácia v rámci kultúrnej dimenzie má charakter kognitívnej socializácie do novej spoločnosti. Je nutné, aby sociálny pracovník vnímal integráciu imigrantov v kontexte procesov socializácie a resocializácie.¹⁵⁹ Odlišná kultúra, hodnoty, normy a vzory správania, ktoré boli imigrantmi interiorizované v krajine pôvodu sa musia po príchode do prijímajúcej krajiny zmeniť a prispôbiť jej podmienkam. Tieto zmeny z dlhodobého aspektu predstavujú zmeny aj v identite imigrantov. Na základe uvedeného preto možno konštatovať, že imigranti v prijímajúcej spoločnosti prechádzajú procesom resocializácie, ktorý de facto môže pôsobiť na ich úspešnú integráciu.¹⁶⁰

Vo vzťahu k úspešnej integrácii je nutné porozumieť tomuto procesu a problémom, s ktorými sa počas neho stretávajú. Prekážky brániace v úspešnosti integrácie závisia jednak na individuálnom postavení imigrantov a jednak sú výsledkom legislatívy platnej v prijímajúcej krajine či na sociokultúrnom pozadí. V neposlednom rade môžu vyplývať z odlišnej kultúry, zvykov, správania sa na verejnosti a pod. Sociálna práca v procese integrácie imigrantov je predovšetkým sociálne konštruovaná činnosť, ktorú je nutné zo strany sociálneho pracovníka pochopiť vo vzájomnej väzbe

¹⁵⁷ BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹⁵⁸ SLOBODOVÁ, L. Sociálna práca s cudzincami s pridelenou medzinárodnou ochranou.

¹⁵⁹ TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. Sociální integrace přistěhovalců v České republice.

¹⁶⁰ PLAVNICKÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Integrácia imigrantov v kontexte socializácie a resocializácie.

na sociálny a kultúrny kontext, v ktorom sa realizuje¹⁶¹. Fungujúce kultúrne stereotypy sú zdôrazňované Bosswickom a Heckmannom¹⁶², a to tak na strane prijímajúcej spoločnosti ako aj na strane imigrantov. Podľa autorov kultúrna integrácia ovplyvňuje aj zmeny v prijímajúcej spoločnosti, ktorá je nútená nie len učiť sa novým spôsobom komunikácie s touto cieľovou skupinou, ale aj čiastočne sa prispôbiť jej potrebám.

Zásadným faktorom efektívnej a kvalitnej sociálnej práce s imigrantmi je uvedomenie si kultúrnych podnetov, v ktorých bol sociálny pracovník, ale predovšetkým aj imigranti socializovaní, vychovávaní a v rámci ktorých si interiorizovali normy a hodnoty spoločnosti¹⁶³. Kultúrne kompetentný sociálny pracovník si musí byť vedomý svojho vlastného kultúrneho pozadia, svojich zážitkov či hodnôt, ale aj negatívnych emocionálnych reakcií vo vzťahu k imigrantom. Taktiež musí rešpektovať rozdiely medzi sebou a svojimi klientmi, ale aj ich hodnoty, náboženské vyznanie či kultúru, ale v neposlednom rade rešpektuje aj pôvodné praktické postupy pomoci tejto klientskej skupine a pôvodné pomocné siete komunity imigrantov.¹⁶⁴ Kultúrne kompetentná sociálna práca zahŕňa znalosť kultúr, ich históriu, svetonázory, hodnoty a vieru, porozumenie komunikačným vzorcom rôznych kultúr, porozumenie odlišnosti medzi a vo vnútri rôznych etnických skupín či znalosť kultúrnych očakávaní¹⁶⁵. Možno konštatovať, že sociálny pracovník si musí byť „vedomý sociálneho prostredia a kontextu svojich klientov, toto poznanie mu umožní chápať, aké rozličné skúsenosti a očakávania si klienti so sebou prinášajú. Chápať jednotlivca znamená byť citlivý k jeho kultúrnym normám a hodnotám, ktoré rozmanitým spôsobom ovplyvňujú vnímanie ľudí.“¹⁶⁶

Jazyk

Znalosť jazyka prijímajúcej spoločnosti je kľúčová, nakoľko otvára cestu k pracovnému trhu, rozširuje sociálny kapitál, umožňuje sociálne interakcie, otvára cestu k prijímaniu informácií a posilňuje pocit spolunáležitosti s novou spoločnosťou¹⁶⁷. Sociálny pracovník by vo vzťahu k imigrantom mal používať úradný jazyk prijímajúcej

¹⁶¹ PASTRŇÁK, R. Sociální práce s menšinami a migranty.

¹⁶² BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹⁶³ PASTRŇÁK, R. Sociální práce s menšinami a migranty.

¹⁶⁴ DONÁ, G. and J. W. BERRY, Refugee Acculturation and Re-acculturation.

¹⁶⁵ HENDRICKS, S. S. 2008, In HENDRICKS, O. and E. CONGRESS. Culturally Competent Social Work Practice With Immigrant Populations.

¹⁶⁶ MERRY, T. Naučte sa byť poradcom – poradenstvo zamerané na človeka.

¹⁶⁷ TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. Sociální integrace přistěhovalců v České republice.

krajiny, a to aj napriek pomerne častej potrebe využívania tlmočnických služieb. Medzi hlavné činitele jazykovej integrácie imigrantov a ich adaptácie patria organizácie a programy, ktoré poskytujú sociálne služby nielen pre jednotlivcov, ale i pre spoločenstvo.¹⁶⁸ Posudzovanie integrácie v tejto oblasti spočíva v prihliadaní na tie indikátory, ktoré poukazujú na možnosť, resp. povinnosť učiť sa slovenský jazyk, aké možnosti používania svojho materinského jazyka majú imigranti v rámci oficiálnych kontaktov, aký je podiel imigrantov neovládajúcich slovenský jazyk, ale aj aký je podiel imigrantov, ktorí ho zvládli na profesionálnej úrovni¹⁶⁹.

Pôsobenie sociálneho pracovníka spočíva preto v povzbudzovaní imigrantov k používaniu jazyka prijímajúcej spoločnosti a v poučení o dôležitosti jeho ovládania¹⁷⁰, ktoré spočíva v efektívnom fungovaní prostredníctvom jeho ovládania v ústnej i písomnej forme na takej úrovni, aby sa imigranti vedeli uplatniť na pracovnom trhu¹⁷¹.

Interakčná dimenzia

Táto dimenzia spočíva v nadväzovaní primárnych vzťahov a vo vytvorení sietí v prijímajúcej spoločnosti. Nadväzované vzťahy a interakcie imigrantov vytvárajú ich sociálny kapitál, ktorý zásadne ovplyvňuje celý proces integrácie vo všetkých jeho dimenziách. Tvorba sociálneho kapitálu nie je jednoduchá a imigranti môžu narážať na určité bariéry, pričom postoj verejnosti ovplyvňuje početnosť osobných kontaktov s nimi.¹⁷² Predpoklad nadväzovania vzťahov predstavuje znalosť jazyka prijímajúcej spoločnosti a mieru interakcií ovplyvňuje početnosť príležitostí stretávania sa s členmi majoritnej spoločnosti.¹⁷³ „V procese sociálnej interakcie okrem poznávania iných ľudí, dochádza aj k poznávaniu skupín, inštitúcií, sociálnych situácií skrátka celého sociálneho okolia“¹⁷⁴. Integráciu v rámci interakčnej dimenzie ovplyvňuje aj neochota pomôcť či prípadná diskriminácia zo strany majoritnej spoločnosti, ktorá znižuje u imigrantov pocit dôvery potenciálne vedúcej k neochote integrovať sa do prijímajúcej

¹⁶⁸ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁶⁹ BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

¹⁷⁰ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁷¹ BRNULA, P. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

¹⁷² PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů.

¹⁷³ TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. Sociální integrace přistěhovalců v České republice.

¹⁷⁴ ŽIAKOVÁ, E. Základy psychologie pre sociálnu prácu. s. 205.

spoločnosti¹⁷⁵. Činnosť sociálneho pracovníka preto spočíva aj v realizácii prevencie tohto javu¹⁷⁶.

Zvládnutie jazyka prijímajúcej spoločnosti je podmienkou úspešnosti interakčnej dimenzie sociálnej integrácie. K ďalším indikátorom úspešnosti tejto integrácie patria sociálne siete, priateľstvá, partnerstvá, manželstvá a členstvá v dobrovoľníckych organizáciách¹⁷⁷. Je potrebné zohľadňovať potenciál sociálnych sietí, pretože sociálna práca je využiteľná aj tam, kde sociálne siete absentujú, prípadne kde existuje nesúlad medzi potrebami imigrantov a možnosťami sietí alebo v prípade, že sociálna sieť spôsobuje imigrantom problémy. V takom prípade je úlohou sociálnej práce sprístupniť imigrantom sociálne siete, podnietiť ich vznik, resp. už aktivovať existujúce sociálne siete.¹⁷⁸

Smer budovania sociálnych väzieb určuje potenciál a silu vznikajúceho sociálneho kapitálu, pričom sú popisované tri typy sociálneho kapitálu, ktorý je budovaný imigrantmi v prijímajúcej spoločnosti: **vnútroskupinový**, ktorý je založený predovšetkým na silných väzbách v rámci skupín, **premost'ujúci**, kde dôležitú úlohu zohrávajú kontakty existujúce vo vnútri skupiny, pričom však dochádza k nadväzovaniu kontaktov s ostatnými členmi spoločnosti a **spojovací**, ktorý predstavujú kontakty s rôzne postavenými ľuďmi v rámci celej spoločnosti¹⁷⁹. Je potrebné vnímať sociálny kapitál vo vzťahu k úrovni občianstva, resp. príslušnosti umožňujúcej jednotlivcom jednať efektívnejšie v rámci kolektívu a dosiahnuť tak zdieľané záujmy¹⁸⁰.

Identifikačná dimenzia

Identifikačná dimenzia integrácie je charakterizovaná pocitom spolunáležitosti s prijímajúcou spoločnosťou a identifikáciou so sociálnymi skupinami, pričom sa jedná o vytvorenie lojálneho vzťahu medzi imigrantmi a spoločnosťou, a to na etnickej,

¹⁷⁵SCHEBELLE, D. et al. Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb.

¹⁷⁶HUDECOVÁ, A. Rasizmus.

¹⁷⁷BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹⁷⁸ŽIAKOVÁ, E. a M. HALACHOVÁ. Prieniky a odklony psychológie a sociálnej práce v kontexte ich teórií.

¹⁷⁹ALDRIDGE, S. 2002, In TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. Inštitucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika.

¹⁸⁰GOODSON, L. and J. PHILLIMORE. Socialcapital and integration: the importance of socialrelationships and socialspace to refugeewomen.

regionálnej, lokálnej a národnej úrovni¹⁸¹. Ideálna predstava identifikácie na tejto úrovni je tá, keď sa imigranti cítia prijatí v novej spoločnosti a považujú ju za svoju vlastnú. Zároveň je však možné prepojenie pôvodnej identity s novou identitou. Úspešnosť integrácie v tejto dimenzii je závislá na úspešnosti integrácie vo všetkých ostatných dimenziách, predovšetkým však na prijatí majoritnou spoločnosťou.¹⁸² V tejto súvislosti Ristid, Kicosev a Nagy¹⁸³ uvádzajú, že nakoľko sa imigranti vždy vyskytujú v určitých priestorových i spoločenských podmienkach, je ich identita ovplyvňovaná ekonomickými, politickými a kultúrnymi štruktúrami daného priestorového a spoločenského kontextu.

Na identifikáciu s novou spoločnosťou môžu pôsobiť taktiež akulturačné stresory, ktoré vo významnej miere ovplyvňujú psychický stav imigrantov, pocity, že nikam nepatria, tendencia upínať sa ku komunitám imigrantov, čo vedie k absenciám kontaktov s majoritou. Dôležitú rolu však zohráva aj veľkosť kultúrnej dištancie a predsudky majoritnej spoločnosti.¹⁸⁴ Prekážkou úspešnosti integrácie na tejto úrovni je nedostatok času na nadväzovanie vzťahov, čím nebudujú sociálny kapitál, ktorý by im priniesol hodnotné vzťahy, v ktorých by sa cítili dobre¹⁸⁵. Osobnosť imigranta musí niekedy prejsť náročným psychologickým procesom, počas ktorého sa vyrovnáva so stratou členstva v krajine pôvodu a prijíma identitu obyvateľa novej krajiny. Práve koncept transnacionálnej migrácie ukazuje, že imigranti môžu udržiavať cezhraničné sociálne väzby a súčasne sa včleňovať do prijímajúcej spoločnosti, čo vedie k vytvoreniu paralelnej existencie dvoch alebo viac národných identít či k vytvoreniu transnacionálnej identity.¹⁸⁶

Modely integrácie

Vzhľadom k predchádzajúcim charakteristikám sociálnej integrácie možno konštatovať, že úspešná integrácia je dôležitá nielen pre samotných imigrantov, ale aj pre prijímajúcu spoločnosť. Túto skutočnosť potvrdzuje aj fakt, že ide o proces, ktorý umožňuje vzájomnú komunikáciu medzi imigrantmi a prijímajúcou spoločnosťou,

¹⁸¹ BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.

¹⁸² TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. Sociální integrace přistěhovalců v České republice.

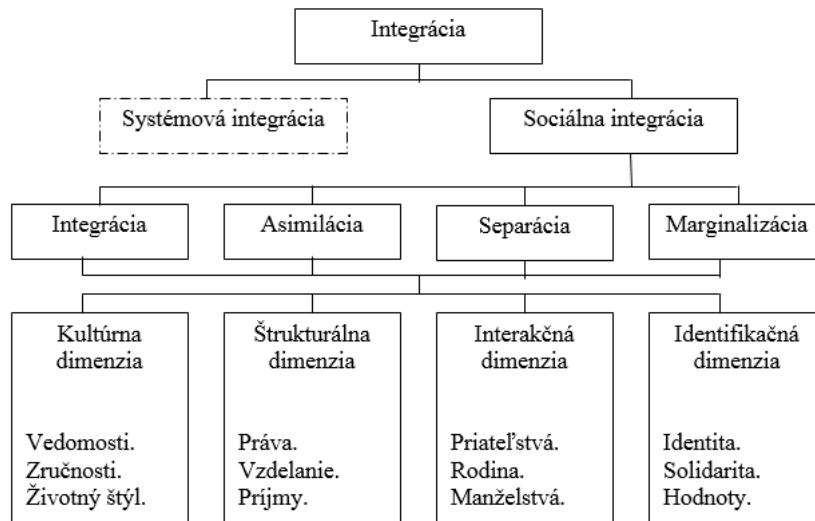
¹⁸³ RISTID, D., S. KICOSEV and I. NAGY. Cultural Identity as a Specific Dimension of the Socio-Cultural Dynamics: Refugees in Temerin.

¹⁸⁴ PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů.

¹⁸⁵ TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. Sociální integrace přistěhovalců v České republice.

¹⁸⁶ SZÁLO, C. Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich.

oboznamuje s jej normami a hodnotami, pomáha orientovať sa v právnom systéme a získavať dôležité znalosti i kompetencie, ktoré im uľahčia život v prijímajúcej krajine.

Obr. 1 - Model sociálnej integrácie

Model sociálnej integrácie pozostávajúci zo štyroch dimenzií predpokladá štyri výsledky tohto procesu, pričom ide o integráciu, asimiláciu, separáciu a marginalizáciu. Pre lepšiu prehľadnosť je model sociálnej integrácie uvedený v predchádzajúcom obrázku. O uvedených výsledkoch integračného procesu hovorí aj Berry¹⁸⁷, podľa ktorého je tento model dvojrozmerným, nakoľko imigranti po príchode do prijímajúcej krajiny musia riešiť jej kultúru, ale aj kultúru ich pôvodnej krajiny. Autor v tomto kontexte kladie dve otázky. Či imigranti považujú za dôležité zachovanie ich etnickej kultúry a či považujú za dôležité prijať kultúru prijímajúcej krajiny. Preto tento model predpokladá štyri možné výsledky. Integrácia predstavuje situáciu, kedy imigranti považujú kontakt s členmi prijímajúcej spoločnosti za rovnako dôležitý ako uchovanie si pôvodnej kultúry¹⁸⁸. Tento výsledok znamená, že imigranti si síce udržiavajú svoju pôvodnú kultúru, avšak efektívne sa prispôsobujú aj kultúre majoritnej spoločnosti¹⁸⁹. K asimilácii dochádza v rámci úplnej absorpcie kultúry prijímajúcej krajiny a straty pôvodnej kultúry¹⁹⁰. V tomto prípade sa imigranti prestanú pridržiavať svojej pôvodnej kultúry, dokonca ju môžu odmietat', pričom sa pokúšajú prevziať vzorce správania

¹⁸⁷ BERRY, J. W. A psychology of immigration. Journal of Social Issues.

¹⁸⁸ BERRY, J. W. A critique of critical acculturation. International Journal of Intercultural relations.

¹⁸⁹ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁹⁰ BERRY, J. W. A critique of critical acculturation. International Journal of Intercultural relations.

a zvyky prijímajúcej spoločnosti¹⁹¹. Pri separácii sa imigranti snažia udržať svoju pôvodnú kultúru a zároveň odmietajú kontakt s prijímajúcou spoločnosťou, pričom sa niekedy objavuje ako dôsledok exklúzie alebo diskriminácie. Posledný výsledok marginalizácia je charakterizovaná nízkou potrebou udržiavania kontaktov s komunitou pôvodnej kultúry.¹⁹² Imigranti tak nedodržiavajú ani pôvodnú, ani novú kultúru z dôvodu inštitucionalizácie, či absentujúcich sociálnych kontaktov s prijímajúcou spoločnosťou a absentujúcej podpory z jej strany¹⁹³.

V praxi sú však rozlišované štyri základné a vzájomne sa prelínajúce modely integrácie, ktoré možno vnímať ako výsledok integračného procesu. Ide o segregáčny, asimilačný, multikultúrny a integračný model v užšom slova zmysle. Podstatou segregáčného modelu je umožnenie vstupu imigrantov väčšinou do jednej oblasti spoločenského života, pričom primárne ide o vstup na pracovný trh. Pri uplatňovaní tohto modelu sa predpokladá návrat imigrantov do krajiny pôvodu, a preto od nich nie je očakávaná integrácia do prijímajúcej spoločnosti, pričom imigrantom priznáva občianske i politické práva.¹⁹⁴ Tento model je považovaný za silne diskriminačný nakoľko udržiava kultúrnu odlišnosť imigrantov, ktorá de facto slúži ako záruka ich návratu do krajiny pôvodu v prípade ich neuplatnenia sa na pracovnom trhu¹⁹⁵. Asimilačný model je charakteristický preferovaním jednostranného, intenzívneho procesu adaptácie imigrantov do prijímajúcej spoločnosti. Na jednej strane je imigrantom umožnená rýchla, bezproblémová integrácia a formálne uznanie rovnakých práv aké majú obyvatelia prijímajúcej spoločnosti, avšak na strane druhej vyžaduje takmer úplnú stratu vlastnej kultúry, tradícií, hodnôt, vlastného jazyka či náboženstva, ktoré by mali byť imigrantmi prebraté z autochtónnej spoločnosti.¹⁹⁶ Tento proces predpokladá ako prvú úroveň kultúrnu asimiláciu, ďalej úroveň sociálnej integrácie a následne identifikačnej asimilácie¹⁹⁷. Nakoľko asimilačný model ráta s trvalou

¹⁹¹ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁹² BERRY, J. W. A critique of critical acculturation. *International Journal of Intercultural relations*.

¹⁹³ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

¹⁹⁴ BARŠEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

¹⁹⁵ BARŠOVÁ, A. a P. BARŠA. Přistěhovalectví a liberálnistát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.

¹⁹⁶ BARŠOVÁ, A. a P. BARŠA. Přistěhovalectví a liberálnistát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.

¹⁹⁷ FAIST, T. Staatsbürgerschaft und Integration in Deutschland: Assimilation, Transstaatlichkeit und kultureller Pluralismus.

imigráciou, integrácia tu zohráva významnú úlohu¹⁹⁸. Integrovaný model v užšom slova zmysle umožňuje obojsmernú adaptáciu, kedy imigranti prispievajú ku kreovaniu spoločnej kultúry a prijímajúca spoločnosť rešpektuje a podporuje ich rôznorodosť, ale definuje pravidlá regulácie. Tento model akcentuje individuálnu občiansku integráciu s cieľom permanentnej transformácie a posilňovania súdržnosti spoločnosti pri zachovaní jej hodnôt. Skupinová identita, odlišnosti, špecifické črty a kultúra imigrantov sú multikultúrnym modelom plne akceptované, čím je v prijímajúcej spoločnosti rozvíjaná diverzita. Prijímajúca spoločnosť imigrantom môže poskytovať viaceré výhody, zatiaľ čo oni sami zostávajú od nej jasne odlišiteľní.¹⁹⁹ Multikultúrny model nepredpokladá úplnú integráciu imigrantov do prijímajúcej spoločnosti a vytvára priestor pre tvorbu etnicky a kultúrne odlišných komunít, na ktoré je integračná politika orientovaná²⁰⁰.

O heuristickom modeli integrácie hovorí Penninx et al.²⁰¹, ktorý v jeho rámci definuje tri analyticky odlišné dimenzie a tri vzájomne prepojené úrovne integrácie. Podľa tohto modelu je potrebné skúmať hlavne to, či imigranti sú spoločnosťou prijatí a ako sú umiestnení v jednotlivých dimenziách²⁰². Penninx et al.²⁰³ definujú právno-politickú dimenziu, ktorá hovorí o tom, či imigranti sú považovaní za plnohodnotných členov politického spoločenstva prijímajúcej spoločnosti. Ďalej hovorí o sociálno-ekonomickej dimenzii poukazujúcej na sociálne a ekonomické postavenie a práva imigrantov bez ohľadu na štátne občianstvo. Ako poslednú definuje kultúrno-náboženskú dimenziu vzťahujúcu sa k tomu, či imigranti sú prijímajúcou spoločnosťou vnímaní ako odlišní vzhľadom na ich kultúru či náboženstvo. Individuálna úroveň predstavuje integráciu imigrantov v oblasti zamestnania, vzdelania, bývania, ale aj sociálnu či kultúrnu adaptáciu vo vzťahu k prijímajúcej spoločnosti. Na organizovanie sa imigrantov, ktoré je vnímané ako dôraz mobilizačných zdrojov poukazuje kolektívna úroveň integrácie. V rámci inštitucionálnej úrovne integrácie majú význam národné inštitúcie a špecifické inštitúcie napríklad v kultúrnych alebo náboženských

¹⁹⁸ BARŠOVÁ, A. a P. BARŠA. Od multikulturalizmu k občianskej integrácii. Zmeny v západoevropských politikách integrácie prisťahovalcov. Dilemata občianskej spoločnosti.

¹⁹⁹ BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

²⁰⁰ BARŠOVÁ, A. a P. BARŠA. Prisťahovalectví a liberálnistát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.

²⁰¹ PENNINX, R. et al. Citizenship in European Cities: Immigrants, Local Politics and Integration Policies.

²⁰² ENTZINGER, H. The dynamics of integration policies: A multidimensional model.

²⁰³ PENNINX, R. et al. Citizenship in European Cities: Immigrants, Local Politics and Integration Policies.

oblastiach.²⁰⁴ Výsledky mechanizmov, ktoré operujú na jednotlivých úrovniach, sú vzájomne prepojené a možno povedať, že do veľkej miery vytvárajú nielen priestor, ale i príležitosť pre činnosti rôznych organizácií podieľajúcich sa na integrácii imigrantov do prijímajúcej spoločnosti²⁰⁵.

V nadväznosti na uvedené modely integrácie je nutné zdôrazniť, že odborný diskurz v čoraz väčšej miere vykazuje potrebu redefinície uvažovania o procesoch integrácie²⁰⁶. Dôvodom je skutočnosť, že niektorí autori vnímajú tradičné vnímanie integrácie imigrantov ako proces založený na vývoji spoločnosti po druhej svetovej vojne. Toto vnímanie považujú autori za prekonané, a to tak v zmysle paradigmy, ako aj spoločenského vývoja. Celkový súčasný vývoj spoločnosti smeruje ku globalizácii²⁰⁷, preto je zdôrazňovaná potreba nových prístupov²⁰⁸. Jedným z takýchto nových prístupov je koncept tzv. modusov integrácie²⁰⁹. Vyznačuje sa rozoznávaním rôznych podôb integrácie, pričom hlavným rozdielom oproti tradičnému vnímaniu je, že na integráciu nehľadí z hľadiska prístupu prijímajúcich krajín k imigrantom, ale z hľadiska modov, v rámci ktorých rôzne etnické skupiny imigrantov zažívajú integračný proces. Prvým z týchto modov je **klasická asimilácia** prejavujúca sa skutočnosťou, že imigranti po určitom čase života v prijímajúcej spoločnosti strácajú prvky ich kultúrnej odlišnosti. Klasická asimilácia sa často vyskytuje najmä u vysokokvalifikovaných imigrantov. Druhým je tvorba tzv. „**underclass**“, čiže skupín imigrantov charakteristických nízkou sociálnou mobilitou. Možno povedať, že imigranti nachádzajúci sa v týchto skupinách uviazli na nízkej úrovni vzdelania, zamestnania a na nízkej úrovni ich celkového sociálneho statusu. Posledný mod poukazuje na **integráciu prostredníctvom etnických komunít**, v rámci ktorého úspešný proces integrácie variuje v závislosti od jednotlivých skupín imigrantov. Príkladom tohto modu je podnikanie imigrantov, ktorí síce na jednej strane vyplňajú medzery na pracovnom trhu, ale aj napriek vysokému stupňu ekonomickej integrácie však musia čeliť nízkemu stupňu sociálnej inklúzie.²¹⁰

²⁰⁴ PENNINX, R. and B. GARCÉS-MASCAREÑAS. Integration processes and Policies in Europe.

²⁰⁵ FENNEM, M. and J. TILLIE. Do immigrant policies matter? Ethnic civic communities and immigrant policies in Amsterdam, Liège and Zurich.

²⁰⁶ VAŠEČKA, M. 2009, In SEKULOVÁ, M. a O. GYARFÁŠOVÁ. Indikátory integrácie migrantov – aktuálne skúsenosti a budúce výzvy. FAVELL, A. The New Face of East-West Migration in Europe. BALDWIN-EDWARDS, M. The integration of immigrants in Athens: Developing indicators and statistical measures.

²⁰⁷ VAŠEČKA, M. Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike.

²⁰⁸ SZÁLO, C. Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich.

²⁰⁹ VERMEULEN, H. Models and Modes of Immigrant Integration and where does southern Europe fit.

²¹⁰ BALDWIN-EDWARDS, M. The integration of immigrants in Athens: Developing indicators and statistical measures.

Súčasný stav integrácie imigrantov v Slovenskej republike

Integračné politiky, ktoré súvisia s integráciou imigrantov, sú v právnej, organizačnej, koncepcnej aj praktickej rovine súčasťou migračného manažmentu. V jednotlivých krajinách sa záber, obsah, cieľové skupiny, či jednotliví aktéri integračných politik líšia. Preto sa táto kapitola v jej úvode zameriava na priblíženie obsahu integračnej politiky v Slovenskej republike. Nakoľko opatrenia integračnej politiky ovplyvňujú aj praktickú rovinu integrácie, ďalšia časť prvej kapitoly predstavuje základný vstup do problematiky súčasného stavu integrácie imigrantov vo vybraných oblastiach.

Integračná politika a jej obsah

Koncepcné, organizačné, legislatívne a praktické opatrenia, ktoré smerujú k podpore integrácie imigrantov na Slovensku sú obsiahnuté v Koncepcii integrácie cudzincov v Slovenskej republike²¹¹ z roku 2009. Cieľom integračnej politiky je podľa tohto dokumentu dosiahnutie úspešnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti. Podľa zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle²¹² v znení neskorších predpisov je Národnou radou Slovenskej republiky definovaný cieľ integrácie imigrantov, ktorým je ich začlenenie do slovenskej spoločnosti, a to najmä prostredníctvom vhodného zamestnania a vhodného ubytovania. S integráciou imigrantov súvisí aj dokument Migračná politika Slovenskej republiky do roku 2020²¹³, ktorý predstavuje základný dokument a základné východisko pri riadení migračných procesov. Obsahom tohto dokumentu v oblasti integrácie imigrantov je:

- implementácia integračného mainstreamingu do tvorby legislatívy, rezortných politik a tvorby právnych predpisov,
- tvorba koordinovaných komunikačných stratégií s cieľom zvyšovania dôrazu na toleranciu, ľudské práva a informovanie o prínosoch a negatívnych dôsledkoch integrácie imigrantov,

²¹¹Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike schválená uznesením vlády SR č. 338 zo 6. mája 2009.

²¹²Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²¹³NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020.

-
- vytvorenie mechanizmu určeného na systematické sledovanie plnenia jednotlivých indikátorov integrácie imigrantov, úprava postupu zberu údajov pre kompetentné inštitúcie s cieľom zabezpečenia vzájomnej dostupnosti, porovnateľnosti a kompatibility týchto dát,
 - tvorba podmienok pre efektívnu implementáciu integračnej politiky na miestnej i regionálnej úrovni, a to prostredníctvom vyšších územných celkov, miest, obcí,
 - angažovanie jednotlivých imigrantských združení i komunít imigrantov do procesu integrácie na lokálnej i regionálnej úrovni,
 - zlepšovanie koordinácie i prepojenie jednotlivých subjektov participujúcich na procese integrácie imigrantov,
 - zvyšovanie informovanosti imigrantov v predpríchodovej fáze v ich krajinách pôvodu prostredníctvom internetových stránok, letákov, brožúr a informačných centier,
 - zjednodušenie systému, prostredníctvom ktorého sú uznávané odborné kvalifikácie imigrantov,
 - zvyšovanie dostupnosti kurzov slovenského jazyka, sociálno-kultúrnej orientácie pre imigrantov a implementácia metodiky zameranej na overovanie úrovne znalosti slovenského jazyka,
 - zvažovanie zmien tých postupov, ktoré súvisia s naturalizáciou a získaním štátneho občianstva Slovenskej republiky s cieľom urýchlenia procesu integrácie,
 - rozširovanie možností, spôsobov a jednotlivých foriem financovania opatrení integrácie imigrantov nielen z fondov Európskej únie, ale aj z alternatívnych mimorozpočtových zdrojov.

Na Konceptiu integrácie cudzincov v Slovenskej republike ²¹⁴ nadväzuje Integračná politika Slovenskej republiky ²¹⁵, ktorá iba vytvára rámec pre príslušné politiky, ktoré sú zodpovednými aktérmi ďalej rozpracované na príslušné akčné plány. Zároveň stanovuje prioritné oblasti i opatrenia, ktoré sú obsiahnuté v odporúčacích opatreniach a ktoré by mali byť vhodne rozpracované. Týmito oblasťami sú bývanie, kultúrna a spoločenská integrácia, zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, zamestnanosť

²¹⁴Konceptia integrácie cudzincov v Slovenskej republike schválená uznesením vlády SR č. 338 zo 6. mája 2009.

²¹⁵Integračná politika Slovenskej republiky z 20. januára 2014.

a sociálna ochrana, občianstvo Slovenskej republiky a maloletí bez sprievodu. Slovenská republika inklinuje k modelu, ktorého podstata spočíva v obojsmernej akceptácii, kedy sa nielen imigranti podieľajú na kreovaní spoločnej kultúry, ale prijímajúca spoločnosť rešpektuje a podporuje ich rôznorodosť.²¹⁶ Aj napriek inklinácii k spomínanému modelu, v Konceptii migračnej politiky Slovenskej republiky²¹⁷ absentujú opatrenia smerujúce k obyvateľom prijímajúcej spoločnosti²¹⁸. Je nutné zdôrazniť, že Integračná politika Slovenskej republiky sa odlišuje od asimilačnej, ktorá je založená na predpoklade intenzívneho procesu adaptácie imigrantov na základe jednostranného prispôsobovania sa, ale taktiež aj od multikultúrneho modelu predpokladajúcim tvorbu komunít imigrantov odlišných od majoritnej spoločnosti.

V každom prípade má pre korektnú politiku v oblasti integrácie, aj vzhľadom na líšiace sa integračné politiky, platiť komplexnosť, vzájomná prepojenosť opatrení, krokov i nástrojov, ktoré by primárne mali smerovať k:

- zaradeniu imigrantov na slovenský trh práce,
- zvládnutiu slovenského jazyka,
- prístupu imigrantov k vzdelaniu,
- uznaniu ich kultúrnych i náboženských rozdielov,
- udeleniu právneho štatútu a k získaniu občianstva,
- ich participácii na politickom i občianskom živote,
- dodržiavaní ich práv a k akceptácii ich odlišnosti,
- eliminovaniu diskriminácie a netolerantnosti voči nim,
- asistovaniu pri hľadaní bývania a k podpore zjednotenia rodín imigrantov²¹⁹.

Integračná politika má za cieľ smerovať k politickej integrácii imigrantov, ktorá pozostáva zo štyroch oblastí. Prvá zahŕňa prístup imigrantov k právam zaručovaným prijímajúcou krajinou, pričom predpokladá ich väčšiu integráciu v závislosti od vyššieho počtu práv, s ktorými disponujú. Druhá predstavuje identifikáciu s prijímajúcou krajinou, ktorej zvyšujúca sa úroveň zvyšuje úroveň integrácie

²¹⁶Konceptia integrácie cudzincov v Slovenskej republike schválená uznesením vlády SR č. 338 zo 6. mája 2009.

²¹⁷Konceptia migračnej politiky Slovenskej republiky schválená uznesením vlády SR č. 11/2005.

²¹⁸ŠTEFANČÍK, R. a J. LENČ. Mladí migranti v slovenskej spoločnosti.

²¹⁹BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

imigrantov. Tretia oblasť predstavuje prijatie hodnôt a noriem prijímajúcej spoločnosti a štvrtá predstavuje politickú participáciu, mobilizáciu a reprezentáciu.²²⁰

Každý štát si určuje prístup k imigrantom a spôsob ich integrácie. Jednotlivé opatrenia sú vytvárané vzhľadom na sociálny poriadok daného štátu, jeho históriu, imigračné skúsenosti, členstvá v nadnárodných celkoch, aktuálnym politickým smerovaním, vnútorné normy a pod.²²¹ Pri navrhovaní, plánovaní a následnom realizovaní opatrení v rámci integrácie imigrantov je nutné zohľadňovať ich situáciu, ktorá je v mnohých oblastiach špecifická v porovnaní s občanmi Slovenska. Je namieste uvažovať o tom, že v niektorých oblastiach integrácie je plánovanie opatrení vo vzťahu k cudzincom nevhodné, či dokonca nedostatočné. Príkladom tejto situácie je oblasť vzdelávania alebo sociálnych služieb. V rámci nich majú imigranti špecifické postavenie, pričom v legislatíve sú upravené inak ako v prípade vzdelávania, či poskytovania sociálnych služieb občanom Slovenska. Na princípe zohľadnenia špecifickej situácie imigrantov v jednotlivých oblastiach integrácie je založený tzv. integračný mainstreaming existujúci v rámci verejných politík bez nutnosti tvorby samostatných politík orientovaných špecificky na imigrantov.²²²

Imigrant, ktorému bol udelený azyl, prechádza integračným procesom do slovenskej spoločnosti. Postup integrácie je definovaný v §28 Zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle²²³. Imigranti sú po udelení azylu umiestnení zväčša v integračnom stredisku, ktorý spadá pod Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Vo vzťahu k uľahčeniu ich integrácie im je umožnené navštevovať kurz slovenského jazyka v tomto zariadení. Po skončení pobytu ponúkne Migračný úrad imigrantovi jednorazovo možnosť ubytovania, a to aj v prípade, že nebol umiestnený v integračnom stredisku. Obci, ktorá zabezpečila imigrantovi ubytovanie je poskytnutý príspevok na jeho zaobstaranie, či na rozvoj infraštruktúry za tých podmienok, ktoré definuje komplexný program integrácie²²⁴.

Integračné stredisko poskytuje imigrantom prechodné ubytovanie po opustení pobytového tábora, pre tých, ktorí nie sú schopní zabezpečiť si vlastné ubytovanie. Ak je žiadosť vybavená kladne, je imigrantovi na základe zmluvy o ubytovaní poskytnuté

²²⁰ MARTINIELLO, M. Political participation, mobilisation and representation of immigrants and their offspring in Europe.

²²¹ TOLLAROVÁ, B. Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace?

²²² BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1.

²²³ Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²²⁴ Záverečná správa 2004, In BRNULA, P. a J. MASLEN. Sociálna práca s utečencami.

ubytovanie na určitú dobu, najviac však na šesť mesiacov. Vo výnimočných prípadoch môže byť tento pobyt predĺžený o tri mesiace. Poplatky spojené s ubytovaním si imigrant hradí sám.²²⁵ Imigrant má po skončení doby pobytu v integračnom stredisku tri alternatívy. Prvou z nich je, že požiada o pridelenie bytu z voľného bytového fondu Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Druhou alternatívou je, že požiada o poskytnutie prechodného ubytovania maximálne na jeden rok v Bratislave. Tretou alternatívou je, že imigrant si sám zabezpečí vhodné ubytovanie. V tom prípade má možnosť požiadať o podporu zo strany mimovládnych organizácií.²²⁶

Pri definovaní cieľových skupín integračnej politiky je nutné položiť si otázku smerujúcu k zisťovaniu, ktorých konkrétnych kategórií imigrantov sa proces integrácie týka, komu je určený a kto z nich je integrovateľný, teda schopný integrácie. Touto schopnosťou integrácie sa rozumie ochota, pripravenosť a pozitívna náklonnosť k integrácii. Posledná otázka, ktorú je nutné zodpovedať sa týka toho, kto je na integráciu do slovenskej spoločnosti oprávnený.²²⁷

Vo všeobecnosti sa uznáva, že cieľovou skupinou, na ktorú je integračná politika primárne zameraná, sú legálni imigranti, ktorým bolo udelené povolenie na trvalý, resp. dlhodobý pobyt, ale taktiež imigranti, ktorým bol priznaný azyl, nakoľko získavajú povolenie na tento druh pobytu²²⁸. Imigrant ako aktér integračnej politiky je definovaný ako jednotlivec, ktorý opustil krajinu pôvodu dobrovoľne a presídlil sa do inej krajiny, avšak s možnosťou neustáleho návratu²²⁹. Za určitých okolností sa môžu cieľovou skupinou integračnej politiky stať aj nelegálni imigranti, a to v tom prípade, že žijú v prijímajúcej krajine nelegálne, ale zároveň vystupujú aktívne na jej pracovnom trhu²³⁰. Uvedené charakteristiky cieľovej skupiny integračnej politiky sú len informačné. V tejto monografii je za cieľovú skupinu integrácie považovaná tá, ktorú definuje Integračná politika Slovenskej republiky.

²²⁵ KRÁLIKOVÁ, K. Aplikácia systému Schengenského acquis v oblasti starostlivosti štátnej správy o imigrantov v podmienkach SR.

²²⁶ BRNULA, P. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

²²⁷ BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

²²⁸ IOM, FOM. International agenda for migration management.

²²⁹ KRISTAL-ANDERSSON, B. Psychology of the refugee, the immigrant and their children.

²³⁰ SPENCER, S. The migration debate.

Aktuálne štatistiky

Podľa Integračnej politiky Slovenskej republiky²³¹ sú cieľovou skupinou imigranti, ktorí vstúpili na územie Slovenska a ktorí tu prechodne alebo trvalo žijú. Táto definícia sa vzťahuje na všetky vekové kategórie imigrantov vrátane detí, ktoré sú občanmi Slovenskej republiky. V neposlednom rade je nutné zdôrazniť, že osobitný dôraz je kladený na imigrantov, ktorým bola udelená medzinárodná forma ochrany. V Slovenskej republike žije podľa aktuálnych štatistík platných k 31.12.2018 celkom 121 264 imigrantov, pričom 55 883 z nich sú štátnymi príslušníkmi členských štátov Európskej únie a 65 381 sú štátnymi príslušníkmi tretích krajín. Podľa druhu pobytu ide o 48 316 imigrantov s prechodným pobytom, 17 050 imigrantov s trvalým pobytom a 15 imigrantov s tolerovaným pobytom.²³² Štatistický prehľad imigrantov pochádzajúcich z tretích krajín k 31.12.2017 a 31.12.2018 je znázornený v Tab. 11.

Tab. 11 - Počet platných pobytov pre štátnych príslušníkov tretích krajín podľa krajov

	k 31.12.2017	k 31.12.2018
Bratislavský kraj	20 539	24 929
Trnavský kraj	5 812	8 766
Košický kraj	6 285	7 661
Nitriansky kraj	4 289	5 658
Prešovský kraj	4 033	5 553
Banskobystrický kraj	3 455	4 492
Žilinský kraj	3 509	4 394
Trenčiansky kraj	2 473	3 928

Zdroj: Úrad hraničnej a cudzineckej polície²³³.

Na základe vyššie uvedených údajov je možné konštatovať, že v porovnaní s údajmi pri vstupe do Európskej únie v roku 2004 ide o viac ako päťnásobné zvýšenie počtu tých imigrantov, ktorí na Slovensku žijú legálne. V roku 2004 žilo v Slovenskej republike 22 108 imigrantov.²³⁴ Nakoľko sa medzi uvedeným počtom imigrantov, ktorí

²³¹Integračná politika Slovenskej republiky z 20. januára 2014.

²³²ÚRAD HRANIČNEJ A CUDINECKEJ POLÍCIE. Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike.

²³³ÚRAD HRANIČNEJ A CUDINECKEJ POLÍCIE, 2018. Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike.

²³⁴ÚRAD HRANIČNEJ A CUDINECKEJ POLÍCIE, 2004. Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike za rok 2004.

legálne žijú na našom území, nachádzajú aj imigranti v azylovom konaní, v nasledujúcej tabuľke uvádzame aktuálnu štatistiku žiadateľov o azyl od roku 2014.

Tab. 12 - Štatistika žiadateľov o azyl

Rok	Počet žiadostí o udelenie azylu	Udelený azyl	Neudelený azyl	Poskytnutá/neposkytnutá doplnková ochrana	Zastavené konania	Udelené štátne občianstvo
2014	331	14	197	99/41	163	12
2015	330	8	124	41/24	148	5
2016	146	167	82	12/13	35	3
2017	166	29	77	25/16	73	6
2018	178	5	128	37/23	69	18
2019	24	0	6	2/1	9	0

Zdroj: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky²³⁵.

Podľa štatistických údajov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky platných k januáru 2019 pracuje z celkového počtu na Slovensku 17 783 imigrantov. Tieto osoby pochádzajú zväčša z Ukrajiny (9 073), Srbska (4 498), Vietnamu (841), Bosny a Hercegoviny (533) a Macedónska (367). Na základe informačnej karty bez povolenia na zamestnanie pracovalo 3884 Ukrajincov, 7703 Srbov a 369 imigrantov z Kórey.²³⁶

Vybrané oblasti života imigrantov v Slovenskej republike

Medzi oblasti integračnej politiky Slovenskej republiky, ktoré najviac súvisia so životom imigrantov na Slovensku, sú zaraďované prístup k zamestnaniu, bývanie, vzdelávaniu, jazykovej integrácii, prístup k zdravotnej a sociálnej starostlivosti, kultúra a interakcie imigrantov s majoritnou spoločnosťou. Integrácia imigrantov v týchto oblastiach je systémovo zabezpečovaná. Nasledujúca podkapitola sa preto venuje charakterizovaniu týchto oblastí, pričom približuje prekážky, s ktorými sa imigranti v jednotlivých oblastiach stretávajú a ktoré boli identifikované v rámci výskumných zistení rôznych realizovaných výskumov. V tejto časti sa zároveň zameriavame na

²³⁵MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Azyl a migrácia: Štatistiky.

²³⁶ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2019.

vlastné empirické zisťovanie aktuálneho stavu integrácie imigrantov na Slovensku v uvedených oblastiach²³⁷.

Berúc do úvahy integračnú politiku Slovenskej republiky môžeme konštatovať, že sociálna integrácia je systémovo zabezpečovaná. Preto sme chceli zistiť stupeň sociálnej integrácie respondentov, pričom jednotlivé stupne sú uvedené v Tabuľke 13. Prvá skupina predstavuje najmenej integrovaných respondentov, druhá skupina stredne integrovaných respondentov a tretia skupina predstavuje najviac integrovaných respondentov.

V oblasti zamestnania sme za integráciu považovali osvojenie znalostí i zručností, ktoré vedú k schopnosti reagovať na požiadavky pracovného trhu reflektované v zamestnanosti imigrantov. Preto mierny stupeň sociálnej integrácie zahŕňa tých respondentov, ktorí nedisponujú žiadnymi znalosťami a zručnosťami vedúcimi k ich uplatneniu sa na pracovnom trhu. Stredný stupeň sociálnej integrácie zahŕňa respondentov, ktorých zručnosti a znalosti sú vo vzťahu k uplatneniu sa na trhu práce limitované. Vysoký stupeň zahŕňa tých, ktorí disponujú dostatočnými zručnosťami a znalosťami, ktoré sú reflektované v ich zamestnanosti. Za integráciu v oblasti bývania sme považovali skutočnosť, kedy imigranti budú bývať za tých istých okolností ako občania Slovenska, a to z hľadiska kvality i lokalizácie. V tejto oblasti preto mierny stupeň sociálnej integrácie predstavuje stav, kedy respondenti nebývajú za tých istých okolností ako občania Slovenskej republiky tak z hľadiska kvality, ako aj lokalizácie. Opak predstavuje vysoký stupeň sociálnej integrácie v tejto oblasti. Stredný stupeň zahŕňa respondentov, ktorí nebývajú za tých istých okolností ako občania Slovenska buď z hľadiska lokalizácie alebo z hľadiska kvality. Integrácia imigrantov v oblasti vzdelávania je hodnotená na základe rovnakého prístupu a dostupnosti vzdelania ako pri občanoch Slovenskej republiky. Preto vysoký stupeň sociálnej integrácie v tejto oblasti zahŕňa respondentov, ktorí vykazovali bezproblémový prístup a bezproblémovú dostupnosť vzdelania v porovnaní s občanmi Slovenska. Opak predstavuje mierny stupeň sociálnej integrácie a stredný stupeň zahŕňa respondentov, u ktorých je prístup a dostupnosť vzdelania limitovaná. V oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti je integrácia hodnotená na základe rovnakého prístupu k zdravotnej a sociálnej starostlivosti a zdravotnému i sociálnemu poisteniu ako pri občanoch

²³⁷ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Slovenskej republiky. Preto je definícia jednotlivých stupňov sociálnej integrácie v tejto oblasti obdobná ako pri oblasti vzdelávania.

V kultúrnej dimenzii je integrácia imigrantov hodnotená na základe poznania a získania kľúčových znalostí, hodnôt, zvykov a tradícií slovenskej spoločnosti. Preto je za mierny stupeň sociálnej integrácie považovaná skutočnosť, kedy respondenti nedisponujú žiadnymi znalosťami o hodnotách, zvykoch a tradíciách slovenskej spoločnosti. Vysoký stupeň je presným opakom. Stredný stupeň zahŕňa tých respondentov, ktorí disponujú obmedzenými znalosťami o hodnotách, zvykoch a tradíciách slovenskej spoločnosti. Za integráciu imigrantov v oblasti jazyka sme považovali ovládanie slovenského jazyka na takej úrovni, ktorá im umožňuje bezproblémovú komunikáciu s majoritou, čo predstavuje vysoký stupeň sociálnej integrácie. Mierny stupeň sociálnej integrácie zahŕňa respondentov, ktorí vôbec neovládajú slovenský jazyk. Stredný stupeň sociálnej integrácie v tejto oblasti zahŕňa tých respondentov, ktorých ovládanie slovenského jazyka je limitované a neumožňuje im bezproblémovú komunikáciu.

Za integráciu v interakčnej dimenzii sociálnej integrácie sme považovali nadväzovanie vzťahov a vytvorenie sociálnych sietí v slovenskej spoločnosti, čo predstavuje vysoký stupeň sociálnej integrácie v tejto oblasti. Mierny stupeň zahŕňa respondentov, ktorí nemajú záujem nadväzovať a vytvárať nové vzťahy a sociálne siete v slovenskej spoločnosti. Za stredný stupeň sociálnej integrácie sú považovaní respondenti, ktorí síce nadväzujú a udržiavajú vzťahy s majoritou, avšak iba v obmedzenej miere.

Za integráciu v identifikačnej dimenzii sme považovali skutočnosť, keď sa imigranti cítia byť prijatí v slovenskej spoločnosti a považujú ju za svoju vlastnú. Túto skutočnosť zahŕňa vysoký stupeň sociálnej integrácie v tejto oblasti, pričom presným opakom je mierny stupeň. Stredný stupeň sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii zahŕňa respondentov, ktorí sa cítia byť prijatí v slovenskej spoločnosti, ale nepovažujú ju za svoju vlastnú.

V prípade štruktúrálnej dimenzie vykazuje najviac respondentov (55,6%) mierny stupeň sociálnej integrácie (v oblasti zamestnania 65,3%, v oblasti bývania 52,9%, v oblasti vzdelávania 52,5%, v oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti 60,9%). V prípade kultúrnej dimenzie vykazuje viac ako polovica respondentov (52%) stredný stupeň sociálnej integrácie, pričom v rámci hodnotenia jazykovej integrácie vykazovalo najviac respondentov (40,5%) vysoký stupeň sociálnej integrácie. V interakčnej

dimenzii vykazovalo najviac respondentov (56,9%) stredný stupeň sociálnej integrácie a v identifikačnej dimenzii mierny stupeň sociálnej integrácie (46,7%).²³⁸

Tab. 13 - Miera sociálnej integrácie

	Mierny stupeň integrácie		Stredný stupeň integrácie		Vysoký stupeň integrácie	
	n	%	n	%	n	%
Štruktúrálna dimenzia	125	55,6	75	33,3	25	11,1
Zamestnanie	147	65,3	45	20	33	14,7
Bývanie	119	52,9	40	17,8	66	29,3
Vzdelávanie	118	52,5	79	35,1	28	12,4
Zdravotná a sociálna starostlivosť	137	60,9	61	27,1	27	12
Kultúrna dimenzia	37	16,4	117	52	71	31,6
Jazyková integrácia	50	22,2	84	37,3	91	40,5
Interakčná dimenzia	64	28,4	128	56,9	33	14,7
Identifikačná dimenzia	105	46,7	21	9,3	99	44

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 69)

Na základe výsledkov v Tabuľke 13 môžeme konštatovať, že najmenej sú respondenti sociálne integrovaní v štruktúrálnej a identifikačnej dimenzii. Nízky stupeň sociálnej integrácie v oblasti zamestnania, bývania, vzdelávania, zdravotnej a sociálnej starostlivosti je zaujímavým zistením, pretože Slovenská republika legislatívne zabezpečuje prístup imigrantov k sledovaným oblastiam. Imigranti tak majú rovný prístup k zamestnaniu i k práci, k prenájmaniu a kúpe nehnuteľností, taktiež disponujú rovnakými právami a povinnosťami vo vzťahu k vzdelávaniu tak ako domáce obyvateľstvo, sú povinní uzavrieť zdravotné poistenie a majú právo využívať dávky sociálnej pomoci, sociálnoprávnu ochranu, sociálne poradenstvo a sociálne služby. Možno predpokladať, že nízky stupeň sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii je zapríčinený práve nízkym stupňom sociálnej integrácie v štruktúrálnej dimenzii, nakoľko efektívnosť sociálnej integrácie v identifikačnej dimenzii je závislá na jej efektívnosti vo všetkých ostatných dimenziách. Dôvodom môže byť aj vplyv ekonomických štruktúr a získanie pozície v slovenskej spoločnosti vyplývajúcej práve zo štruktúrálnej dimenzie. Vysoký stupeň sociálnej integrácie je preukázaný v oblasti jazykovej integrácie.

²³⁸ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Prístup k zamestnaniu

Slovenská republika deklaruje rovný prístup k zamestnaniu i k práci²³⁹, avšak podľa zákona o službách zamestnanosti sa do zamestnania môže prijať imigrant, ktorý je držiteľom modrej karty Európskej únie; bol mu udelený prechodný pobyt za účelom zamestnania; imigrant, ktorému bolo udelené povolenie na zamestnanie a prechodný pobyt za účelom zamestnania; imigrant, ktorému bolo udelené povolenie na zamestnanie a prechodný pobyt s cieľom zlúčenia rodiny; ktorému bolo udelené povolenie na zamestnanie a prechodný pobyt ako štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorému bolo priznané postavenie osoby s dlhodobým pobytom v členskej krajine Európskej únie alebo spĺňa podmienky podľa §23a zákona o službách zamestnanosti²⁴⁰. Imigranti môžu absolvovať aj rekvalifikačné kurzy zabezpečované okrem úradov práce, sociálnych vecí a rodiny aj mimovládnyimi organizáciami, ktoré využívajú najmä poradenské služby²⁴¹. V prípade ak sa jedná o imigrantov prichádzajúcich z tretej krajiny, potrebujú získať pracovné povolenie vydávané príslušným úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, avšak toto povolenie sa viaže k udeleniu povolenia na pobyt imigrantov²⁴².

Integrácia imigrantov na pracovnom trhu je realizovaná prostredníctvom Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorý vedie evidenciu pracujúcich imigrantov, evidenciu imigrantov zamestnaných na základe informačnej karty, taktiež realizuje vydávanie povolení na zamestnanie pre imigrantov pochádzajúcich z tretích krajín. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny eviduje taktiež nezamestnaných imigrantov, vykonáva aktívnu politiku trhu práce, komunikuje so zamestnávateľmi zamestnávajúcimi imigrantov a zamestnávateľmi plánujúcimi ich zamestnať a v neposlednom rade poskytuje imigrantom informácie o podmienkach zamestnávania.²⁴³ Zároveň sa na integrácii imigrantov podieľa aj Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a prostredníctvom Sektorového operačného programu Ľudské zdroje podporuje zamedzenie sociálneho vylúčenia imigrantov a ich začlenenie do pracovného procesu²⁴⁴. Na podporu integrácie

²³⁹Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce.

²⁴⁰Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²⁴¹BRNULA, P. a J. MASLEN. Sociálna práca s utečencami.

²⁴²BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1.

²⁴³VASKA, L. Služby zamestnanosti a vybrané aspekty sociálnej práce s nezamestnanými.

²⁴⁴JURAŠEK, M. a S. LEVICKÁ. Sociálne poradenstvo pri integrácii cudzincov.

imigrantov na lokálnej úrovni a zabezpečovanie udržateľnosti ekonomického rastu ako aj zlepšovanie kvality života imigrantov v tejto oblasti zameriava Stratégia mobility cudzincov v Slovenskej republike do roku 2020 s výhľadom do roku 2030. Cieľom tohto dokumentu je v tomto kontexte aj boj proti nelegálnej imigrácii, zneužívaniu práce a odlišným pracovným podmienkam v porovnaní s občanmi Slovenskej republiky zo strany zamestnávateľov.²⁴⁵

Aj napriek rovnému prístupu k tejto oblasti sa pri vstupe na pracovný trh imigranti stretávajú s množstvom prekážok²⁴⁶. Podľa samotných imigrantov sa tieto prekážky vzťahujú nielen k formálnym kritériám, ktoré sú stanovené legislatívou (tieto často nie sú vnímané primárne ako problematické), ale hovoria skôr o problémoch, ktoré vyplývajú z výkonu kontroly, posudzovania situácie imigranta a následného udelenia určitého povolenia alebo oprávnenia²⁴⁷.

Prístup imigrantov na pracovný trh sa vo výraznej miere líši od situácie, ktorá je vykazovaná u občanov Slovenskej republiky. Ako dôsledok ich situácie na trhu práce je vnímaný nie len socio-ekonomické, demografické charakteristiky či úroveň vzdelania a kvalifikácie, ale aj kultúrne determinované pracovné návyky.²⁴⁸ Prekážky súvisiace s prístupom imigrantov k zamestnaniu súvisia najmä so skutočnosťou poukazujúcou na neuznávanie príslušných dokladov zo strany Slovenskej republiky²⁴⁹.

Prísne pravidlá pre vstup na pracovný trh sa týkajú aj tých imigrantov, ktorí prichádzajú z tretích krajín pretože potrebujú povolenie na zamestnanie a prechodný pobyt. Avšak aj po splnení podmienok stanovených zákonom nemusia povolenie získať nakoľko sa naň nevzťahuje právny nárok. V tomto kontexte Kováts et al.²⁵⁰ zdôrazňuje výsledky praxe sociálnej práce s imigrantmi, ktorá poukazuje na ich dlhoročné praktické skúsenosti, vysokoškolské vzdelanie, ovládanie cudzích jazykov. Avšak aj

²⁴⁵MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. Stratégia pracovnej mobility cudzincov v Slovenskej republike.

²⁴⁶ POPPER, M. et al. Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti. BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik. BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politik. CHUDŽÍKOVÁ, A. et al. Indikátory úspešnosti integračných politik. Vieme ako merať úspešnosť integrácie migrantov? BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1. ŠTEFANČÍK, R. a J. LENČ. Mladí migranti v slovenskej spoločnosti.

²⁴⁷GALLOVÁ KRIGLEROVÁ E., J. KADLEČÍKOVÁ a J. LAJČÁKOVÁ. Migranti. Nový pohľad na staré problémy.

²⁴⁸ CHUDŽÍKOVÁ, A. et al. Indikátory úspešnosti integračných politik. Vieme ako merať úspešnosť integrácie migrantov?

²⁴⁹ BARGEROVÁ, Z. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 2.

²⁵⁰ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

napriek týmto skutočnostiam ich diplomy nie sú uznávané. Niektoré pracovné zručnosti imigrantov, ktoré nadobudli v krajine pôvodu, sú mnoho krát nie len neprenosné, ale aj neaplikovateľné v našich podmienkach²⁵¹.

Ďalším faktorom, ktorý zapríčiňuje sťažený prístup imigrantov na slovenský pracovný trh sú finančne náročné a komplikované administratívne úkony. Tie súvisia so získaním povolenia na zamestnanie a povolenia na pobyt. K týmto faktorom patrí aj absencia informácií o podnikaní a pracovnoprávných vzťahoch, o vyhovujúcej ponuke rekvalifikačných kurzov, komplikovanom vybavovaní živnosti a pod.²⁵², teda informácie vzťahujúce sa k podmienkam zamestnávania na Slovensku. Problémy s uplatnením sa na slovenskom pracovnom trhu majú aj mladí imigranti, a to v oveľa väčších rozmeroch ako domáce mladé obyvateľstvo. Rozhodujúcu úlohu pri tejto skupine imigrantov zohráva, okrem problémov s uznávaním a získavaním príslušných dokladov, najmä nedostatočná úroveň ovládania slovenského jazyka²⁵³.

Čo sa týka imigrantov s doplnkovou ochranou, pri ktorých otázky zamestnania rieši zákon o službách zamestnanosti, sú povinní zaobstarať si povolenie na zamestnanie. Jednou zo zásadných prekážok, ktorá bráni ich uplatneniu sa na trhu práce je krátka platnosť povolenia na prechodný pobyt²⁵⁴. Tá je ovplyvnená skutočnosťou udeľovania doplnkovej ochrany na dobu jedného roka, ktorú je však možné predĺžiť opakovane na dva roky, ak dôvody, pre ktoré bola poskytnutá ďalej pretrvávajú²⁵⁵.

Výsledky výskumu realizovaného v roku 2019 naznačujú, že 84% respondentov je na Slovensku zamestnaných, nezamestnanosť vykazuje 16% respondentov. Najčastejšie uvádzanými sférami, v ktorých sú respondenti zamestnaní sú informačné technológie (9,8%), obchod (1,8%), stavebníctvo (1,7%), medicína (0,9%) a oblasť výskumu a vývoja (0,9%). Aktuálne zamestnanie zodpovedajúce dosiahnutému vzdelaniu vykazuje 23,6% respondentov, pričom 34,2% pracuje vo svojom pôvodnom odbore. Iba 38,7% respondentov nevykazovalo žiadne problémy pri hľadaní zamestnania, avšak 20,9% z nich bolo v minulosti dlhodobo nezamestnaných od 4 mesiacov po dobu 2 rokov. Rekvalifikačný kurz, vďaka ktorému si respondenti našli zamestnanie absolvovalo 26,7% respondentov. Pri hľadaní aktuálneho zamestnania

²⁵¹DUSTMANN, CH. et al. Labour market performance of immigrants in the UK labour market.

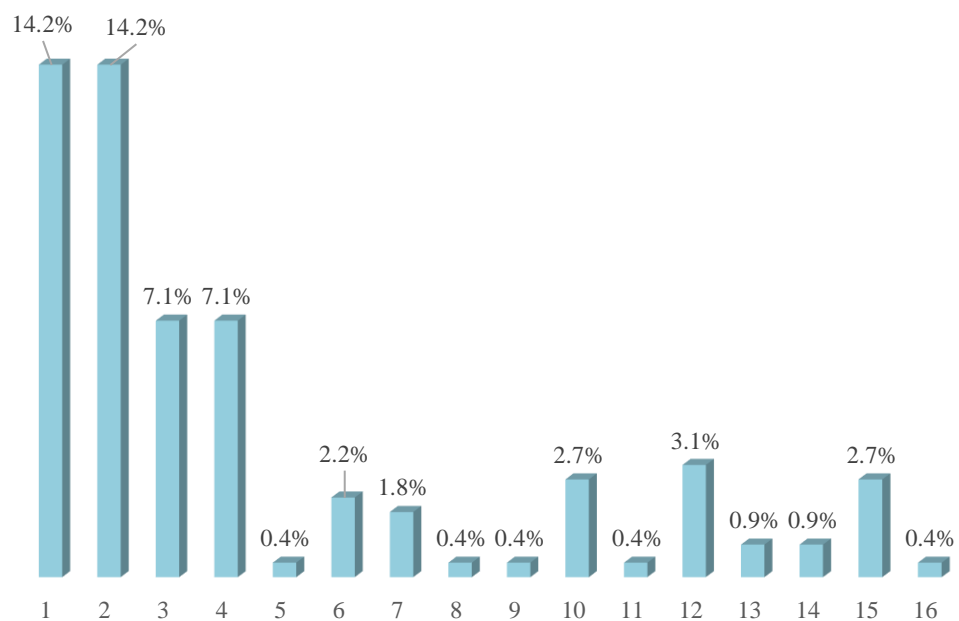
²⁵²BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik.

²⁵³ŠTEFANČÍK, R. a J. LENČ. Mladí migranti v slovenskej spoločnosti.

²⁵⁴POPPER, M. et al. Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti.

²⁵⁵BRNULA, P. a L. SLOBODOVÁ. Základy sociálnej práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi.

využilo 18,2% neformálne zdroje pozostávajúce z rodinných príslušníkov, priateľov, či známych, 22,7% využilo formálne zdroje, ako napríklad úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, agentúry dočasného alebo podporovaného zamestnávania. Až 30,7% respondentov si našlo zamestnanie sami. Aj napriek pomerne vysokej zamestnanosti respondentov vykazuje časté striedanie zamestnania 34,7%. Takmer polovica respondentov (46,7%) je so svojim zamestnaním spokojných a 22,2% si chce nájsť iné zamestnanie.²⁵⁶

Obr. 2 - Využívané služby zamestnanosti

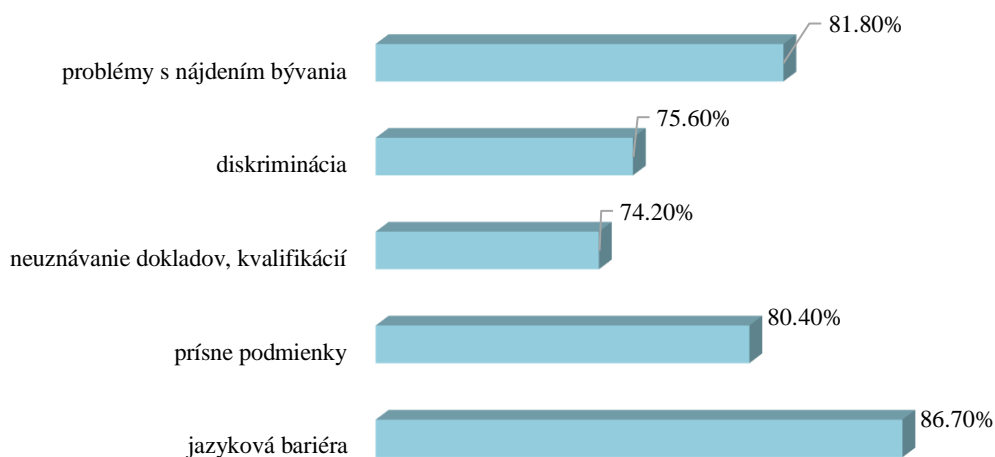
1 - Vzdelávanie a príprava pre trh práce UoZ a ZoZ; 2 - Vzdelávanie a príprava pre trh práce zamestnanca; 3 - Príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť; 4 - Príspevok na zapracovanie znevýhodneného UoZ; 5 - Príspevok na podporu zamestnávania znevýhodneného UoZ; 6 - Poskytovanie dávky počas vzdelávania a prípravy pre trh práce; 7 - Príspevok na podporu udržania v zamestnaní zamestnancov s nízkymi mzdami; 8 - Príspevok na vykonávanie absolventskej praxe; 9 - Príspevok na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby; 10 - Príspevok na dochádzku za prácou; 11 - Príspevok na presťahovanie za prácou; 12 - Príspevok na dopravu do zamestnania; 13 - Sprostredkovanie zamestnania za úhradu; 14 - Agentúry dočasného zamestnávania; 15 - Agentúry podporovaného zamestnávania; 16 - Sociálne podniky.

Výsledky empirického zisťovania taktiež preukázali, že služby zamestnanosti využíva 23,1%. Konkrétne využité služby zamestnanosti prezentuje Obr. 2. Najviac respondentov 14,2% využíva vzdelávanie a prípravu pre trh práce uchádzača o zamestnanie a záujemcu o zamestnanie, ale rovnaký počet respondentov využíva aj

²⁵⁶ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

vzdelávanie a prípravu pre trh práce zamestnanca. Naopak najmenej z respondentov (0,4%) využíva príspevok na podporu zamestnávania znevýhodneného uchádzača o zamestnanie, príspevok na vykonávanie absolventskej praxe, príspevok na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby, príspevok na presťahovanie za prácou a sociálne podniky.²⁵⁷

Podľa výsledkov empirického zisťovania až 86,7% respondentov subjektívne považuje jazykovú bariéru za významnú prekážku v prístupe na pracovný trh. Problémy s nájdením bývania, ktorého zabezpečenie je nutné pri vybavovaní povolenia na zamestnanie subjektívne vníma ako významnú prekážku 81,8% respondentov. Prísne podmienky, ktoré sa vzťahujú k uplatneniu na pracovnom trhu vníma ako prekážku 80,4% respondentov. Diskriminácia v prístupe k zamestnaniu je prekážkou pre 75,9% respondentov a 74,2% respondentov vníma ako významnú prekážku neuznávanie dokladov a kvalifikácií, ktoré respondenti nadobudli ešte v krajine pôvodu.²⁵⁸ Pre lepšiu prehľadnosť sú tieto výsledky prezentované v Obr. 3.

Obr. 3 - Prekážky v integrácii na pracovný trh

V súvislosti s integráciou imigrantov v oblasti zamestnania je nutné položiť si otázku čo je možné považovať za integráciu imigrantov na trhu práce z individuálneho hľadiska. Za túto integráciu označujeme situáciu kedy je imigrant schopný orientovať sa na pracovnom trhu, hľadať si pracovné miesto a kedy je schopný participovať na trhu práce bez asistencie štátnych alebo neštátnych inštitúcií. Postavenie imigrantov na trhu

²⁵⁷ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

²⁵⁸ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

práce v Slovenskej republike je však limitované niekoľkými skutočnosťami. Ako už bolo spomenuté, imigranti prichádzajúci z tretích krajín musia mať povolenie na zamestnanie, ktoré je podmienkou k získaniu povolenia na pobyt, nakoľko toto povolenie je zahrnuté v prílohách k žiadosti o povolenie na pobyt²⁵⁹. Limitom imigrantov na pracovnom trhu je teda potenciálna situácia náhlej straty zamestnania, čím de facto prichádzajú o povolenie na pobyt na území Slovenska. Na základe týchto skutočností sú imigranti vystavení životnej i právnej neistote. K možnostiam na trhu práce možno zaradiť pracovné agentúry zamestnávajúce alebo sprostredkujúce imigrantom zamestnanie. Významné postavenie v integrácii imigrantov na trh práce má sieť Eures, ktorej činnosť spočíva v efektívnom hľadaní zamestnania pre imigrantov v jednotlivých regiónoch Slovenska. Okrem týchto činností sa podieľa na realizácii lokálnych projektov, ktoré sú zamerané na skvalitňovanie poskytovania tých služieb, ktoré súvisia s pracovným trhom.²⁶⁰

Agentúry sprostredkujúce zamestnanie majú vo vzťahu k imigrantom značnú výhodu, nakoľko im vybavujú pracovné povolenia a komunikujú s potenciálnymi zamestnávateľmi, čo by si vzhľadom na neovládanie slovenského jazyka neboli schopní vybaviť. Ďalšou výhodou týchto agentúr je zabezpečenie ubytovania pre imigrantov a ich sprevádzanie na cudzineckú políciu v prvých dňoch príchodu na Slovensko, resp. pri vybavovaní iných záležitostí.²⁶¹ Možno teda konštatovať, že agentúry sprostredkujúce zamestnanie poskytujú imigrantom servis pred ich príchodom na Slovensko, počas neho a po ňom.

Prístup k bývaniu

Zisťovanie situácie týkajúcej sa prístupu imigrantov k bývaniu predstavuje na Slovensku výrazný problém, pretože absentujú akékoľvek kvantitatívne dáta z tejto oblasti. V konečnom dôsledku vlastníctvo nehnuteľnosti i celková kvalita bývania imigrantov je hlavným ukazovateľom ich socioekonomického statusu a mobility²⁶².

²⁵⁹Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²⁶⁰ BARGEROVÁ, Z. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 2.

²⁶¹HLINČÍKOVÁ, M., D. LAMAČKOVÁ a M. SEKULOVÁ. Migranti a migrantky na trhu práce v SR – identifikácia a prekonávanie bariér diskriminácie.

²⁶² KIMOVÁ, A. and M. BOYDOVÁ. Housing Tenures and Condos: Ownership by Immigrant Generations and the Timing of Arrival.

Možno súhlasiť s názorom Chudžíkovej et al.²⁶³, ktorá sa opiera o informácie z Infostatu a podľa ktorej je oblasť prístupu imigrantov k bývaniu stále neprebádanou oblasťou. Imigranti prichádzajúci z tretích krajín, ktorí žiadajú o udelenie pobytu sa musia najneskôr do šiestich mesiacov preukázať nájomnou zmluvou, aby splnili podmienky pre jeho získanie. Imigranti na základe právnych predpisov upravujúcich oblasť zabezpečovania bývania si môžu prenajať alebo kúpiť nehnuteľnosť za rovnakých okolností ako občania Slovenskej republiky.

Z realizovaných kvalitatívnych výskumov je preukázané, že vážnym problémom na Slovensku je vo vzťahu k zabezpečeniu si bývania diskriminácia imigrantov, ktorá vyplýva z neochoty vlastníkov prenajímať nehnuteľnosti. V niektorých situáciách títo vlastníci žiadajú príliš vysoké nájomné a nie je zriedkavé stretávanie sa imigrantov s diskrimináciou od skupín iných imigrantov²⁶⁴. Dôvodom je nedôvera vlastníkov bytov voči cudzincom. Imigranti predstavujú zraniteľnú skupinu, ktorých situácia je okrem diskriminačných praktík charakteristická aj nízkou úrovňou a nízkou kvalitou bývania, čo potvrdzuje aj Konceptia integrácie cudzincov v Slovenskej republike²⁶⁵. Na základe týchto skutočností neúmyselne dochádza ku getoizácii imigrantov, ktorá je charakterizovaná ako systematický vylučovací proces²⁶⁶. Týmto procesom sa imigranti ako skupina nepatriaca k väčšinovej spoločnosti vytlačujú do istých štvrtí, ktoré sa stotožňujú s tam žijúcimi etnickými menšinami. Na Slovensku však vzhľadom na nízke počty imigrantov nie je getoizácia závažným sociálnym problémom²⁶⁷.

Podľa výskumných zistení Poppera et al.²⁶⁸ imigranti, ktorí na Slovensku majú trvalý pobyt už poväčšine bývajú vo vlastných nehnuteľnostiach alebo v nehnuteľnostiach, ktoré sú vo vlastníctve ich partnerov, prípadne vo výnimočných prípadoch je im zabezpečené ubytovanie ako súčasť pracovného kontraktu. Autori upozorňujú aj na situáciu imigrantov, ktorým Migračný úrad ponúkol ubytovanie v častiach Slovenska vykazujúcich vysokú mieru nezamestnanosti. V lokalitách, ktoré vykazujú nižšiu mieru nezamestnanosti, kde by sa potenciálne mohla uľahčiť ich

²⁶³ CHUDŽÍKOVÁ, A. et al. Indikátory úspešnosti integračných politík. Vieme ako merať úspešnosť integrácie migrantov?

²⁶⁴ BARGEROVÁ, Z. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 2.

²⁶⁵ Konceptia integrácie cudzincov v Slovenskej republike schválená uznesením vlády SR č. 338 zo 6. mája 2009.

²⁶⁶ VAŠEČKA, M. Problematika sociálnej exklúzie, segregácie a getoizácie Starej Tehelne v Prešove v teoretickej perspektíve.

²⁶⁷ SLOBODOVÁ, L. Sociálna práca s cudzincami s pridelenou medzinárodnou ochranou.

²⁶⁸ POPPER, M. et al. Potreby imigrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti.

integrácia, nie sú pre nich sociálne, resp. cenovo prijateľné byty k dispozícii. Imigrantom s doplnkovou ochranou poskytujú ubytovanie v rámci svojich projektov dve mimovládne organizácie, ktorými sú Slovenská humanitná rada a ETP Slovensko²⁶⁹.

Ťažkosti pri riešení ubytovania majú najmä osamelí muži a mnohopočetné rodiny s nezaopatrenými deťmi. Nevyhovujúce podmienky ubytovania pomáhajú zlepšovať podporné programy zamerané na zabezpečenie prechodného ubytovania, kde sociálni pracovníci poskytujú imigrantom komplexnú a cieleňú podporu s cieľom zvyšovania ich sebestačnosti.²⁷⁰ Imigrantom s doplnkovou ochranou je zabezpečené bývanie v robotníckych ubytovniach, čo je však pri rodinách s deťmi vnímané negatívne, nakoľko toto prostredie nie je adekvátne a bezpečné²⁷¹. Dôvodom sú konflikty vznikajúce nie len medzi ubytovanými imigrantmi, ale aj medzi ostatnými. Mimovládne organizácie sa preto snažia ubytovávať klientov v bytoch, avšak v niektorých prípadoch sa im nové ubytovanie nepodarí nájsť, a preto musia bývať v robotníckych ubytovniach²⁷². Aktuálny integračný program síce priznáva imigrantom finančný príspevok vyplácaný po dobu šiestich mesiacov, ktorý je určený na bývanie a na život, avšak ich výskumné zistenia preukázali, že ide o prikrátke obdobie na osamostatnenie sa. Týmto osamostatnením sa je vnímané zaistenie ubytovania, naučenie sa slovenčiny a kultúrne a sociálne zorientovanie sa v našej spoločnosti.²⁷³

Na základe údajov v Obr. 4 je zrejmé, že viac ako polovica respondentov býva v bytoch (61,3%), v domoch býva iba 15,6% respondentov, v ubytovniach 10,7%, v sociálnych bytoch 6,2%, v zariadení núdzového bývania aktuálne býva 5,8% respondentov²⁷⁴.

²⁶⁹BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík.

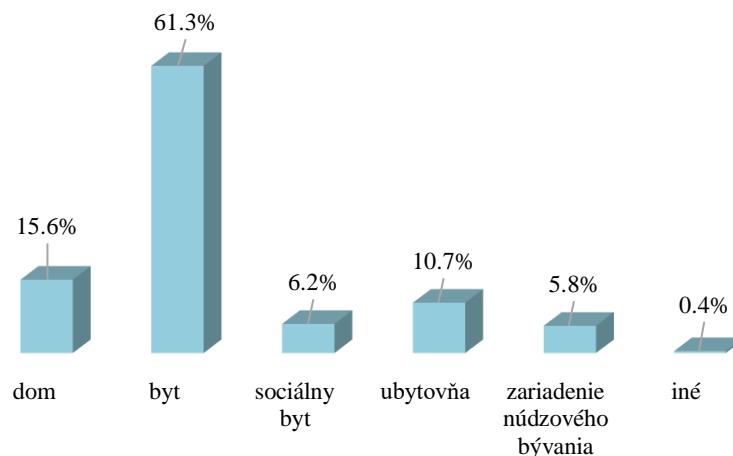
²⁷⁰KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

²⁷¹BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík.

²⁷²SLOBODOVÁ, L. Sociálna práca s cudzincami s pridelenou medzinárodnou ochranou.

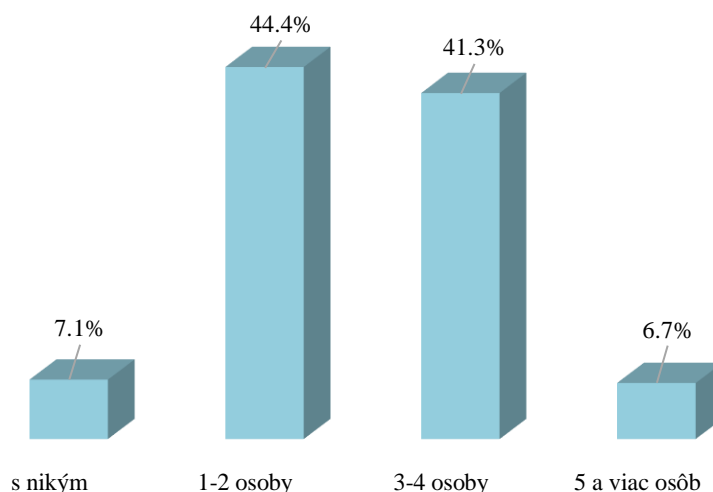
²⁷³HLINČÍKOVÁ, M. a M. SEKULOVÁ. Hľadanie domova v labyrinte: integračné služby pre ľudí s medzinárodnou ochranou na Slovensku.

²⁷⁴BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Obr. 4 - Aktuálne bývanie respondentov

Vlastníctvo nehnuteľností vykazovalo 19,1% respondentov, 72% ich prenajíma a zvyšný počet respondentov neuviedlo odpoveď. Z hľadiska lokalizácie býva až 80,9% respondentov v mestách a 19,1% respondentov v obciach. Z hľadiska hodnotenia tejto oblasti sa empirické zisťovanie zameriavalo aj na zisťovanie s koľkými osobami zdieľajú respondenti svoje domácnosti. Tieto výsledky uvádza Obr. 5, z ktorého je zrejmé, že takmer polovica respondentov (44,4%) zdieľa domácnosť s 1 až 2 osobami a o niečo nižší počet (41,3%) zdieľa domácnosť s 3 až 4 osobami.²⁷⁵

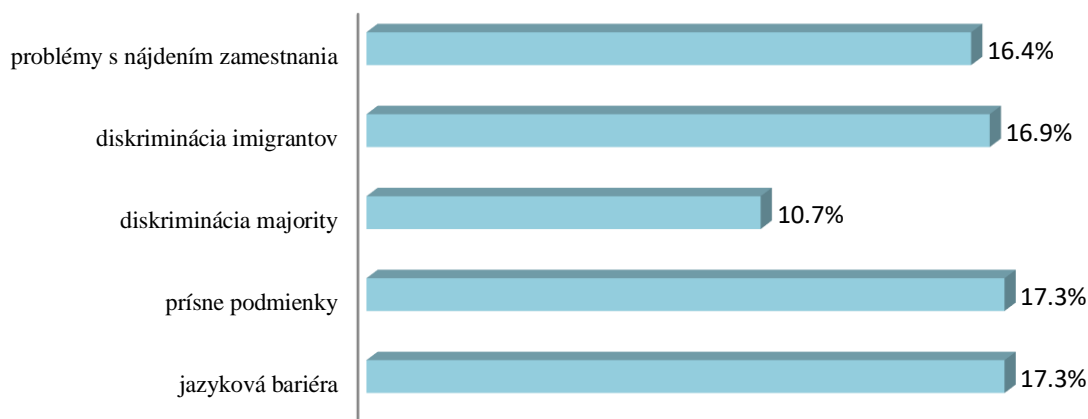

Obr. 5 - Zdieľanie domácnosti

²⁷⁵ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Pri hľadaní súčasného bývania využilo 17,88% respondentov neformálne zdroje pozostávajúce z rodinných príslušníkov, priateľov, či známych, 36,4% využilo formálne zdroje, ako napríklad úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, agentúry alebo zamestnávateľa. Až 45,8% respondentov si našlo zamestnanie sami. Problémy pri hľadaní vhodného bývania vykazovalo 26,2% respondentov. Jedným z indikátorov integrácie v oblasti bývania je aj kvalita bývania imigrantov v porovnaní s domácim obyvateľstvom. Z celkovej výskumnej vzorky iba 32,4% respondentov považuje kvalitu svojho bývania za rovnakú v porovnaní s občanmi Slovenskej republiky a 38,7% je so svojou kvalitou bývania spokojných. Ďalším indikátorom je aj lokalizácia bývania imigrantov v zmysle vyčlenenia ich bývania z lokalít, kde žijú členovia majority. Toto vyčlenenie vykazovalo iba 8% respondentov. Spokojnosť s lokalizáciou súčasného bývania uvádzalo 20% respondentov.²⁷⁶

Jazykovú bariéru považuje za významnú prekážku 17,3% respondentov a rovnaký počet uvádzali prísne podmienky vzťahujúce sa k vstupu na trh s nehnuteľnosťami. Podľa 16,9% respondentov je významnou prekážkou v tejto oblasti diskriminácia zo strany iných imigrantov. Problémy súvisiace s nájdením zamestnania v tomto kontexte uvádza 16,4% respondentov. Diskriminácia v prístupe na trh s nehnuteľnosťami zo strany majoritnej spoločnosti je prekážkou pre 10,7% respondentov.²⁷⁷ Výsledky prezentujúce subjektívne vnímané prekážky v prístupe na trh s nehnuteľnosťami uvádza Obr. 6.

Obr. 6 - Prekážky v prístupe na trh s nehnuteľnosťami

²⁷⁶ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

²⁷⁷ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Prístup k vzdelávaniu a jazyková integrácia

Oblasť prístupu imigrantov k vzdelávaniu je charakteristická ich rovnakými právami povinnosťami ako majú občania Slovenskej republiky. Teda aj deti imigrantov musia absolvovať povinnú školskú dochádzku²⁷⁸. Imigranti majú vo väčšine prípadov veľký problém s umiestnením svojich detí do škôl, pričom vedenie škôl argumentuje nedostatkom voľných miest²⁷⁹. Tento problém súvisí aj s neochotou pedagógov, ktorej dôvodom je komplikovaná práca s deťmi imigrantov. Dôvodom je aj to, že neovládajú slovenský jazyk na požadovanej úrovni.²⁸⁰ V prostredí škôl sa mladí imigranti veľmi často stretávajú s nespravodlivým prístupom pedagógov, ale najmä spolužiakov, ktorí negatívne vnímajú ich výhody v rámci hodnotenia, ktoré je tiež spojené s tolerovaním nedostatočného ovládania slovenčiny²⁸¹.

Komplikované je aj zaradenie maloletých imigrantov s doplnkovou ochranou do škôl, pretože okrem problému s neovládaním slovenského jazyka je pri tejto kategórii vykazovaný problém aj s ich zaradením do príslušných ročníkov základných i stredných škôl²⁸². Na absenciu dát týkajúcich sa školskej úspešnosti detí imigrantov v slovenských školách poukazuje Chudžíková et al.²⁸³, podľa ktorej je zmapovanie a monitorovanie školských výsledkov detí imigrantov významným faktorom vo vzťahu k identifikovaniu nedostatočne ošetrovaných oblastí integrácie, ktoré by mohli byť zamerané napríklad na zintenzívnenie ich jazykovej prípravy či na zvyšovanie porozumenia kultúrnym rozdielom vo vzťahu k vzdelávaniu a pod.

V oblasti vzdelávania dospelých sa imigranti z tretích krajín často stretávajú s nemožnosťou vycestovať do zahraničia, pretože musia riešiť obnovenie povolenia na pobyt za účelom štúdia. Bariérou je tiež finančná situácia niektorých z nich, nakoľko aktuálna legislatíva im umožňuje pracovať len niekoľko hodín týždenne.²⁸⁴

Imigranti môžu získať znalosť slovenského jazyka buď prostredníctvom riadených programov (kurzy či školenia) alebo prostredníctvom každodenného styku

²⁷⁸ Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²⁷⁹ POPPER, M. et al. Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti.

²⁸⁰ BARGEROVÁ, Z. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 2.

²⁸¹ ŠTEFANČÍK, R. a J. LENČ. Mladí migranti v slovenskej spoločnosti.

²⁸² BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík.

²⁸³ CHUDŽÍKOVÁ, A. et al. Indikátory úspešnosti integračných politík. Vieme ako merať úspešnosť integrácie migrantov?

²⁸⁴ BARGEROVÁ, Z. et al. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1.

s obyvateľmi (napríklad rôzne podujatia)²⁸⁵. V oblasti jazykovej integrácie imigrantov nie sú vykazované žiadne dáta vzťahujúce sa k jazykovým zručnostiam imigrantov a ich úroveň znalosti slovenského jazyka. Taktiež absentujú údaje o počtoch imigrantov navštevujúcich jazykové kurzy, či počet absolventov týchto kurzov.²⁸⁶ Podľa zistení Gallovej, Kadlečíkovej a Lajčákovej²⁸⁷ jazykové kurzy navštevujú prevažne vysokokvalifikovaní imigranti, ktorí v rámci svojho zamestnania zastávajú manažérske pozície. Autorky zároveň zdôrazňujú, že ceny kurzov slovenského jazyka sú v rámci jazykových škôl pre ekonomických imigrantov príliš vysoké. Okrem finančnej náročnosti kurzov je problematickou aj ich lokalizácia, pretože sú viazané na väčšie mestá²⁸⁸. V súvislosti s uvedenými skutočnosťami upozorňujú Bargerová a Divinský²⁸⁹ na zistenia, ktoré poukazujú na potrebu navštevovať kvalitné a cenovo dostupné kurzy slovenského jazyka vykazované zo strany imigrantov. Ako dôvod nízkej znalosti slovenčiny je vnímaná práve neochota a nízka motivácia imigrantov učiť sa, pretože nevedia či získajú azyl. Aj imigranti s doplnkovou ochranou vykazujú nespokojnosť s kvalitou vyučovania slovenského jazyka.²⁹⁰ Preto možno konštatovať, že jazykovej integrácii imigrantov na Slovensku nie je venovaná dostatočná pozornosť z hľadiska právnych a oficiálnych politických dokumentov²⁹¹.

V rámci zisťovania súčasného stavu integrácie imigrantov v oblasti vzdelávania preukázali výsledky empirického zisťovania, že na Slovensku teda navštevovalo kurzy 29,3% respondentov, pričom najčastejšie išlo o rekvalifikačný kurz (26,7%), kurz z oblasti informačných technológií (4,9%) a kurz anglického jazyka (1,2%). Kurz slovenského jazyka navštevovalo 47,1%, pričom 9,3% respondentov uviedlo, že aj ich deti navštevovali kurz slovenského jazyka. V školskom zariadení sa vzdelávalo iba 11,1% respondentov a vo všetkých uvádzaných prípadoch išlo o vysokoškolské štúdium. Takmer polovica respondentov (45,8%) uviedlo, že ich deti sa vzdelávajú v niektorom školskom zariadení. Taktiež bola zisťovaná úspešnosť respondentov v absolvovaní

²⁸⁵ KOVÁTS, A. et al. Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva.

²⁸⁶ CHUDŽÍKOVÁ, A. et al. Indikátory úspešnosti integračných politík. Vieme ako merať úspešnosť integrácie migrantov?

²⁸⁷ GALLOVÁ KRIGLEROVÁ E., J. KADLEČIKOVÁ a J. LAJČÁKOVÁ. Migranti. Nový pohľad na staré problémy.

²⁸⁸ BARGEROVÁ, Z. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 2.

²⁸⁹ BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politík.

²⁹⁰ POPPER, M. et al. Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti.

²⁹¹ BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík.

niektorej z foriem vzdelávania. Úspešné absolvovanie navštevovaných kurzov vykazovalo 25,8% respondentov, kurzov slovenského jazyka 43,6%. Z celkového počtu respondentov, ktorí sa vzdelávali v niektorom zo školských zariadení, absolvovalo iba 4,9%. Nezáujem vzdelávať sa vykazovalo 23,6% respondentov. Zisťovaná bola taktiež aj dôležitosť vzdelávania sa na Slovensku pre respondentov, pričom 31,6% respondentov považuje vzdelávanie za dôležité. Je nutné podotknúť, že uvedený výsledok predstavuje nízku frekvenciu, čo môže byť reflektované v problémoch s plnením povinnej školskej dochádzky detí. Táto hodnota vzdelania môže súvisieť s pôvodnými kultúrnymi hodnotami, ktoré si respondenti prinášajú z krajiny pôvodu. Prostredníctvom neformálnych zdrojov (napr. rodina, priatelia, známi) si našlo vhodnú formu vzdelávania 20,4% respondentov. Formálne zdroje (napr. úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, mimovládne organizácie) využilo 28,9% respondentov a 13,3% si našlo vhodnú formu vzdelávania sami.²⁹²

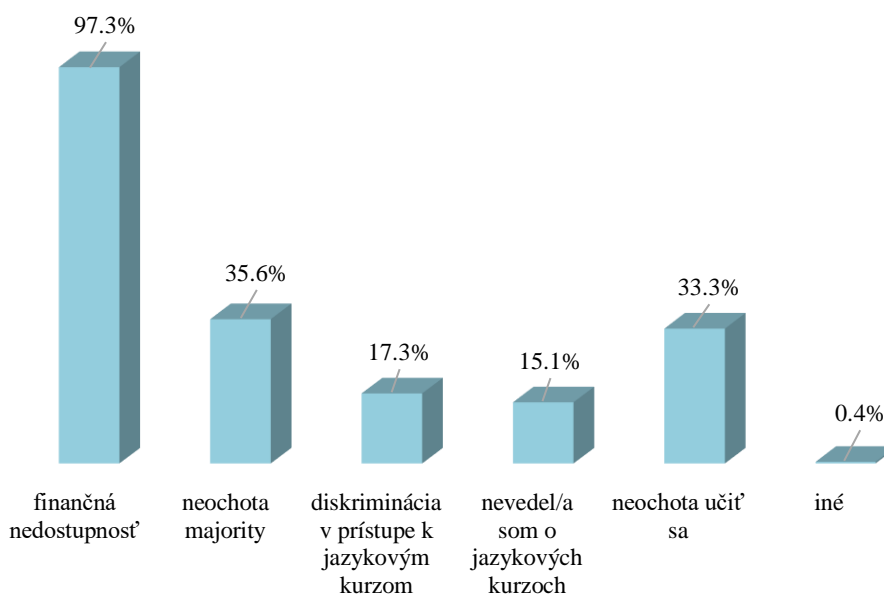
Problémy pri hľadaní určitej formy vzdelávania vykazovalo iba 17,8% respondentov, pričom 4,9% respondentov vykazovali problémy pri hľadaní vhodnej školy pre svoje deti. Zisťovali sme aj subjektívne hodnotenie prístupnosti oblasti vzdelávania na Slovensku, avšak iba 4% respondentov hodnotili túto oblasť ako dobre prístupnú. V nadväznosti na preukázané výsledky boli zisťované aj subjektívne vnímané prekážky, ktoré bránia, resp. bránili respondentom v integrácii v rámci tejto oblasti. Jazykovú bariéru vníma ako subjektívne významnú 94,7% respondentov, pričom rovnaký počet uvádza aj finančnú náročnosť vzťahujúcu sa k rôznym formám vzdelávania. Diskrimináciu v prístupe k oblasti vzdelávania na Slovensku vníma ako prekážku 94,2% respondentov.

V rámci jazykovej integrácie sa empirické zisťovanie orientovalo na mapovanie úrovne ovládania slovenského jazyka zo strany respondentov. Na veľmi dobrej úrovni ovláda slovenský jazyk 8,7% respondentov, na dobrej úrovni 47,7% respondentov, na priemernej 27,6% respondentov a slovenský jazyk neovláda 16% respondentov. Na písomnej úrovni ovláda slovenský jazyk 44,4% respondentov a 71,1% sa prostredníctvom slovenského jazyka aj dorozumie. V tejto oblasti kultúrnej dimenzie sociálnej integrácie bolo zisťované používanie slovenského jazyka na verejnosti a v súkromí. Na verejnosti používa slovenský jazyk 64% respondentov, pričom v súkromí ho využíva iba 24,4% respondentov. Taktiež sme zisťovali dôležitosť

²⁹² BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

ovládania slovenského jazyka, ktorú vykazovalo 33,3% respondentov. Znalosť slovenčiny sa snaží prehĺbovať 44,9% respondentov a 16,4% učí slovenský jazyk aj svoje deti. Problémy s naučením slovenčiny vykazovalo 37,8%.²⁹³

Výskum ďalej zisťoval, ktoré subjekty využívajú respondenti s cieľom pomoci s dorozumievaním, pričom 24,4% respondentov využíva pomoc tlmočníka, 46,7% pomoc prekladateľa, 54,2% respondentov využíva pomoc priateľov a známych, 32,9% využíva pomoc rodiny a 1,3% respondentov využíva pomoc online slovníkov a prekladačov (Google Translator). Zisťované boli aj názory respondentov súvisiace s naučením slovenského jazyka. Podľa 40,5% respondentov im najviac pomohol jazykový kurz (z celkového počtu 47,1% navštevovaných kurzov slovenského jazyka) a individuálne doučovanie bolo efektívne iba v 8% prípadov. V 62,2% prípadov je efektívna bežná komunikácia s majoritou, podľa 23,6% respondentov im s naučením slovenského jazyka pomohli priatelia a známi, podľa 17,8% respondentov to je rodina. S naučením slovenského jazyka respondentom v 28,9% prípadov pomohli médiá a v 13,8% prípadov slovenská literatúra.²⁹⁴

Obr. 7 - Prekážky brániace v jazykovej integrácii

Zisťované boli subjektívne vnímané prekážky brániace respondentom v jazykovej integrácii. Z výsledkov vyplýva, že finančnú náročnosť jazykových kurzov

²⁹³ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

²⁹⁴ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

vníma ako subjektívne významnú prekážku až 97,3% respondentov, pričom neochotu majority uvádza 35,6% respondentov a neochotu učiť sa slovenský jazyk 33,3% respondentov. Diskrimináciu v prístupe k jazykovým kurzom na Slovensku vníma ako prekážku 17,3% respondentov. O existencii jazykových kurzov nevedelo 15,1% respondentov.²⁹⁵ Výsledky prezentuje Obr. 7.

Prístup k sociálnej a zdravotnej starostlivosti

Až do roku 2010 neexistovali na Slovensku informácie vzťahujúce sa k využívaniu sociálnej starostlivosti imigrantmi. Nakoľko pred tohto obdobia absentujú akékoľvek dáta, je preto nemožné vyvodzovať závery o integrácii imigrantov v tejto oblasti.²⁹⁶ Tak ako pri občanoch Slovenskej republiky, aj pri imigratoch zahŕňa sociálne zabezpečenie nemocenské poistenie, dôchodkové zabezpečenie a sociálnu pomoc, v rámci ktorej je riešená hmotná i sociálna núdza a rôzne formy prevencie. Imigranti majú teda právo využívať dávky sociálnej pomoci, sociálnoprávnu ochranu, sociálne poradenstvo a sociálne služby.²⁹⁷ Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov síce nevyklučuje poskytovanie sociálnych služieb existujúcimi zariadeniami kompetentnými na ich výkon, avšak problémom je nakoľko a či tieto služby adekvátne zodpovedajú potrebám imigrantov. Sociálne služby, ktoré sú na Slovensku imigrantom poskytované, sa neorientujú na prevenciu vzniku nepriaznivej situácie, ale zameriavajú sa na realizáciu riešenia až vtedy, keď krízová situácia už vznikla. Imigranti mnoho krát ocitajú v krízových situáciách, pretože u nich absentujú dostatočné informačné služby a nevzniká im nárok na to, aby mohli využiť niektoré sociálne služby či dávky.²⁹⁸ Rovnaký problém je vykazovaný aj pri imigratoch s doplnkovou ochranou, pri ktorých ako príklad možno uviesť vyplácanie podpory a vreckového v rámci rôznych projektov²⁹⁹, pričom ak ju imigranti poberajú, nevzniká im nárok na dávku v hmotnej núdzi³⁰⁰.

Imigranti s legálnym pobytom na Slovensku sú povinní mať zdravotné poistenie, pričom jeho existenciu je nutné dokladovať na polícii pri udeľovaní povolenia na pobyt.

²⁹⁵ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

²⁹⁶ CHUDŽÍKOVÁ, A. et al. Indikátory úspešnosti integračných politík. Vieme ako merať úspešnosť integrácie migrantov?

²⁹⁷ BRNULA, P. a J. MASLEN. Sociálna práca s utečencami.

²⁹⁸ BARGEROVÁ, Z. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 2.

²⁹⁹ BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík.

³⁰⁰ Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 445/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Na základe tohto poistenia je imigrantom poskytovaná ambulantná a ústavná zdravotná starostlivosť³⁰¹. Prístup imigrantov k uvedeným službám je jednoduchší, čím disponujú väčším množstvom neformálnych kontaktov a znalostí³⁰². Nedostupnosť slovenského verejného zdravotníctva vo vzťahu k určitým kategóriám imigrantov, ktorí sú nútení uzatvárať podstatne finančne náročnejšie poistenia³⁰³. Aj vďaka neznalosti slovenského jazyka zo strany imigrantov je poskytovanie zdravotnej starostlivosti komplikované, čomu prispieva aj byrokracia³⁰⁴. Zdravotnícki pracovníci mnohokrát nie sú informovaní o doklade, ktorý preukazuje oprávnenie imigranta na poskytnutie zdravotnej starostlivosti. Tiež nie sú informovaní o postavení držiteľov tohto dokladu a rozsahu starostlivosti, ktorú môžu poskytnúť. Autorky zároveň upozorňujú na prípady chorôb či úrazov, kedy je nevyhnutná prítomnosť tretej osoby a bez intervencie zo strany sociálneho pracovníka by poskytnutie zdravotnej starostlivosti imigrantom bolo značne problematické.³⁰⁵

Platcami zdravotného poistenia je na Slovensku 91,6% respondentov a sociálneho poistenia 90,2%. V tejto oblasti bola zisťovaná informovanosť respondentov o systéme slovenského poskytovania zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Orientáciu v systéme poskytovania zdravotnej starostlivosti vykazovalo 42,7% respondentov a v prípade systému poskytovania sociálnej starostlivosti 38,2% respondentov. K indikátorom integrácie v tejto oblasti patrí hodnotenie zdravotného stavu a sociálnej situácie imigrantov. Až 83,1% respondentov vníma svoj zdravotný stav ako dobrý, avšak iba 56% respondentov vníma ako dobrú svoju sociálnu situáciu. Pre 20,4% respondentov je problematické zaistiť si zdravotnú starostlivosť, pričom návšteva lekára je finančne náročná pre 18,7% respondentov a pre 24% je problematické zaistenie sociálnej starostlivosti. V rámci hodnotenia sociálnej situácie respondentov bolo zisťované koľko z nich poberá sociálne dávky a koľkým sú poskytované sociálne služby. Sociálne dávky poberá z celkového počtu respondentov 19,6% a sociálne služby sú, resp. v minulosti boli poskytované 10,7% respondentom.³⁰⁶

³⁰¹ BRNULA, P. a J. MASLEN. Sociálna práca s utečencami.

³⁰² POPPER, M. et al. Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti.

³⁰³ BARGEROVÁ, Z. Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 2.

³⁰⁴ ŠTEFANČÍK, R. a J. LENČ. Mladí migranti v slovenskej spoločnosti.

³⁰⁵ BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík.

³⁰⁶ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

V Tab. 14 je znázornený prehľad sociálnych služieb, ktoré boli, resp. aktuálne sú respondentom poskytované. Z tejto tabuľky vyplýva, že 8,4% respondentov využilo, resp. aktuálne využíva sociálne služby zariadenia núdzového bývania, 7,1% nocľahárne, a 6,7% služby integračného centra a rovnaký počet využilo, resp. využilo terénnu sociálnu službu krízovej intervencie. Najmenej poskytovanými sociálnymi službami sú sociálne služby denného centra (0,4%) a tlmočnická služba (0,4%).³⁰⁷

Tab. 14 - Frekvenčná analýza - poskytované sociálne služby

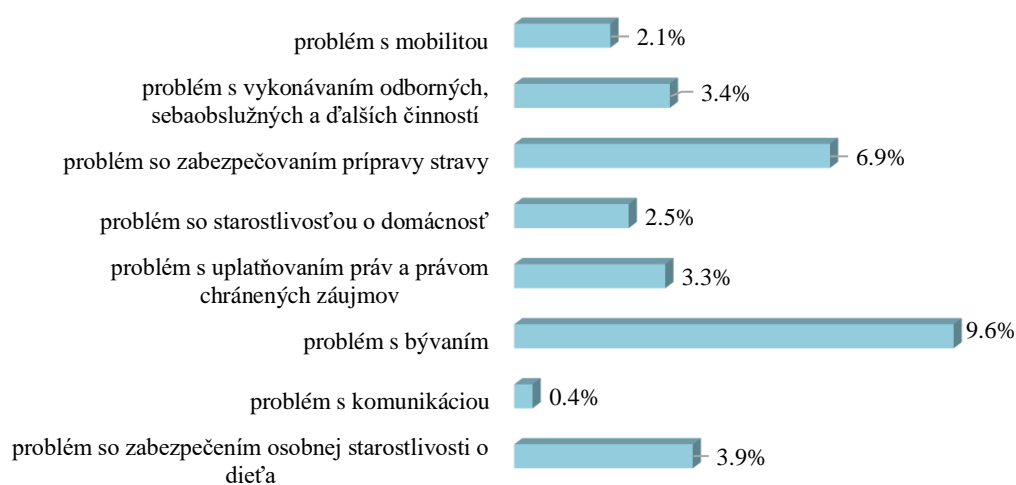
	f	%
Terénna sociálna služba krízovej intervencie	15	6,7
Nízkoprahové denné centrum	12	5,3
Integračné centrum	15	6,7
Komunitné centrum	11	4,9
Nocľaháreň	16	7,1
Útulok	11	4,9
Domov na polceste	8	3,6
Nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu	8	3,6
Zariadenie núdzového bývania	19	8,4
Pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa	6	2,7
Zariadenie dočasnej starostlivosti o deti	8	3,6
Služba na podporu zosúladovania rodinného života a pracovného života	8	3,6
Zariadenie starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa	7	3,1
Služba včasnej intervencie	7	3,7
Zariadenie podporovaného bývania	6	2,7
Zariadenie pre seniorov	6	2,7
Zariadenie opatrovateľskej služby	7	3,1
Rehabilitačné stredisko	11	4,9
Domov sociálnych služieb	8	3,6
Špecializované zariadenie	7	3,1
Denný stacionár	0	0
Opatrovateľská služba	0	0
Prepravná služba	0	0
Sprievodcovská a predčitateľská služba	0	0
Tlmočnická služba	1	0,4
Sprostredkovanie tlmočnickej služby	0	0
Sprostredkovanie osobnej asistencie	0	0
Požičiavanie pomôcok	0	0
Monitorovanie a signalizácia potreby pomoci	0	0

³⁰⁷ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií	2	0,9
Odlahčovací služba	0	0
Pomoc pri výkone opatrovníckych práv a povinností	0	0
Denné centrum	1	0,4
Podpora samostatného bývania	10	4,4
Jedáleň	12	5,3
Práčovňa	10	4,4
Stredisko osobnej hygieny	9	4,0

Zdroj: Bajusová, Šlosár (2019, s. 91)

Obr. 8 naznačuje, že najfrekvencovanejšie vykazovaným dôvodom využívania sociálnych služieb je podľa 9,6% respondentov problém s bývaním a podľa 6,9% respondentov problém so zabezpečovaním prípravy stravy. Je nutné zdôrazniť, že sociálne služby, ktoré sú na Slovensku imigrantom poskytované, sa neorientujú na prevenciu vzniku nepriaznivej situácie, ale zameriavajú sa na realizáciu riešenia až vtedy, keď krízová situácia už vznikla.³⁰⁸

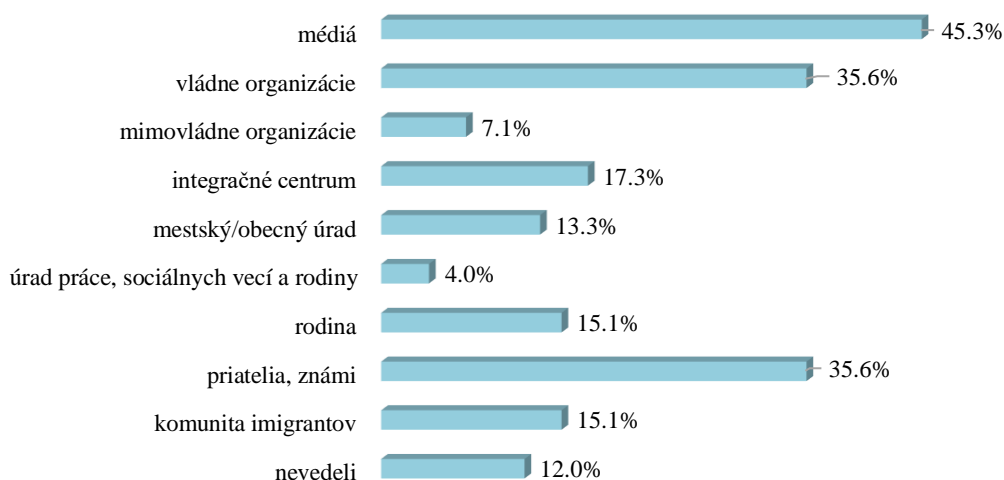

Obr. 8 - Dôvody poskytovania sociálnych služieb

Výsledky poukazujúce na zdroje informovanosti respondentov o možnostiach poskytovania sociálnych služieb na Slovensku uvádza Obr. 9. Takmer polovica respondentov 45,3% sa o systéme poskytovania sociálnych služieb dozvedelo

³⁰⁸ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

prostredníctvom médií. Ďalšími najčastejšie vykazovanými informačným zdrojom sú vládne organizácie a priatelia, či známi, čo uvádzalo 35,6% respondentov.³⁰⁹

Obr. 9 - Zdroje informovanosti o sociálnych službách

Sociálne interakcie a kultúra

Imigranti si po príchode do Slovenskej republiky uvedomujú ich kultúrne odlišnosti, pričom neznalosť slovenskej kultúry považujú za dôvod problémov súvisiacich s nadväzovaním kontaktov s majoritnou spoločnosťou a ich odmietanie³¹⁰. Spomínané odmietanie imigrantov na základe kultúrnych odlišností preukazujú aj zistenia Štefančíka a Lenča³¹¹. Z tohto dôvodu mnohým imigrantom chýba rodina, priatelia i rodné mesto a preto v núdzových situáciách očakávajú pomoc zo strany životného partnera, rodiny, slovenských priateľov a svojich krajanov³¹².

Imigranti majú skúsenosti s predsudkami, rasizmom a nepriateľstvom zo strany slovenskej majority. Imigranti s inými ako európskymi črtami tváre na to poukazujú vo vzťahu k prejavom určitých skupín ľudí. Aj napriek tomu, že sa imigranti stretli s uvedenými prejavmi, nepovažujú rasizmus za hlavnú vlastnosť slovenskej spoločnosti. V neposlednom rade je dôležité zdôrazniť, že imigranti sa na Slovensku stretávajú aj

³⁰⁹ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

³¹⁰ BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík.

³¹¹ ŠTEFANČÍK, R. a J. LENČ. Mladí migranti v slovenskej spoločnosti.

³¹² POPPER, M. et al. Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti.

s predsudkami majority, ktoré súvisia s ich zamestnaním na našom území.³¹³ Diskriminácia imigrantov predstavuje zásadnú prekážku v ich integrácii. S touto diskrimináciou sa stretávajú najmä imigranti inej farby pleti³¹⁴. Uvedené výsledky sú ambivalentné s výsledkami výskumu, ktorý skúmal postoje slovenskej verejnosti k imigrantom a ktorý dospel k záveru, že „väčšina slovenskej majoritnej populácie odmieta extrémistické tendencie a prejavy, ktoré všade vo svete sprevádzajú náročnú diskusiu o migrácii a jej manažovaní“³¹⁵.

Po príchode na Slovensko sa niektorí imigranti musia sami sociokultúrne zorientovať, pričom niekedy im v tom pomáhajú priatelia, známy, čiastočne aj pracovníci mimovládnych organizácií, ktorým však absentuje komplexný program ponúkajúci orientačné kurzy. Imigranti preto nedisponujú takmer žiadnymi informáciami o Slovensku, našej histórii, kultúre, zvykoch, geografii a pod. Taktiež sa ťažko orientujú v mestách, v ktorých žijú, nevedia komunikovať na úradoch, ako cestovať mestskou hromadnou dopravou, vytvoriť si účet v banke a pod.³¹⁶

V rámci interakčnej dimenzie sociálnej integrácie výskum realizovaný v roku 2019 zisťoval nadväzovanie primárnych vzťahov zo strany respondentov, prípadné konflikty v sociálnych interakciách, ale aj interakcie so sociálnymi inštitúciami. Viac ako u polovice respondentov, teda u 58,7%, sú súčasťou ich sociálneho kapitálu aj priatelia pochádzajúci z majority, pričom 45,8% respondentov sa snaží nadväzovať a zároveň udržiavať vzťahy s členmi majoritnej spoločnosti. Zmiešané manželstvá vníma v pozitívnom zmysle 48,9% respondentov. Konflikty s členmi majoritnej spoločnosti vykazovalo 48,9% a 52% respondentov sa medzi Slovákami necíti dobre, a to aj napriek tomu, že s diskrimináciou zo strany majoritnej spoločnosti sa stretáva iba 8,9% respondentov. V prípade interakcií so spoločenskými inštitúciami bolo zapojenie sa do činnosti občianskych združení vykazované v 32,4% prípadov, členmi odborových organizácií je 22,7% respondentov a zapojenie do komunálnych, či regionálnych volieb vykazovalo 32% respondentov.³¹⁷

Ďalšou sledovanou dimenziou je kultúrna dimenzia. V rámci nej sa empirické zisťovanie zameralo na mapovanie úrovne poznania slovenskej kultúry zo strany

³¹³ ŠTEFANČÍK, R. Integrovaný proces očami cudzincov.

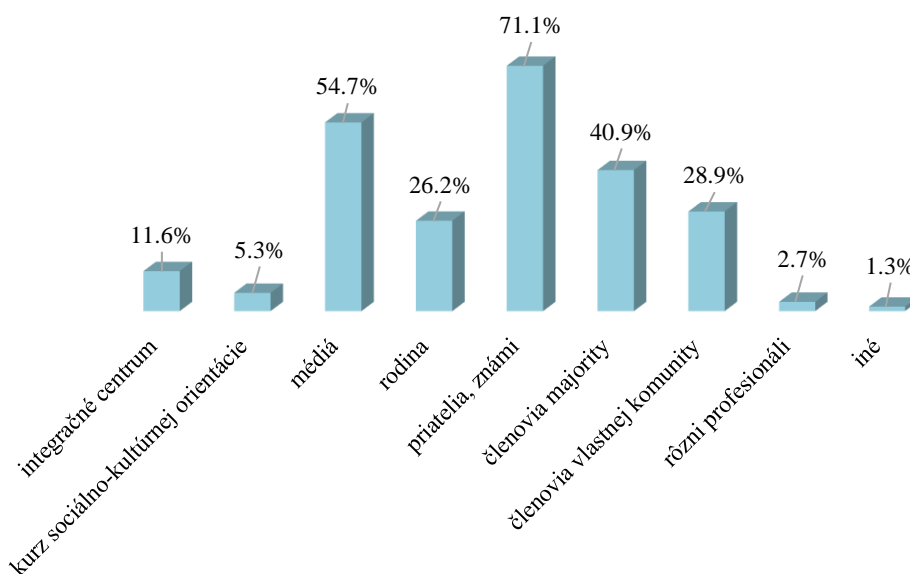
³¹⁴ POPPER, M. et al. Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti.

³¹⁵ VAŠEČKA, M. Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike. s. 48.

³¹⁶ BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík.

³¹⁷ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

respondentov, ich záujem o slovenskú kultúru a spoločensko-politické dianie na Slovensku, ale aj na zisťovanie udržiavania slovenských zvykov, tradícií, záujem o slovenskú hudbu, literatúru, poznanie neformálnych noriem a vyznávanie náboženstva na Slovensku. Takmer polovica respondentov (46,2%) pozná slovenskú kultúru, pričom 52,9% respondentov považuje svoju informovanosť o slovenskej kultúre za dostatočnú. Záujem o slovenskú kultúru vykazujú 36% respondentov a záujem o spoločensko-politické dianie v Slovenskej republike vykazujú až 73,8%. Viac ako polovica respondentov (52%) udržiava slovenské zvyky a tradície, 42,2% varí tradičné slovenské jedlá, o slovenskú tlač a literatúru sa zaujíma 52% respondentov, pričom iba 6,7% respondentov číta svojim deťom slovenské rozprávky. Slovenskú hudbu počúva 43,1% respondentov. V rámci záujmu respondentov o slovenskú tlač, literatúru, hudbu sme zisťovali, či im aj respondenti rozumejú, čo uviedlo 64,4%. Viac ako polovica respondentov (51,6%) navštevuje na Slovensku kiná, divadlá a rôzne kultúrne podujatia. Pri zisťovaní poznania neformálnych noriem výsledky preukázali, že tieto normy pozná 53,8% respondentov.³¹⁸

Obr. 10 - Zdroje kultúrnej informovanosti

Mapované boli aj zdroje informovanosti respondentov o slovenskej kultúre. Z Obr. 10, ktorý prezentuje jednotlivé odpovede respondentov vzťahujúce sa k tomu ako získali informácie o slovenskej kultúre. Možno konštatovať, že najčastejšie

³¹⁸ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

vykazovaným zdrojom informovanosti boli priatelia a známi respondentov (71,1%) a médiá (54,7%).³¹⁹

Súčasťou pôvodnej kultúry imigrantov je aj náboženstvo. Imigranti prichádzajúci z kresťanských štátov nepraktizujú na Slovensku svoje náboženstvo, pričom imigranti bez vierovyznania nevnímajú výrazné rozdiely medzi ich krajinou pôvodu a našou krajinou. Imigranti s iným ako kresťanským vierovyznaním vnímajú spolunažívanie s majoritnou spoločnosťou ako harmonické.³²⁰

V identifikačnej dimenzii sociálnej integrácie empirické zisťovanie orientovalo pozornosť na identifikáciu respondentov so slovenskou spoločnosťou, ktorú vykazovalo 36% respondentov. O niečo väčší počet 38,2% sa považuje za členov slovenskej spoločnosti a 29,3% považuje Slovensko za svoj domov. Život v slovenskej spoločnosti zmenil identitu 30,7% respondentom. Pocit prijatia zo strany slovenskej spoločnosti vykazuje 39,6% respondentov, pričom iba 16% považuje slovenskú kultúru za svoju vlastnú. Spolupatričnosť k slovenskej spoločnosti je vykazovaná 20,9% respondentov. V rámci tejto dimenzie bola zisťovaná aj identifikácia respondentov s postavením, ktoré na Slovensku majú, čo vykazovalo 31,1%, spokojnosť s kvalitou života, ktorá bola preukázaná v 53,3% prípadov a v neposlednom rade aj spokojnosť s príležitosťami, ktoré slovenská spoločnosť ponúka, čo vykazovalo 30,7% respondentov. Ukazovateľom identifikácie s prijímajúcou spoločnosťou je aj zámer zostať v tejto spoločnosti žiť a viesť k tomu aj svojich potomkov. Z tohto dôvodu boli skúmané aj tieto skutočnosti. Výsledky preukázali, že 38,2% respondentov plánuje zostať žiť na Slovensku a k tomuto zámeru vedie svojich potomkov 33,8% z nich.³²¹

Na základe skutočností uvedených v tejto podkapitole možno konštatovať, že v rámci jednotlivých oblastí, ktoré integračná politika Slovenskej republiky zabezpečuje, majú imigranti obmedzené možnosti. Opatrenia integračnej politiky by mali byť zamerané práve na začlenenie imigrantov do slovenskej spoločnosti. Je nutné zdôrazniť, že početnosť prekážok, s ktorými sa imigranti v rámci jednotlivých analyzovaných oblastí stretávajú, súvisí aj so zúženým rozsahom sociálnych služieb, ktoré sú nie len unifikované, ale sú tiež zo strany tejto klientskej skupiny orientované skôr na ich nevyužívanie. Taktiež kultúrne vzorce podmieňujú využívanie sociálnych služieb, ktoré pri imigrantoch zväčša nie sú zohľadňované.

³¹⁹ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

³²⁰ ŠTEFANČÍK, R. Integračný proces očami cudzincov.

³²¹ BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do slovenskej spoločnosti.

Záver

V tejto monografii sme sa primárne orientovali na sociálnu integráciu imigrantov na Slovensku, a to v štrukturálnej dimenzii zahrňujúcu oblasť zamestnania, bývania, vzdelávania, zdravotnej a sociálnej starostlivosti, kultúrnej dimenzii a k nej patriacej jazykovej integrácie, v interakčnej a identifikačnej dimenzii. Empirické zisťovanie preukázalo, že zvyšujúca sa úroveň sociálnej integrácie v štrukturálnej dimenzii je prediktorom zvyšujúcej sa úrovne sociálnej integrácie v ostatných dimenziách. Imigranti vykazujú v jednotlivých oblastiach štrukturálnej dimenzie mierny stupeň sociálnej integrácie (v oblasti zamestnania 65,3%, v oblasti bývania 52,9%, v oblasti vzdelávania 52,5%, v oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti 60,9%). Vo všeobecnosti je možné tvrdiť, že uplatnenie sa na pracovnom trhu je kľúčový faktor sociálnej integrácie, nakoľko predstavuje základ ekonomickej sebestačnosti imigrujúcich osôb v prijímajúcej krajine a zároveň vytvára priestor pre ich zapojenie do ekonomického trhu. Túto skutočnosť potvrdzujú aj výsledky empirického zisťovania, ktoré preukázalo signifikantné súvislosti medzi sociálnou integráciou v oblasti zamestnania a sociálnou integráciou v oblasti bývania, vzdelávania, zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Na základe uvedených výsledkov je možné konštatovať, že imigranti predstavujú modelovú klientsku skupinu, na ktorej je možné ilustrovať význam sociálnej integrácie v štrukturálnej dimenzii. Dôvodom je charakteristika tejto skupiny ako rizikovej vo vzťahu k sociálnemu vylúčeniu.

V rámci prístupu imigrantov na trh práce sa sociálny pracovník orientuje predovšetkým na poskytovanie pracovného poradenstva, organizovanie individuálnych a skupinových aktivít, ktoré súvisia so zavedením postupov hľadania práce vo vzťahu k imigrantom. V prístupe tejto klientskej skupine na pracovný trh preto navrhujeme realizáciu auditov schopností a zručností imigrantov, a to v čo najkratšej dobe po ich príchode do Slovenskej republiky, s cieľom vyhľadávania tých zručností, ktoré sú uplatniteľné na slovenskom trhu práce. Je však nutné zdôrazniť, že ich realizácia musí byť zo strany sociálnych pracovníkov prispôsobovaná konkrétnym podmienkam miestnej reality.

V nadväznosti na uvedené skutočnosti sa možno inšpirovať zahraničnou praxou, ktorá využíva metodiku Európskej tematickej skupiny pre audity schopností a zručností imigrantov. Pri tomto audite dochádza k systematickému skúmaniu zručností

imigrantov, ktoré presahujú ich formálnu kvalifikáciu. Ich výhodou je vytvorenie portfólií, ktoré imigrantom pomôžu jednak pri hľadaní zamestnania a jednak predstavuje nástroj zvyšujúci ich sebavedomie. Zároveň napomáha tomu, aby si imigranti urobili jasno vo vzťahu k ich schopnostiam a budúcej profesijnej orientácii.

Tento audit pozostáva z niekoľkých častí:

- výber – zisťujú sa potrebné informácie, zvyšuje úroveň uvedomelosti a dochádza k zisťovaniu motivácie imigrantov,
- počiatočný pohovor – dochádza k vyhodnocovaniu motivácie a k budovaniu dôvery,
- identifikácia zručností – jedná sa o intelektuálne zručnosti, manuálne zručnosti, kvalifikáciu, kompetencie, úroveň ovládania cudzích jazykov, pracovné skúsenosti, ktoré sú zisťované dotazníkmi, záznamami, pohovormi, digitálnymi portfóliami a integrovanými auditmi zručností,
- potvrdenie – ide o potvrdenie presnosti skúseností a kvalifikácií, ktoré boli zaznamenané,
- prezentácia – ide o písomné portfóliu, ktoré imigranti môžu predložiť potenciálnym zamestnávateľom alebo školiacim, či vzdelávacím organizáciám, pričom zahŕňa detailnejšie informácie ako tie, ktoré sú uvedené v životopise, pretože cieľom je dať do súvislosti všetky zručnosti, ktoré získali v krajine pôvodu so zručnosťami v prijímajúcej krajine,
- zodpovedajúce možnosti a príležitosti – zahŕňajú plány činností a príslušné kroky potrebné k zosúladeniu pracovných zručností a príležitostí,
- následné kroky – ide o monitorovanie priamych i nepriamych výhod, nevýhod a nákladov, pričom k demonštrácii rôznorodosti týchto krokov je možné využiť prípadové štúdie a zistenia využiť k zlepšeniu celého procesu auditu zručností.

Uvedenú metodiku by bolo možné využiť aj v rámci integrácie imigrantov na slovenský trh práce, čo si však vyžaduje kompetentných a vyškolených profesionálov, ktoré by celý proces auditu schopností a zručností realizovali a vyhodnocovali.

Podmienkou uplatnenia sa na trhu práce je aj jazyková integrácia. Jazykové kurzy sú na Slovensku zväčša organizované mimovládny sektorom. Aj napriek tomu, že v autorskom výskume vykazoval najväčší počet respondentov vysoký stupeň jazykovej integrácie, sú jazykové kurzy vo vzťahu k nízkemu stupňu sociálnej

integrácie v oblasti zamestnania, nedostačujúcim opatrením, pričom by mali predchádzať následným opatreniam. V tejto súvislosti preto navrhujeme zväziť kombináciu vhodných a dostupných nástrojov pri integrácii imigrantov na slovenský trh práce, a to jazykové kurzy a podporované zamestnávanie.

Čo sa týka aktivít samotných úradov práce, sociálnych vecí a rodiny zameraných na integráciu imigrantov, vo všeobecnosti absentujú informácie o miere využívania jednotlivých opatrení aktívnej politiky zamestnanosti pri práci s touto klientskou skupinou. Výsledky autorského výskumu preukázali, že iba 23,1% respondentov využilo niektorú zo služieb zamestnanosti. Je potrebné zohľadňovať fakt, že možnosti úradov práce, sociálnych vecí a rodiny vo vzťahu k integrácii imigrantov na trh práce naráža jednak na personálne a jednak na finančné bariéry. Prekážkou sú aj obmedzené možnosti špecializovaného poradenstva zameraného na špecifické potreby imigrantov. Ďalším návrhom je preto v tomto kontexte interkultúrne vzdelávanie sociálnych pracovníkov úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré by na jednej strane posilnilo ich komunikačné zručnosti a na strane druhej zlepšilo kvalitu poskytovaných služieb reflektujúc špecifické potreby tejto klientskej skupiny. S týmto cieľom však navrhujeme aj zavedenie jazykovej prípravy sociálnych pracovníkov pôsobiacich nielen na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, ale aj v mimovládnom sektore, ktorá je nevyhnutným predpokladom pre prácu s imigrantmi v rámci integračného procesu. Je dôležité vyzdvihnúť potrebu adekvátnej prípravy sociálnych pracovníkov, ktorí pracujú s imigrantmi, pretože ide o široké spektrum klientov sociálnej práce disponujúcich rôznym kultúrnym pozadím, rôznym vzdelaním, rôznym zdravotným stavom a v neposlednom rade ide o klientov s rôznymi problémami a rôznymi potrebami. Pre zvyšovanie efektivity kooperácie sociálnych pracovníkov pôsobiacich na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny s imigrantmi je nutné zvyšovanie ich informovanosti o tejto problematike, pretože iba prostredníctvom nej je možné docieľiť adresnejšiu a v neposlednom rade profesionálnejšiu sociálnu asistenciu.

Nedostatočne rozvinutá integračná funkcia úradov práce, sociálnych vecí a rodiny je dopĺňovaná činnosťou mimovládnych organizácií orientujúcich svoju činnosť na integráciu imigrantov na trh práce. Túto skutočnosť však nie je možné považovať za systémové a dostatočné riešenie, nakoľko lokalizácia týchto mimovládnych organizácií nie je rovnomerná v jednotlivých slovenských regiónoch a ich spolupráca s úradmi práce sa rôzni. Z tohto dôvodu navrhujeme možnosť

pôsobenia regionálnych poradcov pre integráciu imigrantov, ktorí by boli zodpovední za kooperáciu mimovládneho sektora a verejných služieb zamestnanosti s cieľom podpory integrácie imigrantov na regionálnom pracovnom trhu.

V oblasti bývania vykazovali respondenti nízky stupeň sociálnej integrácie. Preto je našim odporúčaním vo vzťahu k zvyšovaniu úrovne sociálnej integrácie v tejto oblasti vytváranie priestoru pre chránené integračné bývanie pre imigrantov. Chránené integračné bývanie by bolo nápomocné v rámci poskytovania integračných služieb, intenzívnejšej starostlivosti, výučby slovenského jazyka, kurzov socio-kultúrnej orientácie a sociálnymi službami. Tým by sa zároveň zvyšovala schopnosť imigrantov nájsť stabilné bývanie, nakoľko časté sťahovanie zapríčiňuje aj absenciu sociálnych kontaktov a sietí. V súvislosti s poskytovaním sociálneho bývania je potrebné sa vyhýbať sústredeniu imigrantov len na určitých miestach, ako sú napríklad ubytovne, či sociálne byty. Vo vzťahu k prevencii priestorovej segregácie imigrantov je preto potrebné zväziť ich umiestnenie v návrhu plánov bývania v jednotlivých mestách.

Vo vzťahu k zvyšovaniu ekonomickej participácie, ktorá súvisí s participáciou na trhu s nehnuteľnosťami je potrebné zvyšovanie úrovne sociálnej integrácie v oblasti vzdelávania a úrovne jazykovej integrácie. V tomto kontexte je zvyšovanie sociálnej integrácie imigrantov možné jednak prostredníctvom vhodných rekvalifikačných kurzov, preto je potrebné do tejto oblasti alokovať finančné prostriedky. Zároveň je potrebné pripraviť stratégiu získavania vzdelania imigrantov, a to hlavne pre tých, ktorým nebola uznaná kvalifikácia z krajiny pôvodu, pričom táto stratégia by mala súvisieť s dlhodobými plánmi imigrantov týkajúcimi sa ich budúcnosti na Slovensku. V tomto kontexte je však nutné, aby sociálni pracovníci pracovali s imigrantmi v integračnom procese ako s partnermi s cieľom nastavenia systému na základe ich reálnych potrieb. V nadväznosti na uvedené skutočnosti navrhujeme, aby sociálni pracovníci využívali nové metódy pri práci s imigrantmi zohľadňujúce ich špecifickú situáciu a potreby, a to najmä koučing a mentoring. Práve koučing predstavuje metódu založenú na práci s rovnocennými partnermi (sociálnym pracovníkom a imigrantom), pričom umožňuje hľadať a realizovať tie najvhodnejšie riešenia³²². Spolu s metódou mentoringu, ktorá predstavuje najlepší spôsob osvojovania si znalostí a zručností³²³ potrebných nielen v oblasti vzdelávania, zamestnania, bývania a pod., ide o vhodnú

³²² WILSON, C. Best practice in performance coaching.

³²³ ARMSTRONG, M. Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy.

kombináciu zvyšovania úrovne sociálnej integrácie. Vo vzťahu k zvyšovaniu úrovne jazykovej integrácie je potrebné štandardizovať spôsob výučby slovenského jazyka na jednotlivých úrovniach, vypracovať jednotnú metodiku vedenia kurzov slovenského jazyka. Sociálny pracovník v tejto oblasti musí poskytovať kvalitnú sociálnu asistenciu nielen pri hľadaní vhodného vzdelávania, kurzu slovenského jazyka, ale aj v rámci včleňovania detí imigrantov do vzdelávacieho procesu.

V kontexte sociálnych služieb je nutné hľadať odpovede na otázku, ktoré sociálne služby by mali byť imigrantom v ich špecifických potrebách poskytované, a to takým spôsobom, aby poskytnutím sociálnej služby nedochádzalo k „zneschopňovaniu“ ich poberateľov. Je preto nutné, aby sociálni pracovníci pôsobiaci v oblasti integrácie imigrantov, či už vo vládnych alebo mimovládnych organizáciách, zastávali a rozvíjali rolu „case managerov“, teda pracovali s klientmi intenzívne, skúmali ich problémy do hĺbky a následne hľadali riešenia, prípadne ich v prípade potreby distribuovali k ďalším odborníkom (právnikom, advokátom a pod.). Ďalej je dôležité rozvíjať komunitnú prácu v rámci sociálnej integrácie imigrantov a zamerať sa na rozvíjanie sociálnych kontaktov a väzieb s členmi majoritnej spoločnosti. Dôvodom je naučiť túto klientsku skupinu, aby si svoje problémy dokázali riešiť sami bez pomoci rôznych odborníkov. Komunitné centrá predstavujú jedno z riešení prekonávania prekážok integrácie, s ktorými sa imigranti na Slovensku stretávajú. Je však nutné podotknúť, že pokiaľ imigranti nebudú ochotní integrovať sa v niektorej z dimenzií sociálnej integrácie, akékoľvek aktivity vo vzťahu k sociálnej integrácii nebudú účinné. Z tohto dôvodu je potrebné, aby sociálni pracovníci motivovali klientov k sociálnej integrácii, napríklad práve prostredníctvom vytvárania sociálnych sietí. Tie je možné v rámci sociálnej práce vytvárať na základe troch rôznych koncepcií, a to prípadovým manažmentom (case management), sociálnou podporou sietí a vytváraním sietí ako aktivitou³²⁴. Sociálny pracovník ako prípadový manažér musí učiť svojich klientov ako tieto siete budovať, pričom môže využívať prvky behaviorálnych prístupov ako hranie rolí, tréning, či nácvik. Tento proces má dve fázy. Prípravná predstavuje fázu plánovania a zahŕňa schopnosť imigrantov komunikovať v novom prostredí. Realizačnú fázu možno považovať za fázu, ktorá je prítomná vždy a všade, nakoľko imigranti si neustále a všade vytvárajú sociálne siete. Pokiaľ v budovaní kvalitných sociálnych sietí nebudú nápomocní sociálni pracovníci,

³²⁴LOGGER, C. et al.. Vytváření sítí. In J. DVOŘÁKOVÁ a J. HORSKÁ et al. Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi.

nedôjde k naplneniu integračného konceptu, a tým sociálna práca s imigrantmi v rámci integračného procesu nebude efektívnou a samotní klienti sa začnú uzatvárať do vlastných komunit.

Ďalším návrhom je vytvorenie centra pre integráciu imigrantov na lokálnej úrovni, ktoré by predstavovalo miesto prvého kontaktu, v ktorom by sociálni pracovníci komplexne poskytovali jednak základné informácie, praktické informácie na lokálnej úrovni, socio-kultúrnu orientáciu, ale aj základné sociálne poradenstvo, špecializované sociálne poradenstvo zohľadňujúce špecifické potreby imigrantov, ale aj sprostredkovanie kontaktu s konkrétnymi organizáciami poskytujúcimi konkrétne služby. Sociálni pracovníci by v tomto centre poskytovali sociálnu asistenciu imigrantom pri hľadaní zamestnania, bývania, vhodnej formy vzdelávania, vhodnej školy pre deti imigrantov, jazykových kurzov, v rámci vybavovania zdravotného a sociálneho poistenia, sociálnych služieb a pod. Opatrenia integračného procesu by mali byť cielene zamerané na plnenie základnej vízie integrácie imigrantov a jej priorít v konkrétnych mestách. V rámci centra pre integráciu imigrantov navrhujeme zriadiť platformu spájajúcu akademikov, praktikov, študentov a dobrovoľníkov z oblasti sociálnej práce s cieľom zhromažďovania najnovších a najefektívnejších zdrojov a podpory sociálnej integrácie. Zriadenie tejto platformy by bolo vhodným aj v rámci realizácie aplikovaného výskumu skúmajúceho priesečník sociálnej práce, sociálnej politiky a sociálnej integrácie imigrantov na Slovensku.

Dôležitým v tomto kontexte je budovanie samostatnosti a nezávislosti imigrantov prostredníctvom aktívnej pomoci sociálneho pracovníka, ktorá spočíva nielen v pomoci nájsť si zamestnanie, ale predovšetkým aj v naučení spôsobu, ako si zamestnanie nájsť, čo zahŕňa naučenie písania životopisu, motivačného listu, vyhľadávania pracovných ponúk, najvhodnejšej formy vzdelávania pre imigrantov a ich deti, v poskytovaní poradenstva vo vzťahu k možnostiam ubytovania, prerokovania nájomnej zmluvy, v poskytovaní pomoc pri úkonoch registrácie na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny a v Sociálnej poisťovni, v naučení a zvládnutí byrokratického procesu a pod. Je vhodné, aby sociálni pracovníci vytvárali plány osamostatňovania sa imigrantov od nimi poskytovaných sociálnych služieb s cieľom získania nezávislosti.

V neposlednom rade je v rámci zvyšovania úrovne sociálnej integrácie potrebné, aby sociálni pracovníci realizovali sociálne sieťovanie, ktoré slúži k vytváraniu a udržiavaniu spolupráce organizácií a inštitúcií podieľajúcich sa na integrácii

imigrantov na Slovensku. Vďaka týmto vytvoreným sociálnym sieťam môžu imigranti získať prístup k doteraz nevyužívaným službám. Sociálne sieťovanie tak bude nápomocné aj vo vzťahu k napĺňaniu cieľov terénnej sociálnej práce s imigrantmi, ktorej súčasťou je aj depistáž, monitoring, rôzne vzdelávacie aktivity a pod.

Výsledky empirického zisťovania preukázali, že v oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti vykazovali respondenti mierny stupeň sociálnej integrácie. Frekvenčná analýza preukázala, že iba 10,7% respondentom bola poskytovaná niektorá zo sociálnych služieb. Informovanosť o systéme poskytovania sociálnych služieb vykazovalo 38,2% respondentov. Sociálne služby boli 6,7% respondentov využívané v integračnom centre, 5,3% respondentov v cirkevnej organizácii, 0,4% respondentov v neziskovej organizácii a 0,9% respondentov v občianskom združení. Taktiež sa nepreukázali významné rozdiely v úrovni sociálnej integrácie v jednotlivých oblastiach štrukturálnej dimenzie sociálnej integrácie, okrem oblasti zamestnania, z hľadiska sociálnych služieb. Tento výsledok potvrdzuje, že sociálne služby sú unifikované a nezohľadňujú potreby imigrantov. Často krát ide o špecifické potreby a špecifické situácie, v ktorých sa imigranti ocitajú, preto je nutné, aby sociálni pracovníci disponovali kompetenciami umožňujúcimi adekvátne reagovať na tieto skutočnosti. Ide o štrukturálne problémy, nakoľko vládne agentúry prevádzkované orgánmi ministerstiev zodpovedných za integráciu imigrantov poskytujú osobitné ciele služby a mimovládne organizácie poskytujú služby pokrývajúce všetky aspekty sociálnej pomoci a ochrany, pričom jednotliví poskytovatelia týchto služieb sú zvyčajne citlivejší vo vnímaní špecifických problémov a potrieb imigrantov. Kooperácia a vzťahy medzi vládnymi a mimovládnymi organizáciami nie sú vždy ideálne, pričom ich vzájomne prekrývajúce sa služby zapríčiňujú ich neefektívnosť. V nadväznosti na uvedené skutočnosti navrhujeme zaradiť tieto služby do hlavného systému poskytovania sociálnych služieb, v ktorom väčší poskytovatelia disponujúci špecializovanými kompetenciami prevezmú jednotlivé prípady imigrantov a špecializované štruktúry by prevzali úlohy spojené s presadzovaním, školením a sledovaním jednotlivých opatrení. V rámci tejto inštitucionálnej transformácie zohrávajú dôležitú úlohu práve sociálni pracovníci, nakoľko ich špecializované skúsenosti vyplývajúce z praktického výkonu práce s imigrantmi v integračnom procese, ich vedomosti a kultúrna kompetentnosť predstavujú významný katalyzátor tohto vývoja.

Vo vzťahu k zvyšovaniu sociálnej integrácie imigrantov v kultúrnej, interakčnej a identifikačnej dimenzii je nutné vytváranie takých podmienok na lokálnej úrovni, v rámci ktorých budú mať imigranti a komunity imigrantov možnosť podieľať sa na občianskom, kultúrnom, spoločenskom živote. V tomto kontexte je preto ďalším návrhom organizovanie tematicky zameraných spoločenských a kultúrnych podujatí pre imigrantov s cieľom podporovania vzájomnej spolupráce a vytvárania sociálnych kontaktov medzi imigrantmi a členmi majoritnej spoločnosti. Organizácia uvedených aktivít je v kompetencii komunitných sociálnych pracovníkov, ktorí by mali informovať a prepájať komunity imigrantov, učiť ich ako formulovať svoje potreby, podporovať ich v rámci hľadania zdrojov, lobovať za stanovené ciele a presadzovať ich. Realizácia multikultúrnych akcií nebude zameraná iba na podporovanie jednotlivých komunit imigrantov, ale môže dopomôcť k otvoreniu sa uzavretých komunit majoritnej spoločnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

ANSARI, S. *Teaching Note Systems Theory and Management Control* [online]. Charlottesville: VA, 2004 [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: <http://faculty.darden.virginia.edu/nsaris/systems%>

ANTOLOVÁ, V. *Utečenci v dnešnom svete. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl, azylantmi, maloletými bez sprievodu*. Ružomberok: PF KU, 2010. ISBN 978-80-8084-556-8.

ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1407-3.

ASSELIN O. et al. Social Integration of Immigrants with Special Reference to the Local and Spatial Dimension. In PENNINX, R., M. BERGER and K. KRAAL. *The Dynamics of international Migration and Settlement in Europe. A State of the Art*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006, pp. 133-170. ISBN 978-90-535-6866-8.

BAJUSOVÁ, J. a D. ŠLOSÁR. *Nástroje sociálnej integrácie imigrantov do Slovenskej spoločnosti [dizertačná práca]*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019.

BALDWIN-EDWARDS. *The integration of immigrants in Athens: Developing indicators and statistical measures* [online]. Athens: Mediterranean Migration Observatory, 2006 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/index.cfm?action>

BALOGOVÁ B. a E. ŽIAKOVÁ. *Vademecum sociálnej práce. Terminologický slovník*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2017. ISBN 978-80-8152-483-7.

BARGEROVÁ, Z. et al. *Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 1* [online]. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry, 2012 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: cvek.sk/integracia-migrantov-na-lokalnej-urovni/

BARGEROVÁ, Z. *Integrácia migrantov na lokálnej úrovni 2* [online]. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry, 2012 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: cvek.sk/integracia-migrantov-na-lokalnej-urovni/

BARGEROVÁ, Z. a B. DIVINSKÝ. *Integrácia migrantov v slovenskej republike. Výzvy a odporúčania od tvorcov politik*. Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2008. ISBN 978-80-970012-4-7.

-
- BARGEROVÁ, Z., K. FAJNOROVÁ a A. CHUDŽÍKOVÁ. *Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy odporúčaní pre tvorcov verejných politík*. Bratislava: Stimul, 2011. ISBN 978-80-8127-018-5.
- BARŠOVÁ, A. a P. BARŠA. Od multikulturalismu k občanskej integrácii. Zmeny v západoevropských politikách integrácie prisťahovalcov. Dilemata občanskej spoločnosti. *Sociálne štúdiá*. 2005, 2(1), s. 49-66. ISSN 1803-6104.
- BARŠOVÁ, A. a P. BARŠA. *Prisťahovalectví a liberálnistát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 2005. ISBN 80-210-3875-6.
- BERRY, J. W. A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*. 2001, 57(3), pp. 615-631. ISSN 1540-4560.
- BERRY, J. W. Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*. 2005, 29(6), pp. 697-712. ISSN 0147-1767.
- BERRY, J. W. A critique of critical acculturation. *International Journal of Intercultural relations*. 2009, 33(5), pp. 361-371. ISSN 0147-1767.
- BERTALANFFY, L. *General Systems Theory: Foundations, Development, Applications*. New York: Braziller, 2001. ISBN 0807604534.
- BOSSWICK, W. and F. HECKMANN. *Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities* [online]. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living And Working Condition, 2006 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-ma/esl/06/ef0622en.pdf
- BRNULA, P. *Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi*. Prešov: Pavol Šidelský – Akcent print, 2008. ISBN 978-80-89295-10-4.
- BRNULA, P. Od teórie sociálnej práce so žiadateľmi o azyl k jej praxi alebo od praxe k teórii. In TRUHLÁŘOVÁ, Z. a K. LEVICKÁ. *From Theory to Practice. From Practice to Theory. Sborník z konferencie VIII. Hradecké dny sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012, s. 38-54. ISBN 978-80-7435-138-9.
- BRNULA, P. et al. *Úvod do teórií sociálnej práce*. Bratislava: Iris, 2015. ISBN 978-80-89726-36-3.
- BRNULA, P. a J. MASLEN. *Sociálna práca s utečencami*. Bratislava: Občianske združenie SOCIÁLNA PRÁCA, 2004. ISBN 80-89185-06-1.

BRNULA, P. a L. SLOBODOVÁ. *Základy sociálnej práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi*. Bratislava: IRIS, 2013. ISBN 978-80-89238-78-1.

COM: 2005, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union.

COMPTON, B. and B. GALAWAY. 1999 *Social Work Processes*. Pacific Grove: Brooks, 1999. ISBN 978-05-341-1096-3.

DOHNALOVÁ, E. Lidé migrující a kulturní kompetence. In BAŠTECKÁ, B. et al. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 217-240. ISBN 978-80-247-4195-6.

DONÁ, G. and J. W. BERRY. Refugee Acculturation and Re-acculturation. In AGER, A. *Refugees – Perspectives on the experience of forced migration*. London: New York, 1999, s. 169-195. ISBN 978-03-043-3923-5.

DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In ŠIŠKOVA, T. *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 17-30. ISBN 80-7178-648-9.

DUSTMANN, CH. et al. *Labour market performance of immigrants in the UK labour market*. London: Home Office, 2003. ISBN 1-84082-975-3.

EC/GC/02/6: 2002, UNHCR: Global Consultations on International Protection: Local Integration. ECRE: 2002, Position on the Integration of Refugees in Europe.

ENTZINGER, H. The dynamics of integration policies: A multidimensional model. In KOOPMANS, R. and P. STATHAM. *Challenging immigration and ethnic relations politics: Comparative European perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 2000, pp. 97–118. ISBN 978-3-319-16256-0.

FAIST, T. Staatsbürgerschaft und Integration in Deutschland: Assimilation, Transstaatlichkeit und kultureller Pluralismus. In BIZEUL, Y. *Integration von Migranten. Französische und deutsche Konzepte im Vergleich*. Wiesbaden: Deutscher Universitäts Verlag, 2004, pp. 84-85. ISBN 978-3-8244-4585-1.

FAVELL, A. The New Face of East-West Migration in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2008, 34(5), pp. 701-716. ISSN 1369-183X.

FENNEM, M. and J. TILLIE. Do immigrant policies matter? Ethnic civic communities and immigrant policies in Amsterdam, Liège and Zurich. In PENNINX, R., K. KRAAL, M. MARTINIELLO and S. VERTOVEC. *Citizenship in European Cities: Immigrants, Local Politics and Integration Policies*. Aldershot: Ashgate, 2004, pp. 85–106. ISBN 978-07-546-4205-3.

FRIEDMAN, B. and K. ALLEN. Systems Theory. In BRANDELL, J. *Essentials of Clinical Social Work Edition*. Detroit: SAGE Publications, Inc, 2014, pp. 3-20. ISBN 978-1-4833-1312-2.

GABURA, J. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava: IRIS, 2013. ISBN 978-80-89238-92-7.

GALLOVÁ KRIGLEROVÁ E., J. KADLEČÍKOVÁ a J. LAJČÁKOVÁ. *Migranti. Nový pohľad na staré problémy*. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry, 2009. ISBN 978-80-970267-8-3.

GIBSON, M. A. Immigrant adaptation and patterns of acculturation. *Human Development*. 2001, 44(1), pp. 19-23. ISSN 1423-0054.

GOODSON, L. and J. PHILLIMORE. Socialcapital and integration: the importance of social relationships and social space to refugee women. *International Journal of Diversity in Organisations, Communities and Nations*. 2008, 7(6), pp. 181-194. ISSN 1447-9532.

GUO, S. *Bridging the Gap in Social Services for Immigrants: A Community-Based Holistic Approach*. Vancouver: Research on Immigration and Integration in the Metropolis, 2006. ISBN 978-1-405-19291-0.

GŮNTEROVÁ, T. Sociální práce s uprchlíky. In MATOUŠEK, O. et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 331-346. ISBN 80-7367-002-X.

HEALY, K. *Social work theories in context. Creating frameworks for practice*. London: PALGRAVE MACMILLAN, 2014. ISBN 978-1-137-02424-4.

HECKMANN, F. *Integration and Integration Policies* [online]. Bamberg: European forum for migration studies, 2006 [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/INTPOL%20Final%20Paper.pdf>

HENDRICKS, S. S. A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and Family*. 1998, 50(1), pp. 93-98. ISSN 1391-3166.

-
- HENDRICKS, O. and E. CONGRESS. Culturally Competent Social Work Practice With Immigrant Populations. In CONGRESS, E. and F. CHANG-MUY. *Social Work With Immigrants and Refugees*. New York: Springer Publishing Company, 2015, s. 69-86. ISBN 978-0-8261-2668-9.
- HLINČÍKOVÁ, M., D. LAMAČKOVÁ a M. SEKULOVÁ. *Migranti a migrantky na trhu práce v SR – identifikácia a prekonávanie bariér diskriminácie*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2011. ISBN 978-80-89345-30-4.
- HLINČÍKOVÁ, M. et al. *Migranti v meste prítomní a (ne)viditeľní*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, 2014. ISBN 978-80-89345-47-2.
- HLINČÍKOVÁ, M. a M. SEKULOVÁ. Hľadanie domova v labyrinte: integračné služby pre ľudí s medzinárodnou ochranou na Slovensku. Menšinová politika na Slovensku [online]. 2016, 5 (1) [cit. 2018-29-08]. Dostupné z: <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2016/01/H%C4%BEadanie-domova-v-labyrinte>
- HOLLSTEIN-BRINKMANN, H. *Sociálna práca a systémové teórie*. Trnava: SAP – Slovak Academic Press, s.r.o., 2001. ISBN 80-88908-78-7.
- HRUŠKOVÁ, A. Školská sociálna práca v prostredí vysokých škôl. Sociálne a politické analýzy. 2012, 6(2), s. 183-241. ISSN 1337-5555.
- HUDECOVÁ, A. Rasizmus. In: B. BALOGOV a E. ŽIAKOVÁ. *Vademecum sociálnej práce. Terminologický slovník*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2017, s. 229-230. ISBN 978-80-8152-483-7.
- HUTCHINSON, G. and S. OLTEDAL. *Five Theories in Social Work*. Nordland: Universitetet i Nordland, 2014. ISBN 978-82-7314-735-6.
- CHUDŽÍKOVÁ, A. et al. *Indikátory úspešnosti integračných politík. Vieme ako merať úspešnosť integrácie migrantov?* Bratislava: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť, 2011. ISBN 78-80-89540-02-0.
- CHYTIL, O. K problematice využívání terminologie ve výuce sociální práce. Sociálna práca a zdravotníctvo. 2002, 2002(3), s. 3- 4. ISSN 1336–9326.
- IOM, FOM. *International agenda for migration management*. Berne: IOM, FOM, 2005. ISBN 978-92-9068-251-6.

Integračná politika Slovenskej republiky z 20. januára 2014. [online]. [cit. 2018-27-01]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/.../vlastny-material-integracna-politika-januar-2014.pdf>

JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

JANIGOVÁ, E. Integrácia ako jedna zo stratégií integrácie migrantov. In ŠLOSÁR, D. *Migrácia, chudoba, nezamestnanosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 11.12.2009*. Košice: UPJŠ, 2009, s. 43-48. ISBN 978-80-970306-0-5.

JURAŠEK, M. a S. LEVICKÁ. Sociálne poradenstvo pri integrácii cudzincov. In VANSÁČ, P., D. BARKASI a M. POPOVIČOVÁ. *Zborník IV. Medzinárodnej vedeckej konferencie: „Spôsoby prepojenia systému sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti na úrovni komunitných a pobytových služieb regionálneho charakteru“*. Varšava: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, 2018, pp. 168-182. ISBN 83-89884 - 02 – X.

JUSKO, P. Sociálne vylúčenie v kontinuu dlhodobej nezamestnanosti – chudoby – bezdomovectva. *Revue spoločenských a humanitných vied*. 2014, 2(2), s. 1-14. ISSN 1339-259X.

KALAYCI, H. *Sozialarbeit mit Arbeitsmigrantin/inn/en. Alternativen zur konventionellen Praxis*. Wien: Universitätsverlag, 2002. ISBN 978-38-511-469-12.

KEENE, D., M. BADER and J. AILSHIRE. Length of residence and social integration: The contingent effects of neighborhood poverty. *Health&Place*. 2013, 13(21), pp. 171-178. ISSN 1353-8292.

KIMOVÁ, A. and M. BOYDOVÁ. Housing Tenures and Condos: Ownership by Immigrant Generations and the Timing of Arrival. *Canadian Journal of Urban Research*. 2009, 18(1), pp. 47-73. ISSN 1188-3774.

KLIMENT, P. a D. TOPINKA. Možnosti sociálnych intervencií v prostredí ilegální pracovní migrace. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2007, 2007(2), s. 91-102. ISSN 1213-6204.

KOČIŠOVÁ A., V. KRÁLIKOVÁ a K. ŠIŇANSKÁ. Hľadanie potenciálov sociálnej práce v problematike migrácie v Slovenskej republike. In ŠLOSÁR, D. *Migrácia, chudoba, nezamestnanosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou*

účasťou konanej dňa 11.12.2009. Košice: UPJŠ, 2009, s. 49-59. ISBN 978-80-970306-0-5.

Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike schválená uznesením vlády SR č. 338 zo 6. mája 2009. [online]. [cit. 2018-24-01]. Dostupné na internete: https://www.tsk.sk/buxus/docs/dokumenty/dokumenty_socialna_pomoc/narodne_programy/Koncepcia_integracie_cudzincov_v_SR_2009.pdf

Koncepcia migračnej politiky Slovenskej republiky schválená uznesením vlády SR č. 11/2005. [online]. [cit. 2018-27-04]. Dostupné na internete: [file:///C:/Users/Doktorandi%20KSP/Downloads/docl_1318_166315518%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Doktorandi%20KSP/Downloads/docl_1318_166315518%20(2).pdf)

KOVÁTS, A. et al. *Praktická sociálna práca s utečencami – prístup cez ľudské práva*. Budapešť: Menedék – Maďarské združenie pre migrantov, 2006. ISBN 963-06-0862-6.

KRÁLIKOVÁ, K. *Aplikácia systému Schengenského acquis v oblasti starostlivosti štátnej správy o imigrantov v podmienkach SR*. Žilina: Juraj Štefuň – GEORG, 2012. ISBN 978-80-89401-91-8.

KRISTAL-ANDERSSON, B. *Psychology of the refugee, the immigrant and their children*. Stockholm: University of Lund, 2000. ISBN 91-88598-02-0.

LEVICKÁ, J. *Teoretické aspekty sociálnej práce*. Trnava: ProSocio, 2002. ISBN 80-89074-39-1.

LOGGER, C. et al. Vytváření sítí. In DVOŘÁKOVÁ, J. a J. HORSKÁ et al. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha: Triton, 2008, s. 211-229. ISBN 978-80-7387-097-3.

LUDEWIG, K. *Základy systematickej terapie*. Havlíčkov Brod: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3521-4.

MALIŇÁKOVÁ, L. a J. TŮMA. Terénní sociální práce s cizinci. *Sociálně-zdravotnický horizont*. 2014, 1(1), s. 1-7. ISSN 2336-3479.

MAMMEY, U. Der Integrationsbegriff in der deutschsprachigen Sozial und Politikwissenschaft. In HAUGH, S. and C. DIEHL. *Aspekte der Integration: Eingliederungsmuster und Lebenssituation italienisch und türkischstämmiger junger Erwachsener in deutschland*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005, pp. 23-50. ISBN 978-3531147727.

MARTINIELLO, M. Political participation, mobilisation and representation of immigrants and their offspring in Europe. Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations. 2005, 1(05), pp. 1-21. ISSN 1650-5743.

MARTINOVIC, B., F. VAN TUBERGEN and I. MAAS. Changes in immigrants' social integration during the stay in the host country: The case of non-western immigrants in the Netherlands. *Social Science Research*. 2009, 38(4), pp. 870-882. ISSN 0049-089X.

MATOUŠEK, O. et al. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O. et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MÁTEL, A. Systémové a systemické teórie. In BALOGOVÁ, B. a E. ŽIAKOVÁ. *Vademecum sociálnej práce. Terminologický slovník*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2007, s. 74. ISBN 978-80-8152-483-7.

MERRY, T. *Naučte sa byť poradcom – poradenstvo zamerané na človeka*. Bratislava: Ikar – Pegas, 2004. ISBN 80-5510-768-8.

MG-IN: 2003, Measurement and Indicators of Integration.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Stratégia pracovnej mobility cudzincov v Slovenskej republike* [online]. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2018 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-222224

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Azyl a migrácia: Štatistiky* [online]. 2019 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?statistiky-20>

NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020* [online]. Bratislava: Národná rada Slovenskej republiky, 2011 [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: https://www.emn.sk/phocadownload/documents/migracna_politika_sr_2020_sk.pdf

NIMMERFELDT, G., J. SCHULZE and M. TARU. The Relationship between Integration Dimensions among Second Generation Russians in Estonia. *Studies of Transition States and Societies*. 2011,3(1), pp. 76-91. ISSN 1736-8758.

MYDLÍKOVÁ, E. Kontext sociálneho poradenstva. In MYDLÍKOVÁ, E., J. GABURA a M. SCHAVEL. *Sociálne poradenstvo* [online]. Bratislava: Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov, 2002, s. 7 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: file:///C:/Users/KSP_320_3/Downloads/MYDL%C3%8DKOV%C3%81%20GABURA%20SCHAVEL%20Socialne%20poradenstvo%202002.pdf

NIESSEN, J. *Rozmanitosť a soudržnosť: nové úkoly v oblasti integrácie imigrantů a menšín*. Strasburg: Vydavateľstvo Rady Európy, 2000. ISBN 92-871-4345-5.

NIESSEN J. a Y. SCHIBEL. *Príručka o integrácii pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. Praha: MPSV, 2005. ISBN 80-86878-24-4.

NIESSEN, J. a Y. SCHIBEL. *Príručka o integrácii pre tvorcov politiky a odborníkov*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločností, 2007. ISBN 978-92-79-03340.

NOVOSAD, L. a M. NOVOSADOVÁ. *Ucelená rehabilitace lidí se zdravotním, zejména somatickým postižením*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2000. ISBN 80-7083-383-1.

OMASTKOVÁ, K. a M. WASSERBAUEROVÁ. Sociální pracovník se má zaměřit na podporu klientů-žadatelů o azyl. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2007, 7(2), s. 19–22. ISSN 1213-6204.

PASTRŇÁK, R. *Sociální práce s menšinami a migranty*. Opava: OPTYS, 2008. ISBN 978-80-85819-69-4.

PENKAVA, P. Vzdělávání, teorie a praxe jsou neoddelitelné součásti sociální práce. *Sociální práce / Sociálna práca*. 2010, 10(3), s. 18-21. ISSN 1213-6204.

PENNINX, R. et al. *Citizenship in European Cities: Immigrants, Local Politics and Integration Policies*. Aldershot: Ashgate, 2004. ISBN 978-90-5629-726-8.

PENNINX, R. Integration of migrants: economic, social, cultural and political dimensions. In MACURA, M., A. MACDONALD and W. HAUG. *The New Demographic Regime; Population Challenge and Policy Response*. Geneva: United Nations, 2005, pp. 137-152. ISBN 92–1–116925–9.

PENNINX, R. and B. GARCÉS-MASCAREÑAS. *Integration processes and Policies in Europe*. London: Springer Link, 2016. ISBN 978-3-319-21673-7.

PENNINX, R. and M. MARTINELLI. Integration processes and policies: State of the art and lessons. In PENNINX, R., K. KRAAL, M. MARTINELLI and S. VERTOVEC.

Citizenship in European cities: Immigrants, local politics and integration policies. Aldershot: Ashgate, 2004, pp. 139-163. ISBN 978-07-546-4205-3.

PLAVNICKÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Integrácia imigrantov v kontexte heuristického modelu. In MMK 2017. *Medzinárodná Masarykova konferencia pro doktorandy a mladé vedecké pracovníky*, 2017, s. 739-745. ISBN 978-80-87952-22-1.

PLAVNICKÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Stav integrácia imigrantov na Slovensku. KONTAKT. *Journal of nursing and social sciences related to health and illness*. 2017, 19(4), s. 269-273. ISSN 1212-4117.

PLAVNICKÁ, J. a D. ŠLOSÁR. Integrácia imigrantov v kontexte socializácie a resocializácie. In ŽIAKOVÁ, E. a L. TÓTHOVÁ. *Premeny sociálnej práce v čase. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 08.12.2017 v Košiciach*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, s. 133-137. ISBN 978-80-8152-544-5.

POPPER, M. et al. *Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti* [online]. Bratislava: Kabinet výskumu sociálnej a biologickej komunikácie SAV, 2006 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: www.kvsbk.sav.sk/wp-content/uploads/Potreby_migrantov_na_Slovensku_IOM.pdf

POLONYOVÁ, T. Sociální práce s žadateli o azyl z pohledu nevládní organizace. In DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky*. Zlín: OPU, 2005, s. 45–47. ISBN 80-239-4743-5.

POTOCKI-TRIPODI, J. *Best Practices for social work with refugees and immigrants*. New York: Columbia University Press, 2002. ISBN 978-02-3111-583-4.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-709-1.

RABUŠIC, L. *Jaká imigrační politika České republiky?* [online]. Praha: Multikulturní centrum, 2005 [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/jaka-imigracni-politika-ceske-republiky>

RENSHAW, K. D. et al. The utility of the relationship assessment scale in multiple types of relationships. *Journal of Social and Personal relationships*. 2011, 28(4), pp. 435-447. ISSN 1460-3608.

REPKOVÁ, K. *Dlhodobá starostlivosť v kontexte integrovanej sociálnej práce*. Bratislava: IVPR, 2011. ISBN 978-80-7138-132-7.

RIMARČÍK, M. *Štatistika pre prax*. Košice: Marián Rimarčík, 2007. ISBN 8096981311.

RISTID, D., S. KICOSEV and I. NAGY. Cultural Identity as a Specific Dimension of the Socio-Cultural Dynamics: Refugees in Temerin. *Journal of Identity and Migration Studies* [online]. 2012, 6(2), s. 55-70. [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <http://jims.emigration.ro/2012-JIMS%2C-volume-6%2C-number-2.php>

RUBIN, M., S. WATT and M. RAMELLI. Immigrants' social integration as a function of approach-avoidance orientation and problem-solving style. *International Journal of Intercultural Relations*. 2012, 36(4), pp. 498-505. ISSN 0147-1767.

SEKULOVÁ, M. a O. GYARFÁŠOVÁ. *Indikátory integrácie migrantov – aktuálne skúsenosti a budúce výzvy* [online]. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2009 [cit. 2018-05-09]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/index.cfm?action=media.download>

SCHEBELLE, D. et al. *Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb*. Praha: VÚPSV, 2013. ISBN 978-80-7416-146-9.

SCHUNCK, R. *Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany. Concurrent or Competitive Processes?* Cham: Springer International Publishing, 2014. ISBN 978-3-319-37725-4.

SIROVÁTKA, T. „Diferencovaná rizika nezaměstnanosti“. In SIROVÁTKA, T. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 41-63. ISBN 80-210-2791-6.

SKYTTNER, L. *General Systems Theory*. Danvers: World Scientific Publishing, Co, 2005. ISBN 981-256-467-5.

SLOBODOVÁ, L. Sociálna práca s cudzincami s pridelenou medzinárodnou ochranou. In ČAVOJSKÁ, K. et al. *Vedecké odpovede na aktuálne otázky sociálnej práce*. Bratislava: IRIS, 2015, s. 133-185. ISBN 978-80-89726-50-9.

SMUTEK, M. Systémová teorie. In MATOUŠEK, O. et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 37-40. ISBN 978-80-262-0366-7.

Sociálne zabezpečenie pre cudzincov žijúcich na Slovensku [online]. [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: <https://www.mpsvr.sk/files/slovensky/ministerstvo/integracia->

cudzincov/zivotne-situacie-cudzincov/socialne_zabezpecenie_pre-cudzincov_-
zijucich_na-slovensku.doc

SOTONIAKOVÁ, E. Situace uprchlíků v ČR (1999–2003). In PAULÍK, K. *Psychologické poradenství v sociální práci II*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, s. 75–88. ISBN 80-7042-642-X.

SPENCER, S. *The migration debate*. Bristol: The Policy Press, 2011. ISBN 978-1-84742-285-9.

STRIEŽENEC, Š. *Teória a metodológia sociálnej práce*. Trnava: Tripsoft, 2006. ISBN 80-969390-4-1.

SZÁLO, C. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-136-9.

ŠLOSÁR, D. Teórie sociálnej práce. In ŽIAKOVÁ, E. et al. *Sociálna práca. Teoretické východiská a praktické kontexty*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2011, s. 23-75. ISBN 978-80-7097-870-2.

ŠLOSÁR, D. Všeobecná teória systémov. In BALOGOVÁ, B. a E. ŽIAKOVÁ. *Vademecum sociálnej práce. Terminologický slovník*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2017, s. 77-78. ISBN 978-80-8152-483-7.

ŠTEFANČÍK, R. Integračný proces očami cudzincov. *Sociálne a politické analýzy*. 2010, 4(1), s. 39-66. ISSN 1337-5555.

ŠTEFANČÍK, R. a J. LENČ. Mladí migranti v slovenskej spoločnosti. Brno: Tribun EU, 2012. ISBN 978-80-263-0311-4.

ŠULOVÁ, L. et al. *Interkulturní psychologie: Rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1361-1.

TOLLAROVÁ, B. Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace? *Biograf*. 2006, 2006(39), s. 107. ISSN 1211-5770.

TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. *Lokální strategie integrace cizinců v ČR*. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-7416-006-6.

TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Slon, 2009. ISBN 978-80-7419-023-0.

TRBOLA, R. a M. RÁKOCZYOVÁ. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-19-8.

TROUSIL, M. Úloha a úskalí sociální práce s imigranty. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2007, 2007(2), s. 103-114. ISSN 1213-6204.

ÚRAD HRANIČNEJ A CUDINECKEJ POLÍCIE. *Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike* [online]. 2004 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z:

https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2004/2004-rocenka-uhcp-sk.pdf

ÚRAD HRANIČNEJ A CUDINECKEJ POLÍCIE. *Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike* [online]. 2018 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z:

https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-rocenka-UHCP-SK.pdf

ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Zoznam zamestnaní s nedostatkom pracovnej sily* [online]. 2018 [cit. 2018-08-29]. Dostupné z:

https://www.upsvr.gov.sk/sluzby-zamestnanosti/zamestnavanie-cudzincov/zoznam-zamestnani-s-nedostatkom-pracovnej-sily.html?page_id=806803

ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2019* [online]. 2019 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z:

https://www.upsvr.gov.sk/buxus/generate_page.php?page_id=876278

VASKA, L. *Služby zamestnanosti a vybrané aspekty sociálnej práce s nezamestnanými*. Bratislava: Iris, 2014. ISBN 978-80-89726-25-7.

VAŠEČKA, M. Problematika sociálnej exklúzie, segregácie a getoizácie Starej Tehelne v Prešove v teoretickej perspektíve. In MUŠINKA, A. *Stará Tehelňa. Súčasný stav a možnosti riešenia*. Prešov: Centrum antropologických výskumov, 2006, s. 173-185. ISBN 80-969627-1-X.

VAŠEČKA, M. *Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike*. Bratislava: IOM, 2009. ISBN 978-80-970307-0-4.

VAVREČKOVÁ, J. a I. BAŠTÝŘ. *Metodika sledování a hodnocení integrace cizinců z třetích zemí v České republice*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-070-7.

VERMEULEN, H. Models and Modes of Immigrant Integration and where does southern Europe fit. In INGLESSI, C. et al. *Immigration and Integration in Northern*

versus Southern Europe. Athens: Netherlands Institute in Athens, 2004, pp. 27-39. ISBN 978-960-9490-24-5.

WILSON, C. *Best practice in performance coaching*. London: Kogan Page Limited, 2007. ISBN 978-0-7494-5082-3.

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 445/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

ŽIAKOVÁ, E. Základy psychológie pre sociálnu prácu. In E. ŽIAKOVÁ E. et al. *Sociálna práca. teoretické východiská a praktické kontexty*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2012, s. 194-227. ISBN 978-80-7097-870-2.

ŽIAKOVÁ, E. a M. HALACHOVÁ. Prieniky a odklony psychológie a sociálnej práce v kontexte ich teórií. In LEVICKÁ, K. a P. PATYI. *RES SOCIALIS: PREMENY SOCIÁLNEJ PRÁCE: HLADANIE IDENTITY PROFESIE*. Trnava: Katedra sociálnej práce, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity, 2015, s. 63-70. ISBN 978-80-8082-939-1.

ŽIAKOVÁ, E., A. LISNIK, a K. GREŇOVÁ. *Návod na písanie záverečných prác*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2014. ISBN 978-80-8152-158-4.

Uplatnenie systémovej teórie pri integrácii imigrantov

Vedecká monografia

Autori: Mgr. Jana Bajusová, doc. JUDr. Mgr. Dušan Šlosár, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2019

Počet strán: 104

Rozsah: 5,2 AH

Vydanie: prvé

ISBN 978-80-8152-760-9 (e-publikácia)

